

Osnivač:
MINISTARSTVO
PROSVJETE I KULTURE
NR CRNE GORE

Prvi broj publikovan:
15. JANUARA 1949.

DOBITNIK
„OKTOIHA“ 1998.

Prosvjetni rad

List crnogorskih prosvjetnih, kulturnih i naučnih radnika

„GRLIKA“, prva crnogorska periodična publikacija (Cetinje, 1805-1838)

„PROSVJETA“, prva crnogorska pedagoško-glasilo (Cetinje, 1885-1901)

Broj 64

APRIL 2023.

ISSN 0033-1686

ПРОСВЈЕТНИ РАД

VEPRINTARIA ARSIMORE

EDUCATION REPORTER

U FOKUSU:

Ana Pešikan, ekspertkinja za obrazovanje, koautorka knjige „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i pomoćnih digitalnih obrazovnih materijala“, objavljene u izdanju ZUNS-a i Unicefa

FORMIRANI STRUČNJACI SU VELIKI KAPITAL, ALI IM NEDOSTAJE PODRŠKA DRŽAVE

Str. 2

TEMA BROJA: VRŠNJAČKO NASILJE

Crnogorsko školstvo u posljednje vrijeme opterećuje evidentan porast vršnjačkog nasilja. Koji su uzroci ove negativne pojave, na koje načine preventivno djelovati, kako se nositi s njom i njenim posljedicama – neka su od pitanja na koja smo pokušali odgovoriti zajedno s brojnim relevantnim sagovornicima.

designed by Freepik

Str. 4

POZIV ŠKOLAMA ZA KREIRANJE ĐAČKE STRANE

Planiramo da u štampanom izdanju i na portalu „Prosvjetnog rada“ objavljujemo literarne i likovne radove učenika osnovnih škola. U tom cilju osmislili smo Đačku stranu.

Pozivamo na saradnju sa željom da nam šaljete literarne i likovne radove talentovanih đaka na različite teme.

Rektor Univerziteta Crne Gore prof. dr Vladimir Božović

NAJVEĆI KAPITAL KOJI IMAMO JE INVENTIVNOST I GENIJALNOST MLADIH LJUDI

Str. 18

Srednja ekonomska škola „Mirko Vešović“ obilježila vijek postojanja MJESTO GDJE SE SANJAJU VELIKI SNOVI

Str. 13

Zavod za udžbenike organizovao poetsko veče

U POEZIJI ZA DJECU SE SVI SNALAZE I OSJEĆAJU DOBRO

Str. 21

Intervju: Ana Pešikan, ekspertkinja za obrazovanje, koautorka knjige „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i pomoćnih digitalnih obrazovnih materijala” objavljene u izdanju ZUNS-a i Unicefa

FORMIRANI STRUČNJACI SU VELIKI KAPITAL, ALI IM NEDOSTAJE PODRŠKA DRŽAVE

■ Očekivalo se da će tehnologija preokrenuti obrazovanje, da će računari zamijeniti nastavnike, da nam knjige i učionice neće ni trebati. Međutim, sva istraživanja pokazuju da to neće biti tako. Bez nastavnika se ne može – bez obzira na medij u kome se nastava odvija, učenicima i studentima je neophodan vodič, medijator između njih i znanja kojima je potrebno da ovladaju

Nedavno je u izdanju *Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica i Unicefa* objavljen naslov „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i pomoćnih digitalnih obrazovnih materijala”, koji potpisujete zajedno sa Zoranom Lalovićem. Kako se došlo do ideje za jedno ovakvo izdanje? Recite nam nešto o samom procesu rada na knjizi i o saradnji za Zavodom za udžbenike i Unicefom.

Ideja je nastala u saradnji Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva (ZUNS) i Unicef kancelarije (regionalni projekat *Unapređenje kvaliteta digitalnih udžbenika i instruktivnih materijala*, koji finansira EU) povodom pojavljivanja brojnih digitalnih materijala različitog kvaliteta. Savjetnica u ZUNS-u, gospođa **Nađa Durković**, na osnovu svog bogatog iskustva s udžbenicima i njihovom ulogom u obrazovanju, posebno je bila svjesna potrebe za ovakvim standardima kao referentnim okvirom u procesu konstrukcije, ocjene i selekcije digitalnih izdanja udžbenika i drugih instruktivnih materijala. Ona i kolegica **Maja Kovačević-Lalić** (Unicef) aktivno su učestvovala u svim fazama rada na knjizi, diskutovale s nama o pristupu i rješenjima, što je bilo „burno”, ali i veoma korisno. S kolegom Zoranom Lalovićem dugo i veoma lijepo saradjujem na brojnim relevantnim obrazovnim pitanjima još od početka primjene programa Aktivno učenje u Crnoj Gori.

Ja se držim one Njegoševe: „Pregaocu Bog da mahove”, pa je tako bilo i sa ovim poslom. Rad na izradi standarda bio je zahtjevan i izazovan, jer svi imamo određene pretpostavke i stavove prema tehnologiji u obrazovanju. Kretali smo se između Scile i Haribde, između, s jedne strane, masovne nekritične upotrebe tehnologije ili velikog otpora tehnološkim promjenama, i s druge, nedovoljnim naučnim saznanjima u svijetu o procesu učenja u onlajn okruženju. Bio je to težak posao i zato što ne postoje primjeri dobre prakse koji se mogu slijediti, pa smo se morali kretati pažljivo i svaki korak u izradi je pratila duga analiza njegovih mogućih reperkusija. Veliki zalogaj, ali smo i naučno i stručno zadovoljni kako smo ga uradili.

„Standardi” su, dakle, namijenjeni stručnjacima koji se bave evaluacijom kvaliteta digitalnih izdanja udžbenika i instruktivnih materijala?

Prevažodno njima, ali je njihova upotreba daleko šira. U kontekstu Crne Gore oni predstavljaju bazu za dalje promišljeno i svrsishodno uključivanje

tehnologije u obrazovanje, koje bi trebalo da vodi boljim ishodima, kvalitetnijem obrazovanju. Pored recenzenata, mogu ih koristiti i nastavnici pri izboru udžbenika i materijala s kojima će raditi, autori udžbenika pri njihovoj izradi i istraživači u obrazovanju, u ispitivanju nastave/učenja u onlajn okruženju, jer su kroz tekst formulisane i brojne dileme na koje još uvijek nema validnih istraživačkih odgovora u svijetu, a posebno ne za naš kontekst – a obrazovanje je tijesno srođeno sa socio-kulturnim i političkim kontekstom.

Šta Vam kaže iskustvo, u kojoj je mjeri dosadašnja digitalizacija opravdala očekivanja?

Toni Bejts (Tony Bates), jedan od tehnoloških „gurua”, rekao je za tehnologiju u obrazovanju da je to „revolucija koja se nije dogodila”. Očekivalo se da će tehnologija preokrenuti obrazovanje, da će računari zamijeniti nastavnike, da nam knjige i učionice neće ni trebati. Međutim, sva istraživanja pokazuju da to neće biti tako. Bez nastavnika se ne može – bez obzira na medij u kome se nastava odvija, učenicima i studentima je neophodan vodič, medijator između njih i znanja kojima je potrebno da ovladaju. Uostalom, imali smo prirodni eksperiment sa onlajn nastavom u doba pandemije Kovid 19 i šta su glavni nalazi istraživanja u svijetu, i u razvijenim zemljama: značajan pad u znanju, tzv. *learning loss* (po analizama Svjetske banke gubitak je 3–9 mjeseci u jednoj školskoj godini); pad motivacije za učenje i rad i lakše odustajanje od školovanja; produbljivanje jaza između onih koji su iz boljih i onih iz lošijih, siromašnijih socio-kulturnih sredina, tzv. *digital divide*; i povećani problemi sa mentalnim zdravljem djece i mladih (osjećaj usamljenosti, izolovanosti od vršnjaka i nastavnika, povećana depresivnost i anksioznost i sl.). Mentalno zdravlje utiče na učeničku motivaciju,

koncentraciju i socijalne interakcije, koji su kritični za njihov školski ili akademski uspjeh.

Smatrate li da se, usljed bržeg usvajanja tehnoloških inovacija – što je neka vrsta generacijske prednosti učenici bolje adaptiraju na savremena obrazovna sredstva?

Gledano na osnovu nalaza istraživanja u svijetu, nažalost, ne. Učenici/studenti su vješti korisnici digitalnih alata, ali ne u svrhu učenja i nastave. Koristiti digitalna sredstva da bi se nešto naučilo, ovladalo nekim znanjima zahtijeva sposobnost samoregulisaneog

učenja. Paradoksalno zvuči, ali istraživanja dokazuju da bi se razvilo samoregulisano učenje neophodna je pomoć nastavnika, obuka u učionici, a zatim se te vještine prenose u onlajn kontekst. Finski istraživači objašnjavaju pogoršanje obrazovne rezultate u vrijeme pandemije time što ni učenici ni nastavnici nemaju razvijenu specifičnu sposobnost korišćenja digitalne pismenosti u obrazovne svrhe, učenici čak ni da prate neke onlajn kurseve. Za primjenu digitalne tehnologije u nastavi/učenju potrebna je „digipedagoška kompetencija nastavnika” (Korhonen, Juurola, Salo, & Airaksinen, 2021), tj. umijeće

da se koristi digitalna tehnologija u korist kvaliteta nastave/učenja. Digitalni alati se razvijaju mnogo brže od našeg razumijevanja procesa učenja u novom mediju, međutim, ključno pitanje nije tehnološko (Šta ovaj alat može?) već pedagoško: Koji se problemi nastave/učenja mogu riješiti pomoću ovih alata?

Mnogi pobornici „Ancien Régimea” tvrde kako tom opsežnom digitalizacijom obrazovanje gubi neke važne, suštinske karakteristike. Koji su Vaši kontraargumenti?

Moj odgovor neće biti kontraargument za ovaj stav, nego pokušaj da se sagleda gdje smo iz ugla svrhe i ciljeva obrazovanja. Jedan od neophodnih aspekata efektivne nastave/učenja je socio-emocionalna klima u razredu. Izgleda da su socijalni i afektivni aspekti interakcije u nastavi najviše na udaru u digitalnom mediju i otvoreno je istraživačko pitanje da li se uopšte može kreirati ta socio-emocionalna klima, atmosfera za rad u onlajn okruženju. Emocije su zarazne, ali ako svako sjedi u svom mikrookruženju, teško ga može ponijeti zajednička aktivnost i teško se uspostavlja afektivna razmjena (da ne pominjem isključene

kamere i druge slične probleme). Aktivnost učenika sa digitalnim materijalima može se svesti na ponašajne aspekte, ali bez ozbiljnog pokretanja viših kognitivnih procesa, pa se time potencijalna korist od interaktivnosti digitalnog medija eliminiše. Ili, na primjer, multimedijalnost koja je velika prednost digitalnih udžbenika i materijala (na klik imamo potrebne sadržaje, i tekstove, i slike, i animacije), s druge strane je visoko rizična jer može da dovede do slabijeg učenja zbog kognitivnog preopterećenja (pošto mozak registruje sve stimuluse iz okoline, a kapacitet radne memorije je ograničen). Ja sam razvojni psiholog i ono što je zaista zabrinjavajuće jesu istraživanja karakteristika nove generacije, rođenih između 1995. i 2012. godine, takozvane *Z generacije* ili *GenZ* (od *zoomers*) ili *internet generacije* (J. Twenge). To je priča o tome kako digitalna sredstva mijenjaju naš način kognitivnog funkcionisanja – ali to je velika i ozbiljna priča za neki naredni intervju.

Koliko ste upoznati sa situacijom u crnogorskom obrazovnom sistemu? Šta je ono što biste pohvalili, a gdje vidite prostor za napredak?

Ja sam u različitim formama i obimima intenzivno uključena u crnogorsko obrazovanje od 1994. godine. Počelo je sa realizacijom projekta *Aktivno učenje/nastava* (AUN), čiji je razvoj podržavao Unicef. Unicef je prepoznao važnost promjena metoda rada u obrazovanju, kako bi se učenici, djeca i mladi ljudi bolje spremali za složene uslove u kojima će živjeti i raditi. Ovaj projekat je „rehabilitovao” dobru predavačku nastavu (koja nam je i dalje potrebna, ali nije dovoljna za ispunjavanje savremenih ciljeva obrazovanja), razvijao osjetljivost za potrebe onih koji uče (djeca, omladina, odrasli) i njihovu osposobljenost za učenje i rad. Krajem 20. vijeka u Crnoj Gori su krenule masovne obuke nastavnika za inoviranje i unapređivanje kvaliteta obrazovanja i njegovih ishoda kroz primjenu metoda aktivnog učenja/nastave. Ovaj projekat se pokazao kao plodan, sa tog osnovnog stabla razvijene su mnoge nove grane (aktivno učenje/nastava u radu s učenicima u malim školama i kombinovanim odjeljenjima, s učenicima iz marginalizovanih socijalnih grupa, u prirodnim i društvenim naukama, u visokom obrazovanju, u onlajn okruženju itd). U okviru višegodišnjeg rada u AUN projektu formirali smo grupu AUN instruktora u Crnoj Gori, koji su značajni poslenici u crnogorskom obrazovanju danas i doprinose podizanju

U OSNOVI DIGITALNE JE KLASIČNA PISMENOST

Kao neko u čijem su fokusu rada teorijska i empirijska istraživanja nastave, učenja, udžbenika, koje biste neuralgične tačke detektovali u atmosferi, s jedne strane, fabrikovanja diploma, a s druge lošeg plasmana ovdašnjih učenika na PISA testiranjima?

Niste slučajno spojili te dvije stvari u ovom pitanju, jer imaju isti korijen – nedovoljno dobar kvalitet obrazovanja i generalno, njegov loš status u društvu, tj. neadekvatno razumijevanje ključne važnosti obrazovanja za razvoj i individue i zajednice, društva, države. Kada ne umijete da učite i nemate dovoljno znanja – što pokazuju nacionalne i međunarodne provjere učeničkih znanja – onda pribjegavate kupovini diplome. Problem je što ih imate gdje i od koga kupiti. Ovo nije samo obrazovni nego širi društveni problem koji često skrajnemo. Ako polovina 15-godišnjaka u Crnoj Gori nije funkcionalno pismena, to znači da nijesu osposobljeni za dalje učenje i za rad u savremenom dobu, jer je u osnovi digitalne pismenosti klasična pismenost – ko nije opismenjen s papirom nije ni za učenje s digitalnim medijem. Ovo su preozbiljna pitanja koja se ne razmatraju, našim političkim elitama nije jasno da bez obrazovnih kadrova možemo biti samo nerazvijena kolonija moćnijih i bogatijih.

kvaliteta rada u školama. Pored ovoga, učestvovala sam u brojnim drugim projektima u obrazovanju Crne Gore, poput analize generacije novih udžbenika za osnovnu školu, istraživanja i unapređivanja vaspitne uloge škole (*Moje vrijednosti, vještine i vrline*), analize zastupljenosti ključnih kompetencija za 21. vijek u kurikulumima svih osnovnih i srednjih škola i nastavničkih fakulteta u Crnoj Gori, predavala sam na Filozofskom fakultetu u Nikšiću na Odsjeku za psihologiju, recenzent sam Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja i dr.

Ono što je važan resurs za razvoj obrazovanja u Crnoj Gori su kadrovi, stručni poslenici u obrazovanju, izgrađene institucije i uspostavljene mreže saradnje, prije svih sa zemljama iz okruženja, jer dijelimo slične brige i probleme. Formirani stručnjaci su veliki kapital, ali im nedostaje sistemske podrške i kontinuiranog planskog razvoja. Kao i u drugim zemljama u regionu, i ne samo u regionu, obrazovanje je velikim dijelom zatočenik i žrtva političkih prilika. Politika nam je „pojela“ sve druge oblasti i zauzela društvenu scenu tako da se svi drugi resori prema njoj ravnaju. Načelno, obrazovanje nije prestižan resor za političare (kod promjena vlade skoro se i ne pominje u kladićnicama), jer su politički mandati na 3-4 godine i traže se brzi i „opipljivi“ rezultati, a u obrazovanju efekti određenih odluka i rješenja vide se na osi od desetak godina. Kvalitet u obrazovanju se postiže temeljnim, istrajnim i posvećenim radom, a ishitrena rješenja nekritički preuzeta iz neke od zemalja gdje su uspješna (*education policy transfer*) stvaraju kaos i nesigurnost u sistemu i podrivaju povjerenje u sistem.

Sarađujete sa brojnim međunarodnim organizacijama, nacionalna ste i međunarodna ekspertkinja za obrazovanje, jedno vrijeme bili ste i ministarka nauke u Vladi Republike Srbije. Šta vam kaže uopredna praksa, imajući u vidu pristupe naprednih zemalja: na kojim osnovama treba bazirati obrazovanje i nauku kako bi u potpunosti zadovoljili potrebe jednog savremenog društva?

Šta mi kažu ukrštena ova iskustva? Prvo, dokle god je važnost obrazovanja samo retorika u pleočajima predsjednika, premijera ili nove vlade, koju ne prate konkretne strateške analize i mjere za njihovu primjenu, šanse za razvoj zemlje se smanjuju, problemi ostaju netaknuti i ubrzano se granaju i umnožavaju. Za razvoj nauke, kulture, IKT, zdravlja, poljoprivrede, međunarodnih i unutrašnjih poslova, sporta... za svaki resor u zemlji potrebno je obrazovanje, dobro poznavanje i razumijevanje date oblasti i potrebno je znati kako se najbolje i najefektivnije radi u njoj. Dok sam bila ministarka nauke, često sam se u širim, međunarodnim okvirima sretala s pitanjem: Šta će maloj zemlji nauka? Ako želite bilo koji vid nezavisnosti

i samostalnosti (vlastiti razvojni put u skladu sa svojim socio-kulturnim i istorijskim razvojem), morate imati znanja: znanja da *proizvedete nova rješenja*, inovacije, ili bar znanja da tuđe tehnologije i saznanja *primijenite*, što znači da ih kritički analizirate, izaberete i primijenite spram vlastitih uslova i karakteristika konteksta. Nije problem u onim drugima, u tome što gledaju svoj interes (da negdje odlože toksični otpad, da iskoriste tuđe prirodne resurse bez jalo višta u svojoj životnoj sredini, da angažuju što jeftiniju radnu snagu i slično), već je problem u nama, da se razvijaju mehanizmi da gledamo *dugoročno dobrobit vlastite zemlje*; i da se osiguraju mehanizmi kojima će se *sprečiti prevaga ličnog ili grupnog interesa nad javnim, opštim dobrom*.

Drugo, pitanje koje ste vi indirektno pokrenuli jeste pitanje svrhe obrazovanja u jednoj zemlji. Iako nam se na prvi pogled čini da je to izlišno pitanje, da svi znamo čemu služi obrazovanje, nije lako odgovoriti na njega. Odgovor će zavisi od filozofskih, psiholoških, ideoloških pretpostavki i oslikavaće se u svim aspektima obrazovne politike i prakse. Brojne interesne grupe se „bore“ za kontrolu nad obrazovanjem kao načinom da promoviraju svoj svjetonazor i svoje vrijednosti (mondijalistički nacionalisti, religiozni-svjetovalci, ekonomski-humanistički itd). Iza određene obrazovne politike i prakse uvijek stoje određena shvatanja (teorija) i očekivanja što je ono što bi trebalo da bude zajednički okvir, zajednička smjernica i putanja, u šta treba ulagati, čemu dati prioritet. U svijetu se sudaraju dvije struje u obrazovanju – pristalice takozvanog *ljudskog kapitala*, tj. neoliberalnog koncepta po kome obrazovanje treba da stvara kvalitetnu radnu snagu koja će uticati na poboljšanje ekonomskih parametara u zemlji (broj radnih mjesta, broj inovacija, povećanje BDP, popravljanje konkurentnosti zemlje i sl.). Sigurno je da je osposobljavanje mladih generacija da zarađuju za život i potpomognu ekonomski razvoj zemlje nužan dio obrazovanja, ali ne i njegov jedina svrha i cilj, posebno ne sluzenje interesima globalnog kapitalizma. Takvo obrazovanje kvantifikuje „vrijednost“ ljudi u ekonomskim terminima i ignoriše multidimenzionalnost njihovih potreba kao društvenih i emocionalnih bića koja se razvijaju i koja imaju kapaciteta da budu činilac svoje vlastite sudbine. Što će nam obrazovanje ako ne doprinosi dobiti individue ni dobiti zajednice, ako nije alat za stvaranje bolje budućnosti, bolje ne samo u materijalnom i tehničko-tehnološkom smislu već i u širem ljudskom, saznanom (zadovoljavanjem potrebe za razumijevanjem svijeta oko nas), moralnom, estetskom, socijalnom, emocionalnom i zdravstvenom smislu? Jasno vam je da sam pristalica ovog drugog pristupa, da duboko u njega vjerujem i tu leži korijen moje profesionalne posvećenosti obrazovanju. **N. N.**

Promocija publikacije „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i obrazovnih materijala“

OSNOV KVALITETA DIGITALIZACIJE U OBRAZOVANJU

- **Prof. dr Ana Pešikan:** Standardi treba da posluže onima koji procjenjuju kvalitet digitalnih udžbenika i instruktivnih materijala, ali i autorskim timovima pri njihovoj izradi, kao i nastavnicima prilikom selekcije digitalnih materijala za nastavu
- **Mr Zoran Lalović:** Materijal –metodološki okvir za utvrđivanje i unapređenje kvaliteta digitalnih udžbenika i obrazovnih digitalnih materijala

Publikacija „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i pomoćnih digitalnih obrazovnih materijala“, koju je Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica pripremio u saradnji sa Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, važan je dokument u okviru Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022–2027, i trebalo bi da bude dobar oslonac u radu svima koji budu kreirali i procjenjivali kvalitet digitalnih obrazovnih materijala, istaknuto je na promociji koja je organizovana u Ministarstvu prosvjete.

Na prezentaciji su govorili autori ove publikacije prof. dr **Ana Pešikan** i mr **Zoran Lalović**, a prisutne su pozdravili ministar prosvjete mr **Miomir Vojinović**, direktorica Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica mr **Aleksandra Hajduković** i pomoćnica šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori **Sabina Žunjić**. Moderatorica je bila urednica izdanja **Nađa Durković**.

Ministar Vojinović ukazao je na važnost ovog dokumenta u realizaciji ciljeva Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022–2027, i naglasio da će ovaj materijal u budućnosti biti osnov kvaliteta digitalizacije u obrazovanju i nužan dio procesa reforme koja treba da uslijedi. Direktorica Hajduković istakla je da je ova publikacija početni korak Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica u pripremi digitalnih obrazovnih sadržaja koji prouičuju uloge koje ova institucija ima u obrazovnom sistemu, ali i iz obaveze koje proizilazi iz Akcionog plana Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022–2027.

PREKRETNICA U OBRAZOVNOM SISTEMU

Sabina Žunjić je ocijenila da je formulisanje standarda kvaliteta digitalnih udžbenika i obrazovnih materijala prekretnica u obrazovnom sistemu.

Kako je istakla, tokom pandemije koronavirusa većina učenika morala je da pređe na onlajn nastavu, a jedan od ključnih problema bio je nedostatak digitalnih

POTENCIJALI I RIZICI

Ana Pešikan je ukazala na specifične karakteristike digitalnog udžbenika i njihove potencijale i rizike. Jedna od njih jeste multimedijalnost, koja omogućava dinamičku prezentaciju višestrukih gledišta, te sagledavanje jednog fenomena iz različitih uglova uz podršku različitih sredstava (tekst, zvučni zapisi, video-zapisi...). Njegov rizik je kognitivno preopterećenje, jer mozak registruje sve stimulanse iz sredine, a kapacitet radne memorije je ograničen. Rizik je i fenomen „isprekidane pažnje“ koja onemogućava učenje, kao „šareniš“, tj. nerazlikovanje bitnog i suštinskog za datu lekciju.

Druga karakteristika je interaktivnost, koja omogućava vezu učenika sa prezentovanim sadržajem (reaguje na materijal, daje odgovore, bira nešto...).

Digitalne udžbenike karakteriše i razgranatost strukture koja obezbjeđuje prilagođavanje udžbenika karakteristikama i prirodi sadržaja koji se prezentuje i karakteristikama učenika. Ona omogućava i personalizaciju učenja i obrazovnog iskustva za učenike. Međutim, ona je efikasna samo ako učenici imaju razvijenu sposobnost autonomnog samoregulisano učenja. Zato je potrebna prethodna podrška od nastavnika.

Navigacijske karakteristike olakšavaju kretanje kroz razgranatu strukturu digitalnog udžbenika. Rizik je u tome što skrolovanje ometa proces čitanja usljed prostorne nestabilnosti koja može negativno uticati na čitačevu mentalnu reprezentaciju teksta i njegovo razumijevanje. Efikasnost određene navigacije zavisi od prethodnog znanja učenika.

obrazovnih sadržaja i nepripremljenost škola da razvijaju sadržaje. Kako je ukazala, UNICEF je u saradnji sa resornim ministarstvom radio na rješavanju ovih problema, a jedan od zajedničkih koraka jeste izrada Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022–2027.

Prof. dr Ana Pešikan ocijenila je da je publikacija „Standardi kvaliteta digitalnih udžbenika i obrazovnih materijala“ bazičan korak za pripremu digitalnih materijala:

„Standardi treba da posluže onima koji procjenjuju kvalitet digitalnih udžbenika i instruktivnih materijala, ali i autorskim timovima pri njihovoj izradi, kao i nastavnicima prilikom selekcije digitalnih materijala za nastavu. Takođe ih mogu koristiti i studenti nastavnih fakulteta radi upoznavanja sa specifičnostima štampanih i digitalnih resursa za nastavu/ učenje, a mogu biti podsticaj istraživačima na polju obrazovanja za doradu i dalje istraživanje uloge digitalnih resursa u nastavi/učenju“.

Pešikan je ukazala da ogromna očekivanja od primjene informaciono-komunikacionih tehnologija u obrazovanju još nijesu ispunjena. Tokom pandemije kompletno obrazovanje prebačeno je na onlajn nastavu, a analize pokazuju da je došlo je do pada postignuća učenika, čak i u razvijenim zemljama.

Kako je kazala, velik je izazov iskoristiti IKT u obrazovanju ali i izbjeći njihove negativne efekte. Zato je priprema ovih standarda bila veoma zahtjevan posao.

„Puno je zabluda i na svjetskom nivou o upotrebi ove tehnologije u obrazovanju. Posebno je mnogo nekritičkog mišljenja, a kreiranje digitalnih udžbenika zahtijeva da se tehnologija koristi promišljeno i umješno. Jedna od čestih zabluda jeste da sve ima na internetu. A tamo se nalaze informacije ali i dezinformacije, i potrebno je znanje da bi se procijenilo da li je informacija dobra“, rekla je Pešikan.

FOKUS MJERENJA

Mr Zoran Lalović govorio je opštim principima u izradi digitalnih udžbenika.

On je kazao da je ovaj materijal metodološki okvir za utvrđivanje i unapređenje kvaliteta digitalnih udžbenika i obrazovnih digitalnih materijala.

„Kontrola kvaliteta je proces poređenja karakteristika digitalnog udžbenika sa unaprijed utvrđenim standardima. Standard je skup zahtjeva tokom izrade digitalnih udžbenika koji, ako se ispoštuju, garantuju da ćemo dobiti funkcionalan udžbenik koji u stanju da odgovori svojoj svrsi“, istakao je Lalović, objašnjavajući da

je funkcionalan udžbenik onaj koji može da obezbijedi ostvarivanje ishoda u programu, opštih ciljeva u obrazovanju i razvoj kompetencija za 21. vijek.

„To je udžbenik koji s jedne strane svojim sadržajem reprezentuje predmetnu oblast za koju je izrađen, a s druge strane ciljeve i ishode programa. On treba da bude razumljiv učeniku i prilagođen njegovim sposobnostima. Takođe je cjelovit, i na taj način omogućuje da se zaključuje i povezuje, a podstiče razvoj viših oblika mišljenja kao što su rješavanje problema i kritičko mišljenje“, rekao je on.

Lalović je naveo da su u fokusu mjerenja kvaliteta udžbenika: njegov sadržaj; struktura i didaktička organizacija sadržaja; koncept pomoćnih obrazovnih sadržaja; tehnička svojstva; kompetencije potrebne za upotrebu i učenje; jednaka dostupnost i pristupačnost svim kategorijama učenika.

Izrada Standarda kvaliteta digitalnih udžbenika i pomoćnih digitalnih obrazovnih materijala podržana je u okviru UNICEF-ovog Regionalnog projekta za ublažavanje uticaja pandemije koronavirusa na živote djece i porodica na Zapadnom Balkanu i u Turskoj, koji je finansirala Evropska unija.

Lj. V.

Intervju: Irena Pavlović, v. d. direktorice Zavoda za školstvo

BEZ SISTEMATIČNOG I STRPLJIVOG PRISTUPA PROBLEMU VRŠNJAČKOG NASILJA

- Svaka institucija izolovano pristupa pitanju vršnjačkog nasilja, i najčešće ad hoc ili pod pritiskom roditelja i medija reaguje i interveniše, što nije dobro
- Dosadašnje analize ukazuju da neke škole prikrivaju slučajeve vršnjačkog nasilja, reaguju na ovu pojavu onda kada ona eskalira, post festum, gaseći samo požar do sljedećeg slučaja koji se otkrije, i to najčešće od strane roditelja ili medija

Vršnjačko nasilje uvijek je aktuelna tema u našem obrazovnom sistemu. I ovih dana svjedočimo nekim slučajevima te pojave. „Ušao u školu i u toku nastave se potukao sa drugim učenicom“, „Učeniku povrijeđena rebra u tuči u školskom dvorištu“, samo su neki od naslova sa kojima se posljednjih mjeseci susrijemo. O tome šta nadležne institucije preduzimaju da se ova pojava spriječi, i koliko škole realizuju preporuke koje dobijaju od nadležnih institucija i primjenjuju zakonska akta, razgovarali smo sa v. d. direktorice Zavoda za školstvo Irenom Pavlović.

Vršnjačko nasilje u školama već godinama je u fokusu crnogorske javnosti.

Uprkos preduzimanju različitih aktivnosti, realizacijom više programa, ništa se nije promijenilo. Gdje su, prema Vašem mišljenju, uzroci?

– Brojni su i složeni uzroci porasta vršnjačkog nasilja u školama, i uvijek su vezani za društveno okruženje i društveni kontekst koji direktno ili indirektno utiče na školsku zajednicu. Škole su ogleдалo jednog društva i sve krize, oscilacije, previranja u sistemu društvenih vrijednosti u sociokulturnom kontekstu prelamaју se raznim socijalnim interakcijama, a prije svega putem porodice kao primarne zajednice, potom medija i društvenih mreža. Sistem temeljnih vrijednosti ozbiljno je doveden u pitanje u čitavoj našoj zajednici. Društvene nepravde, siromaštvo, socijalne i ekonomske nejednakosti i isključenosti pojedinih društvenih slojeva i grupa, korupcija, kriminalizacija društva, takođe su plodno tlo koje podstiče nasilje u porodici i društvenoj zajednici.

Stalno se iznova postavlja pitanje: da li je danas vršnjačko nasilje veće ili manje nego ranije? Sa ovom uprosječenom tezom, nažalost i u dijelu stručne javnosti, ono se pokušava relativizovati kao pojava koja je normalna i na koju ne treba posebno obraćati pažnju. Činjenica je da je vršnjačko nasilje oduvijek postojalo, ali je danas svijest o njemu znatno veća, jer smo svi postali osjetljiviji na njegovo prisustvo, uključujući i djecu, što je veliki emancipacijski obrazovni, kulturni i civilizacijski napredak jednog društva. Da bi se sveobuhvatno razumjelo nasilno ponašanje u nekoj vršnjačkoj grupi u školskoj zajednici, njegovi motivi i razlozi, prva adresa je porodica sa svojim sistemom vrijednosti i vjerovanja na osnovu koje treba dobro upoznati učenika, njegove probleme u školi i porodici. Poznato je da se vršnjačko nasilje uvijek dešava u vršnjačkim grupama koje su posljedice više faktora, i zato je neophodno dobro poznavati i stalno stručno pratiti dinamiku tih grupa u školskoj zajednici.

Nažalost, u školama najčešće nema volje i motiva, a ni profesionalne navike, za takav sistematičan i strpljiv pristup ovom problemu. U osnovi nedostaje zajednička strategija, vizija o

bezbjednoj školi i školskom okruženju kroz norme, vrijednosti i odnose u praksi na školskom i državnom nivou. Svakodnevno svjedočimo samo „gašenju požara“ o svakom problemu, pa i o ovome. Zapuštenost i križa porodice i institucija sistema, koja datira odavno, vidna je na svakom koraku, pa i u školskom sistemu. Problemi su se decenijama gomilali i najčešće stavljeni pod tepih, odlagali za neko drugo vrijeme i prilike. Posvećenost svojoj profesiji, struci i stručnim kompetencijama odavno su izgubili značaj i smisao u našim institucijama. Profesionalizam i integritet pojedina i institucija takođe je odavno u krizi. Promovisani su kič i neke druge sumnjive vrijednosti u svim sferama života po formuli „cilj opravdava sredstvo“, pa je sada najvažnije što prije doći do cilja, po svaku cijenu, često i upotrebom nasilja svake vrste.

Nasilje nije samo prisutno i vidno u školi, ono je svuda oko nas, na javnoj sceni, u svim sferama života. Škola ga samo preslikava po modelu. Problem je u tome što smo se navikli na ovu pojavu, i to je najopasnije za jedno inače već odavno „bolesno društvo“. Ravnodušnost prema nasilju opasnija je od nasilja za jedno društvo i mikrozajednicu kakva je školska.

Za sprečavanje nasilja u školi potrebno je partnersko djelovanje cijelog sistema. O mentalnom zdravlju naših porodica i učenika nikako se sistematično i posvećeno ne brine, a posebno oni kojima je to dužnost i obaveza. Nema ni najava o tome iako su svima puna usta brige o zdravlju. Svaka institucija izolovano pristupa pitanju vršnjačkog nasilja i najčešće ad hoc ili pod pritiskom roditelja i medija reaguje i interveniše, što nije dobro. Bezbjednost škola treba sagledavati globalno a ne samo iz ugla naše prošlosti, tradicije i kulture. U tom smislu, sigurnost naših obrazovno-vaspitnih ustanova zahtijeva jednu novu paradigmu normi i ponašanja svih institucija u društvu koje su odgovorne za ovo pitanje u

Irena Pavlović

skladu sa zahtjevima vremena u kome živimo.

Takođe, jedan od uzroka porasta vršnjačkog nasilja jeste prebukiranost naših škola koju ne prati adekvatno povećanje stručnog osoblja, prije svega stručnih saradnika, pedagoga i psihologa. Normativi iz te oblasti odavno su prevaziđeni i zastarjeli, i potrebno ih je radikalno mijenjati. Smanjenje vršnjačkog nasilja moguće je kroz učešće i saradnju svih institucija, civilnog društva i medija, velikom upornošću i dosljednošću svih učesnika, kako na nivou škole između učenika, nastavnika i roditelja, tako i cjelokupne zajednice. Aktivnosti i inicijative Udruženja Roditelji instruktivan su primjer građanskog aktivizma i dobre saradnje i podrške, prije svega roditeljima, ali i obrazovnim institucijama o ovom, kao i svim drugim pitanjima.

Zavod za školstvo stalno je angažovan na preduzimanju različitih aktivnosti radi prevencije vršnjačkog nasilja. Koje su najvažnije aktivnosti.

– Zavod za školstvo kao stručna institucija koja se, između ostalog, bavi kvalitetom obrazovno-vaspitnog rada kontinuirano i posvećeno u saradnji sa školama i nadležnim Ministarstvom, doprinosi stvaranju bezbjednog školskog okruženja. Sprovodeći eksternu evaluaciju škola, ova institucija analizira i vrednuje pojedine oblasti kvaliteta, kao što su etos i podrška učenicima koji inače predstavljaju faktore rizika za pojavu vršnjačkog nasilja i daje preporuke za poboljšanje. Kroz programe profesionalnog razvoja nastavnika, stručnih saradnika i školskih timova, u Odjeljenju za profesionalni razvoj svakodnevno doprinosimo

edukaciji i osnaživanju njihovih kompetencija o pitanjima vršnjačkog nasilja. Savjetodavni tim Zavoda za podršku školama, koji je formiran početkom ove školske godine, reagovao je savjetodavno, edukativno i efikasno u više škola, i to kako na njihove zahtjeve, tako i na zahtjeve roditelja, kao i u skladu sa našim stručnim procjenama. Takođe, u prethodnih pola godine Zavod je organizovao više ciklusa savjetovanja sa direktorima i stručnim saradnicima svih škola o zaštiti učenika od nasilja i funkcionisanju školskih timova koji su zaduženi za prevenciju i zaštitu od nasilja. Izvršili smo analizu oko 150 izvještaja školskih timova za prevenciju i zaštitu učenika od nasilja, te predložili odgovarajuće mjere. Takođe, ovih dana u toku je finalizacija jednog velikog istraživanja, koje je inicirao i

sproveo Zavod za školstvo, o vršnjačkom nasilju u školama na uzorku od oko 10.000 učenika. Na osnovu rezultata ovog istraživanja sa kojim ćemo upoznati stručnu javnost, kao i analize izvještaja školskih timova i naše dosadašnje savjetodavne podrške školama, ubrzo ćemo imati kompletnu sliku stanja u ovoj oblasti kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada škola, nakon čega ćemo predložiti konkretne mjere nadležnom Ministarstvu. U Zavodu za školstvo smatramo da odluke o ovom, kao i svim drugim stručnim pitanjima, treba donositi samo na osnovu istraživanja, a ne izolovanih slučajeva nasilja, impresija i medijskih natpisa.

Kako ocjenjujete postupanje škola u akciji i reakciji na vršnjačko nasilje?

– Prema našim stručnim analizama izvještaja školskih timova za prevenciju i zaštitu učenika od nasilja za prethodni period ove školske godine, kao i terenskih iskustava našeg savjetodavnog tima za podršku, uprave škola i školski timovi nijesu stavili u funkciju ni djelić svojih infrastrukturnih i pedagoških kapaciteta koje im stoji na raspolaganju. To smo jasno saopštili direktorima i školskim timovima na savjetovanju koje smo održali krajem novembra prošle godine. Ovdje treba ostaviti po strani taj makrokontekst koji nesumnjivo utiče na školsko okruženje, o kome sam govorila u odgovoru na prvo pitanje. Dakle, ovdje je riječ o tome što škola može i treba da uradi da napravi bezbjednu i podsticajnu sredinu za nastavu i učenje, prevenira i smanji vršnjačko nasilje, odnosno da ima nultu toleranciju za nereagovanje na ovu pojavu. U praksi smo se susreli sa više slučajeva da škola ne reaguje na nasilje, ili to radi radi neefikasno i sa značajnijem, poslije nekoliko godina, tolerišući i podstičući na taj način njegovo prisustvo.

Naše dosadašnje analize takođe ukazuju da neke škole prikrivaju slučajeve vršnjačkog nasilja, reaguju na nasilje onda kada ono eskalira, post festum, gaseći samo požar do sljedećeg slučaja koji se otkrije, i to najčešće od strane roditelja ili medija. Mehanizmi prevencije i izgradnje tzv. unutrašnje zaštitne školske mreže učenika od nasilja shodno propisima, po svemu sudeći ne funkcionišu u većini naših škola. Zaštita učenika od nasilja prepuštena je uglavnom stručnim saradnicima i nerijetko savjesnim i posvećenim odjeljenjskim starješinama kao „dežurnim krivicama“.

Gdje je cjelokupni školski sistem kao odgovor na nasilje? Škole (uprave škola) treba da preuzmu odgovornost pred roditeljima za bezbjednost učenika za sve oblike nasilja. Ne mogu spoljašnje institucije u vidu policije i centara za socijalni rad graditi unutrašnji školski sistem (vrijednosti, kultura i pravila) za prevenciju ove pojave i preuzimati nadležnosti direktora škole. To je primarni

Nedostatak preventivnih aktivnosti u školama: Sa savjetovanja u Zavodu za školstvo

ŠKOLSKI TIMOVI SAMO FORMA NA PAPIRU

U školama su formirani timovi za sprečavanje vršnjačkog nasilja. Koliko je to do sada dalo rezultate?

– Kao što je već ukazano, školskih timova su bez ikakvih sistematičnih aktivnosti i procedura shodno uputstvu „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja i vandalizma“ i priručniku „Škola bez nasilja – ka sigurnom i podsticajnom okruženju“.

Direktori škola, budući pretežno koordinatori školskih timova, imaju najveću odgovornost za njihovu pasivnost i nefunkcionalnost. Kroz naš savjetodavni tim na terenu nigdje nijesmo vidjeli konkretnu ulogu i odgovornost školskog tima u slučajevima nasilja. Najčešće se odgovornost za njegovu pojavu, odnosno gašenje nekog „požara“ o ovom pitanju, prebacuje na stručne saradnike, a kada se to iscrpi – na spoljne institucije (Centar za socijalni rad, policiju, Centar za djecu i mlade i sl.), i na tome se završava sva intervencija škole. Da ne govorimo o prevenciji kojom se školski timovi uopšte ne bave. Naša analiza izvještaja školskih timova o zaštiti učenika od nasilja na velikom uzorku pokazala je zaprepašujuće i pravo stanje stvari u našim školama. Izvještaji školskih timova su puka forma i služe samo radi pokrivanja pred nadležnim institucijama.

zadatak obrazovno-vaspitnih ustanova. Kada škola iscrpi sve mehanizme koji joj stoje na raspolaganju, onda je potrebna reakcija spoljnjih institucija.

Na savjetovanju sa direktorima i školskim timovima pokušali smo da odgovorimo na više pitanja koja se odnose na funkcionisanje odnosno nefunkcionisanje školskih timova za prevenciju nasilja: zašto je prevencija vršnjačkog nasilja slaba strana većine škola, zašto one tako nemoćno i nevoljno reaguju u slučajevima ove pojave iako imaju sve alate, mehanizme, programe i stručne kapacitete da uspostave kvalitetnu prevenciju i zaštitu učenika od nasilja, zašto su samo stručni saradnici (pedagozi i psiholozi), po red nastavnika, dežurni krivci u školama za prevenciju i slučajevima nasilja?

Imamo odlične preventivne programe, zakonska rješenja, podsticajan kontekst za razvoj kompetencija nastavnika, formalno razvijen sistem samoevaluacije u oblasti kvaliteta rada škola (etosa i podrške učenicima) i zaštite učenika od nasilja, školske stručnjake raznih profila za razvoj i podršku učenicima, ali uprkos svemu tome nemamo ni približno očekivane rezultate.

Postavlja se pitanje: kako u jednoj školi kvalitet nastave može biti uspješan ako se kontinuirano dešava vršnjačko nasilje, jer ona nije stvorila bezbjedno i podsticajno okruženje za učenje? Dakle, sa velikim stepenom izvjesnosti možemo konstatovati da u našim školama nedostaje „cjeloškolski“, sistematičan i sveobuhvatan pristup u prevenciji nasilja (odgovor cijele škole na nasilje), što za posledicu ima skoro svakodneвно i u posljednje vrijeme prilično okrutne oblike fizičkog nasilja. Drugim riječima, nedostaje jasna politika o nenasilju kao dio izgrađene školske kulture i sistema vrijednosti i uvjerenja koju svi zaposleni treba da slijede i poštuju. Kada analizirate školske planove i programe, kao i izvještaje školskih timova o prevenciji nasilja, vidite da su oni jednoobrazni, univerzalni za većinu škola, da im nedostaje identitet i prepoznatljivost u vidu načela i vrijednosti koju promoviraju, prije svega zaposleni, pa potom kroz interakciju i pravila i učenici.

Pojavni oblici nasilja u školi – vrh su ledenog brijega ispod kojeg se kriju brojni problemi i uzroci u porodici koje treba otkriti. Kada se otkriju i pronađu uzroci, već

smo odgovorili na nasilje. Škola mora pronaći uzroke zašto je neki učenik izabrao nasilje kao model ponašanja, šta ga pokreće. Sve drugo je privremeno rješenje. Uprave škole zajedno sa školskim stručnjacima moraju dati odgovore na ta pitanja.

Usvojeni su pravilnici za sprečavanje nasilja, a školama su upućene preporuke kako da reaguju u slučaju ove pojave. Koliko se oni primjenjuju?

– Postojeća normativna rješenja o ovom pitanju, usljed nedostatka efikasnog sistema prevencije, u školama ne daju rezultate. Stroga disciplina i kazna nije način da se suzbije nasilje, jer često može destimulisati posmatrače nasilja, svjedoce, da ne prijavie nasilje. Ipak je neophodno izmjenama zakona i pravilnika propisati novčane kazne za roditelje koji ne saraduju sa školom u slučajevima težih oblika nasilja. Takođe, treba razmotriti zabranu upotrebe mobilnih telefona u osnovnoj školi, jer se njihovim korišćenjem vrše razne zloupotrebe, podstiče sajber i svako drugo nasilje i ugrožavaju prava drugih vršnjaka. Mnoge evropske zemlje (V. Britanija, Irska) razmatraju mjere zabrane mobilnih telefona u osnovnoj školi, a Francuska je donijela zakon o zabrani nošenja i korišćenja tih uređaja u osnovnim školama. U tom smislu, interesantno bilo izvršiti jedno interdisciplinarno istraživanje o tome koliko upotreba mobilnih telefona utiče na uspjeh i disciplinu u školi, kao i na mentalno i fizičko zdravlje učenika. Sudeći prema jednom istraživanju u V. Britaniji o ovom pitanju (2015), učenici kojima je bila zabranjena upotreba mobilnih telefona pokazali su bolje rezultate na testovima znanja. Pored toga, treba razmotriti mogućnost da se kroz zakonska rješenja mandat direktora škole veže za nultu toleranciju na teže oblike vršnjačkog nasilja i vandalizma i za nereagovanje, ćutanje na slučajevne nasilja, tako da direktori škole preuzmu punu odgovornost za bezbjednost. Treba istaći da škole imaju na raspolaganju korisne programe i dokumente koji se odnose na prevenciju i zaštitu učenika od nasilja – priručnik „Škola bez nasilja – ka sigurnom i podsticajnom okruženju“ i uputstvo „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja i vandalizma“, koje je pripremio Ministarstvo prosvjete. Međutim, kao što

sam već rekla, škole uglavnom ne koriste ili nedovoljno primjenjuju ove dokumente, jer se ne bave prevencijom nasilja ili se njome bave samo pro forme, na papiru, pa samo gase pojedinačne slučajeve raznih oblika nasilja, i to najčešće pod pritiskom roditelja i medija. Nažalost, nijedan direktor škole do sada nije odgovarao pred nadležnim Ministarstvom zbog teških slučajeva vršnjačkog nasilja ili zbog nereagovanja na nasilje. Umjesto kazni i sankcija za učenike, smatram da treba insistirati na preuzimanju odgovornosti za neprihvatljivo ponašanje u okviru stručne podrške učenicima i roditeljima, a sankcije primjenjivati na direktore škola koji nijesu u stanju da osiguraju bezbjednu školu i sigurno školsko okruženje.

Šta, prema Vašem mišljenju, treba preduzeti da bi se spriječilo vršnjačko nasilje?

– Najvažnije je doći do uzroka problema. Ovdje se ograničavamo na mikronivo, škole, tj. šta škola treba da učini da se preveniraju i smanji nasilje. Prema našim analizama, glavni uzrok eskalacije nasilja u školama jeste nedostatak preventivnih aktivnosti, i to prevencije kao sistematične aktivnosti shodno navedenim dokumentima. Nedavno smo informisani putem medija o fizičkom sukobu nastavnica u jednoj školi, tako da je sada jasno zbog čega je važno da prvo zaposleni u školi prihvate i usvoje školsku kulturu nenasilja. Tek nakon toga možemo govoriti o usvajanju i prihvatanju pravila za učenike. Kao što smo već istakli, najveću odgovornost snosi direktor škole, koji treba da bude moralni i stručni uzor za školu kao „zajednicu koja uči“. Škola može biti uspješna samo ako se sistematično bavi pitanjem nasilja, dakle – prije svega preventivno. U tom smislu neizostavna je sveobuhvatna analiza školskog okruženja, koja je po našem mišljenju najslabija strana škola, na osnovu koje se gradi školski sistem prevencije i zaštite. Za sprečavanje nasilja u školi potrebna su: jasna pravila ponašanja, dogovaranje o svemu (demokratska klima), aktivno učešće svih učesnika u životu škole (nastavnika, roditelja i učenika), dosljednost u poštovanju pravila kao i primjeni vaspitnih mjera, stalna kontrola i praćenje konflikata, agresivnosti u međusobnim interakcijama među vršnjaka, tj. stalna vidljivost odraslih u školi i školskom dvorištu, pravično postupanje, planovi i ocjene o sprovođenju planova, podjela zaduženja i odgovornosti na nivou cijele škole, na nivou odjeljenja/razreda i pojedinačno u grupi vršnjaka.

Vaspitna uloga škole odavno je prestala da postoji, i to zahvaljujući neodgovornosti i nekompetentnosti direktora škole. Škole su doprinijele samourušavanju svoga ugleda više nego svi spoljašnji faktori. Nasilje je u direktnoj vezi sa porodičnim i vaspitanjem i obrazovanjem u školama. Ne može škola prebacivati svu odgovornost na roditelje za nasilje i probleme u ponašanju učenika. Da zaključim, samo sistematična prevencija kao odgovor „cijele škole“ jeste ključ za sprečavanje vršnjačkog nasilja u školama. Na osnovu prevencije se testira školski sistem, njegovi kapaciteti, infrastruktura i kompetencije.

Lj. Vukoslavović

Institucionalni odgovor na vršnjačko nasilje

ISTRAJNIJE I ODGOVORNJIJE SPROVODITI OSMIŠLJENE MEHANIZME

■ **Ministarstvo prosvjete odredilo je krajem prošle godine 80 škola u kojima će biti realizovani preventivni programi za sprečavanje nasilja. Osmišljena forma školskih akcionih planova. Pripremljen obrazovni program za sticanje stručne kvalifikacije – asistent/asistentkinja u sprečavanju nasilja i vandalizma u školi**

Ministarstvo prosvjete

Treba da nauči da se čeliči“, „Potrebno je da se izbori za sebe“, „Sve je to dio odrastanja“, donedavno su bili veoma česti odgovori, prije svega roditelja, na slučajeve vršnjačkog nasilja. Njegova sve učestalija pojava, i to u težim oblicima, pokrenula je brojne subjektive društvene zajednice da ozbiljnije pristupe ovom problemu.

Škole jesu najvažniji ali ne i jedini jedini prostor gdje treba da se tretira vršnjačko nasilje. Zato je neophodan dobar sistemski odgovor. Ministarstvo prosvjete i nadležne institucije pripremili su više propisa, realizuje se veći broj programa prevencije, a ipak se ništa bitnije ne mijenja.

Na pitanje o tome gdje vide glavne uzroke ove pojave, iz Ministarstva prosvjete su ukazali da je vršnjačko nasilje jedan od rizika kojem su izložena djeca i mladi.

„U razvoju čovjeka osnovnu ulogu imaju nasljeđe i sredina. Oni se prožimaju, i u snažnoj su interakciji. Uzroke nasilja sagledavamo i u kontekstu međusobnog uticaja različitih psiholoških, socijalnih, ekonomskih i drugih faktora. Oni mogu biti rezultat procesa socijalizacije, vaspitnog uticaja u porodici, savremenog načina života, društvenog i kulturnog uticaja. Zbog toga se može reći da se u školama preslikava stvarnost u kojoj učenici svakodneвно borave. Oni u obrazovno-vaspitne ustanove donose sopstvene iskustva, vrijednosti, obrasce ponašanja, naučne stilove rješavanja i reagovanja na problemske situacije“, ocjenjuju iz ovog resora.

O tome kakvi su planovi da se na ovaj problem odgovori sistemski i međusektorskom saradnjom, u Ministarstvu prosvjete ističu: „Kroz aktivno praćenje i sagledavanje potreba, te konteksta u kojem se

sprovodi proces obrazovanja, uočene su oblasti u kojima treba intervenisati radi sprovođenja preventivnih akcija kako bi se obezbijedilo sigurno školsko okruženje. Prije svega, riječ je o praćenju potreba, unapređenju analitičkog procesa, planiranju na osnovu dokaza, podsticanju kulturne odgovornosti, koncipiranju interventivnih mjera, međusektorskoj saradnji, te uticaju na svijest korisnika i opšte javnosti kada je riječ o programima prevencije nasilja.“

Ministarstvo prosvjete odredilo je krajem prošle godine 80 škola u kojima će biti realizovani preventivni programi za sprečavanje nasilja.

„Analizom podataka iz Informatičnog sistema obrazovanja (MIS) utvrđen je broj slučajeva i vrsta nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama i identifikovane one čiji je kadar neophodno dodatno osnažiti za prevenciju i postupanje u slučajevima pojave nasilja. Iz važećeg Kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika realizovane su četiri obuke za oko 120 učesnika na teme: online nasilje, vršnjačko nasilje, upravljanje nepoželjnim ponašanjem, rad sa učenicima koji imaju agresivno reagovanje.“

Nakon pomenute analize, pripremljen je koncept obuka, izvršena koordinacija, kreirani su linkovi za pristup i upućeni učesnicima online obuka. Osmišljena je i forma školskih akcionih planova i dostavljena školama koje su obuhvatale edukacijom.

Na osnovu Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022–2023 i predmetnih programa (redovni i izborni) kreirane su radionice (po pet tematskih scenarija za čas/radionice) za osnove i srednjoškolske. One se odnose na sajber bezbjednost učenika, njihove kompetencije da

odgovore na pravi način ovaj problem, ali i na razvijanje vještina bezbjednog korišćenja interneta, onlajn sadržaja, društvenih mreža i samozaštite u ovom prostoru“, ističu u Ministarstvu prosvjete.

U ovom resoru ocjenjuju da u obrazovno-vaspitnim ustanovama treba istrajnije i odgovornije sprovesti osmišljene mehanizme, te brojne preventivne aktivnosti usmjerene na jačanje socio-emocionalnih kompetencija koje su osnov za efikasno funkcionisanje svake osobe.

Iz obrazovno-vaspitnih ustanova stalno ukazuju i da je potrebno angažovanje školskih policajaca ili uvođenje zaštitara.

Iz resora prosvjete podsjećaju da je Uprava policije od 2005. do 2008. godine realizovala pilot-projekt „Školski policajac“. Ideja se, kako kažu, razvijala po uzoru na iskustva u regionu, a zasnivala se na obavezni cjelodnevni boravka uniformisanog policajca u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Zahvaljujući ovom projektu, u većini osnovnih i srednjih škola u urbanim sredinama bili su angažovani školski policajci, i to po jedan u obje smjene (oko 150 policajaca). Uprava policije nije nastavila ovaj projekat, a Ministarstvo prosvjete planiralo je angažovanje zaštitara. „Zaštitare je neophodno edukovati da prepoznaju nasilje i postupaju u slučajevima njegove pojave u školama. Pripremljen je obrazovni program za sticanje stručne kvalifikacije asistent/asistentkinja u sprečavanju nasilja i vandalizma u školi, koji je usvojio Nacionalni savjet za obrazovanje i izborni kreirane su radionice (po pet tematskih scenarija za čas/radionice) za osnove i srednjoškolske. One se odnose na sajber bezbjednost učenika, njihove kompetencije da

Lj. V.

Vršnjačko nasilje u osnovnim školama

6

ZA PORAST NEPRIHVATLJIVOG PONAŠANJA ĐAKA SVI SU ODGOVORNI

■ **Izmijeniti Pravilnik o vaspitnim mjerama, prema kojem bi se nasilnici strože kažnjavali. Vaspitnu ulogu, pored roditelja i škole, imaju okruženje, mediji i društvene mreže. Djeca izložena nekontrolisanom praćenju neprilagođenih sadržaja s raznih medija**

Sve učestalije nedolično ponašanje pojedinih đaka u školama i van njih nameće potrebu da se šira društvena zajednica ozbiljnije pozabavi problemom vršnjačkog nasilja, njegovim uzrocima i posljedicama, institucionalnom podrškom, te ulogom obrazovnih ustanova i porodice u prevazilaženju ove negativne pojave. Kako u školama funkcionišu timovi za prevenciju vršnjačkog nasilja, ko je najodgovorniji za porast verbalnog i fizičkog zlostavljanja, kako riješiti taj problem, samo su neka pitanja na koja smo pokušali dobiti odgovore od direktora obrazovno-vaspitnih ustanova, nastavnika, pedagoga, psihologa, roditelja i učenika.

Iz ugla institucija borba protiv vršnjačkog nasilja izgleda ovako: na početku školske godine u svakoj školi se formira tim za prevenciju neprihvatljivog ponašanja, nasilja, diskriminacije i ranog napuštanja škole. Članovi tima se redovno sastaju i razmatraju sve oblike neprihvatljivog ponašanja koje se dešava u školi. Odjeljenjske starješine i koordinatori odjeljenjskih vijeća podnose izvještaje timu, gdje zajedno analiziraju slučajeve neprihvatljivog ponašanja učenika u proteklom periodu. Sačinjava se izvještaj koji se proslijeđuje Zavodu za školstvo na kraju svakog klasifikacionog perioda.

U OŠ „Olga Golović“ u Nikšiću, koja ima više od 800 učenika, tim za prevenciju vršnjačkog nasilja čine direktorica škole, pedagoginja, psihološkinja, kao i sve odjeljenjske starješine.

Pored preventivnih aktivnosti, tim reaguje i na inicijativu zaposlenih, učenika i roditelja. Na nivou škole vrši se anonimno anketiranje, prije svega, učenika, radi istraživanja i identifikovanja ključnih nedostataka u radu tima, što je polazna tačka za unapređenje daljeg rada.

Na pitanje ko je najodgovorniji za porast verbalnog i fizičkog nasilja među učenicima, direktor OŠ „Savo Pejanović“ u Podgorici mr **Zoran Đukić** odgovara: „Vaspitnu ulogu, pored roditelja i škole imaju i okruženje, mediji, društvene mreže. Neophodno je da svi u lancu iskažu maksimalnu angažovanost i odgovornost, kako bismo eliminisali ili ublažili novonastale anomalije. Za porast nasilja u našem društvu svi smo odgovorni iz svog djelokruga u radu s učenicima, a posebno se mora više uključiti porodica, kao osnovna ćelija društva.“

On smatra da je veoma važno djecu uključiti u rad s pedagoško-psihološkom službom, redovno organizovati edukativne radionice za roditelje i učenike, zatim, da medijski sadržaji budu prilagođeni uzrastu mlade populacije, a na roditeljima je da utiču na djecu i da im ograniče korišćenje mobilnih telefona. Na kraju, kad se već desi nasilje, neophodno je primijeniti oštrije vaspitne mjere u obrazovno-vaspitnim institucijama koje će ozbiljno sankcionisati takav vid ponašanja mladih.

Đukić predlaže da Ministarstvo prosvjete izmijeni Pravilnik o vaspitnim mjerama, prema kojem bi se nasilnici strože kažnjavali. Na taj

način bi i vaspitna mjera bila efikasnija, jer postojeće ne daju očekivani rezultat.

Škola na čijem je čelu naš sagovornik, uključena je u programe prevencije vršnjačkog nasilja, organizujući radionice na tu temu i kroz časove odjeljenjske zajednice.

„Takođe, kada se desi nasilje reagujemo i sprovodimo adekvatne vaspitne mjere poštujući zakonske procedure“, poručuje Đukić.

Bezbjednost u školama je veoma važna

Direktorica OŠ „Olga Golović“ **Ivana Krsmanović** ocjenjuje da na porast nasilja, prije svega, utiče način života unutar porodice. „U vremenu kada svi žurimo za obezbjeđivanjem što boljih uslova za život naše djece, često upravo ona biva u nesvjesno zapostavljena, izložena nekontrolisanom praćenju neprilagođenih sadržaja sa raznih društvenih mreža i drugih medija. Smatram da se ovom problemu mora prići sistemski, ne izostavljajući nijednu kariku u društvu. Neophodno je smanjenje broja učenika u školama koje su prebukirane, ali i zaposliti više stručnih saradnika u njima. Naravno, neizostavna je edukacija roditelja, kao glavnih saradnika u prevazilaženju svih problema, te vraćanje povjerenja na relaciji roditelj – škola“, kaže Krsmanović.

U toj ustanovi su kroz programe prevencije vršnjačkog nasilja realizovali radionice u svim odjeljenjima, koje su sprovele odjeljenjske starješine, zatim radionice

koje članovi đачkog parlamenta organizuju sa svojim vršnjacima. U planu je i radionica namijenjena roditeljima, koja bi se sprovela s predstavnicima Savjeta roditelja. Kontinuirano se radi na prevenciji nasilja i kroz prezentacije u holu škole, na kojima se mogu dobiti informacije o vrstama nasilja, kako ga prepoznati i kome se obratiti za pomoć.

Pomoćnik direktora OŠ „Jugoslavija“ u Baru **Arslan Šabotić** je u toj obrazovno-vaspitnoj ustanovi i koordinator tima za bezbjednost učenika. Prema njegovim riječima, škola je za dijete prirodna sredina, najbliža porodičnoj i, kao takva, pruža mogućnost za efikasno djelovanje i podršku djetetu.

„Bezbjednost u školama je izuzetno važno pitanje imajući u vidu da ona igra presudnu ulogu u podršci intelektualnom, socijalnom, fizičkom i emocionalnom rastu i razvoju učenika. Zaštićeno okruženje omogućava učenicima da uče i komuniciraju međusobno bez straha od potencijalnih rizika. Škola je formirala tim za bezbjednost učenika, koji je počeo da radi školske

2018/2019. godine. Prije početka nastavne godine biraju se članovi i koordinator tima koji sa puno entuzijazma i odgovornosti izrađuju plan za tu školsku godinu“, objašnjava Šabotić.

On navodi da u okviru programa „Škola bez nasilja“, tim na čijem je čelu, u saradnji s upravom škole, kontinuirano sprovodi aktivnosti u cilju sprečavanja vršnjačkog nasilja, organizuje istraživanja i ankete o bezbjednosti učenika u školi. Pored toga, tim je organizovao dvije serije radionica o vršnjačkom nasilju, sa aspekta nasilnika, žrtve i posmatrača.

Tim kontinuirano saraduje s Centrom bezbjednosti Bar i s Centrom za socijalni rad. Predstavnici ovih ustanova redovno organizuju predavanja i radionice za učenike škole „Jugoslavija“ i učestvuju u realizaciji individualnih planova podrške đacima s problemima u ponašanju.

„Takođe, cilj tima je i promovisanje ideje da je briga o djeci zaista zajednička odgovornost svih članova zajednice i društva uopšte i da jedino zajedničkim i usaglašenim djelovanjem možemo

obezbijediti sigurno i podsticajno okruženje i uslove za odrastanje djece“, ističe Šabotić.

Savjetodavna uloga pedagoga

Da bi se umanjilo, ako ne i spriječilo nasilje među učenicima, važno je prepoznati tu vrstu ponašanja. O tome su nam govorili zaposleni u pedagoško-psihološkoj službi škole „Savo Pejanović“.

Vršnjačko nasilje obuhvata čitav spektar ponašanja, fizičkih, verbalnih i psiholoških, koja za posljedicu imaju povredu djetetovog razvoja i dostojanstva. Da bi se neki postupak okarakterisao kao vršnjačko nasilje, moraju biti zadovoljena tri kriterijuma: da postoji ponavljanje u toku određenog vremenskog perioda, bar dva-tri puta raznih oblika nasilja; da je nesrazmjernan odnos snaga između počinioca i žrtve (npr. starijeg djeteta nad mlađim, više djece nad jednim djetetom ili snažnijeg nad slabijim); te da su ti postupci ugrožavajući i da imaju za cilj povredu, omalovažavanje ili ugrožavanje djeteta koje doživljava nasilje.

POŠTOVATI I UVAŽAVATI RAZLIČITOSTI

Naše sagovornice, učenice **Sara Tomanović** iz OŠ „Olga Golović“, **Danka Lončina**, **Nina Džanović**, **Minela Sukić** i **Miljana Macanović** iz OŠ „Jugoslavija“ kažu da mogu da prepoznaju vršnjačko nasilje i da su bile u prilici da ga prijave nadležnim službama. Pohađale su veliki broj radionica na tu temu, naučile kako pravilno postupiti u takvim situacijama, i poručuju da na nasilje nikad ne treba odgovarati na isti način.

Danka Lončina je bila žrtva sajber nasilja. Na tu temu je naslikala rad u okviru konkursa „Moć medijske pismenosti“ i dobila nagradu. „Naučila sam da se međusobno moramo poštovati i uvažavati različitosti. Takođe, moramo reagovati ako znamo da je neko zlostavljan“, naglašava ona.

U ovoj stručnoj službi kažu da jedan od problema s kojima se susrijeću u svakodnevnom radu s djecom jeste i vršnjačko nasilje, ali nije u velikoj mjeri. Naši sagovornici kažu da je uloga roditelja u prevenciji vršnjačkog nasilja veoma značajna, tako da bi u razvoju djece fokus trebalo da bude na preventivnim, a ne interventnim aktivnostima.

Pedagoškinja u OŠ „Olga Golović“ **Bojana Zvicer** ukazuje da je njena uloga da reaguje savjetodavno, ukoliko se identifikuje bilo koji vid vršnjačkog nasilja. Radi toga planira se i realizuje istraživanje na nivou škole. „Ukoliko učenici trpe određeni vid nasilja najviše sigurnosti i slobode da to podijele imaju sa prijateljima, roditeljem ili odjeljenjskim starješinom. Najzastupljeniji vid vršnjačkog nasilja je verbalni, zatim fizički. Kada učenik trpi bilo koji vid nasilja, i ne prijavi ga odmah, to vrlo lako prerasta u vršnjačko nasilje, a zbog straha, nesigurnosti, ili stida odlučuje se da trpi. U cilju prevencije održavaju se radionice na ovu temu, edukuju se učenici i podiže se svijest o tome da moraju da prijave problem i da to nije, kako oni nazivaju, špijuniranje, bilo da trpe nasilje, ili da su posmatrači. Na časovima odjeljenjske zadajnice, razredne starješine edukuju učenike, pedagog i psiholog takođe, ali i Kancelarija za prevenciju narkomanije ima jedan dio radionica posvećen ovoj temi“, objašnjava naša sagovornica.

Učenički parlament je s pedagoškinjom Zvicer pokrenuo projekat „Nisi sam/sama“. Cilj je motivisati učenike, koji imaju problem, da potraže pomoć. Planirane su, takođe, edukativne radionice „Vršnjačko nasilje“, „Depresija i anksioznost“ i „Krizne životne situacije“.

Psihološkinja u toj školi **Nataša Šljivić** napominje da je pojava u kojoj govorimo kompleksan problem, koji ne predstavlja samo fizički sukob. Ona dodaje da, ukoliko se uoče određeni znaci neprimjerenog ponašanja u vršnjačkoj grupi, nastavnici i stručna služba prate odvijanje događaja, kako bi reagovali blagovremeno na odgovarajući način.

„Učenici nam se uglavnom obračuju kada je riječ o nekom nesporazumu,

drugarskom zadirkivanju, vrijeđanju, što i ne predstavlja alarm za nasilje, kao ni pravi psihološki momenat i vršnjačkog nasilja. I kada se dogode ovakvi slučajevi, uz praćenje i razgovor, bude sve riješeno. U ovoj školi su svi zaposleni usmjereni upravo na sigurnost učenika, tako da je i pažnja okrenuta upravo na međusobni odnos „daka“, kaže Šljivić i dodaje da je saradnja s roditeljima jako dobra, te da su oni spremni da pomognu i prihvate ovakve izazove.

Milanka Radović, psihološkinja, i **Tamara Bjelanović**, pedagoškinja u OŠ „Jugoslavija“, ukazuju da se prepoznavanjem i reagovanjem na nasilje djeci šalje jasna poruka da nam je njihova dobrobit važna i da se nasilje ne toleriše ni u jednom obliku. Pažljiv prosvjetnik radnik veoma lako može uočiti tragove nasilja. Pored fizičkih pokazatelja, kao što su ogrebotina, modrica, pocijepana odjeća i sl. kod djece koja trpe nasilje, signal može biti i promjena u ponašanju. Takva djeca postaju vidno plašljiva, ne ide im se u školu, slabije uče, tužna su, povlače se u sebe, depresivna su, napeta, nisu raspoložena za druženje, nesigurna su, sama su na odmoru, traže blizinu učitelja ili nastavnika, mijenjaju uobičajeni put do škole, imaju glavobolju, bolove u stomaku i dr. Vršnjačko nasilje nerijetko može ostaviti posljedice i u odrasloj dobi. Svakako da je uticaj nasilja na dijete veliki, a kakve će imati posljedice zavisi od vrste nasilja, uzroka djeteta i perioda izloženosti agresivnom ponašanju.

Radović i Bjelanović naglašavaju da djeca neće tako lako da govore o vršnjačkom maltretiranju, najčešće iz bojazni da će ih smatrati slabijima i kukavicama, kao i iz straha da će se situacija samo pogoršati. Potvrđeno je u praksi da mnogo češće drugi žrtve prijavljuju nasilje stručnoj službi ili razrednom starješini, nego što se na to odlučuju same žrtve. To ohrabruje i pokazuje da postoji želja i odgovornost da i sami učenici doprinesu i učestvuju u rješavanju ovog ozbiljnog problema na kojem se insistira i radi intenzivno.

Naše sagovornice ocjenjuju da su roditelji najvažniji

partneri škole kada je riječ o suzbijanju vršnjačkog nasilja. Međutim, dešava se da veliki broj roditelja pokazuje nespretnost da prihvati da je njegovo dijete nasilno. Nerijetko se lakše izboriti s djetetom koje je bilo nasilno, nego roditelju pomoći da shvati da njegovo dijete nije nevino u sukobu, da ne postoji zavjera protiv njega i sl. Ono sa čime se još susrijeću u radu Radović i Bjelanović je da roditelji uče svoju djecu da treba na nasilje odgovoriti nasiljem, po principu „ako te neko udari, vrati mu“.

Nastavnici osuđuju društvene mreže

Profesorica fizičkog vaspitanja u OŠ „Olga Golović“ **Sonja Đukanović** primjećuje da je nasilje među djecom povećano u protekle dvije godine. Jedan od uzroka, kako ona smatra, jeste što su tokom pandemije koronavirusa učenici zloupotrebljavali mobilne telefone i društvene mreže.

Prema njenom iskustvu, na vršnjačko nasilje, koje je zastupljenije u višim razredima, roditelji različito reaguju.

„Neki roditelji brane svoje dijete i nalaze opravdanje za njegov loš postupak, a neki to realno prihvataju. Roditelji žrtve su uvijek zaštitnici svoje djece i teško prihvataju da se vinovnici događaja pomire. Uvijek traže da se kazne procesuiraju“, ukazuje Đukanović.

Višedecenijsko radno iskustvo profesorice razredne nastave u istoj školi **Nade Lalatović** govori da se đaci žrtve osjećaju usamljeno, razočarano, tužno. Gube samopouzdanje i boje se osvete onih koji vrše nasilje. Istovremeno su ljuti kako na nasilnike, tako i na one koji sve to vide, a ne preduzimaju ništa.

„Nekoliko puta sam bila svjedok verbalnog nasilja. Uvijek sam se trudila da razgovorom pomognem kako žrtvi, tako i osobi koja vrši nasilje. Učenicima žrtvama sam objašnjavala da ne treba da se boje ničije

reakcije, ni roditelja, ni drugova iz odjeljenja, da oni sa tim što su postali žrtve nasilja ne treba da misle da su neka dodatna briga, ni svojim roditeljima, ni učiteljima, već da treba da podijele to iskustvo sa njima“, objašnjava Lalatović.

„Ako neko vrši nasilje nad vršnjacima, znači da i on ima neki svoj problem. Smatram da i tim učenicima treba pomoći, isto kao i onima koji su žrtve, pa se trudim da pronađem razloge koji stoje iza njihovog neprimjerenog ponašanja. Ali potrebno je više zaštititi učenika koji je žrtva nasilja i izbaciti praksu ponašanja za učenike nasilnike, ne praviti izuzetke, na način da kazne budu jednake za sve“, poručuje ona.

„Što se tiče roditelja, nastavlja ona, najčešće ne mogu da se pomire sa činjenicom da je njihovo dijete nasilnik, pa ga podržavaju, pri čemu krive školu, učitelje i nastavnike. Pri tome zaboravljaju na veoma bitnu činjenicu, a to je da oni vaspitavaju svoje dijete, u

okviru porodice. U cilju sprečavanja agresivnog ponašanja učenika mora se posebna pažnja posvetiti saradnji škole sa roditeljima. Potrebno je omogućiti im da redovno dobijaju od škole obavještenje o ponašanju i uspjehu svog djeteta. Pri pojavi prvih znakova nekog problema, ili konflikta među učenicima, oni su na taj način informisani. Takođe, treba ih pozivati da jave školi ukoliko primijete bilo kakvo čudno ponašanje kod svog djeteta, bez obzira na to da li sumnjaju na vršnjačko nasilje, ili neki drugi problem. Takođe i radionice na temu inkluzije, tolerancije i poštovanja, koje se u našoj školi realizuju, doprinose stvaranju klime u kojoj se nasilničko ponašanje oštro osuđuje, a s druge strane, kod učenika se stvaraju razumijevanje za potrebe svakog pojedinca i poštovanje različitosti. U cilju smanjenja svih oblika vršnjačkog nasilja smatram da bi trebalo učenicima nasilnicima smanjiti ocjenu iz vladanja, ali na način da ta ocjena ulazi u prosjek, pa bi samim tim zbog nedoličnog ponašanja takvom učeniku bio smanjen i opšti uspjeh.“

Tijana Vukčević, profesorica Crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u OŠ „Jugoslavija“, kaže da u toj školi sa preko 1.200 učenika, uvijek ima i djece s problemima u ponašanju. „Ako je broj takvih učenika veći, onda je rad dodatno otežan, naročito kada sistemsko rješenje nije jasno definisano. Primjera radi, u Švajcarskoj novčano se kažnjava roditelj koji ne dođe na roditeljski sastanak. Takođe u cilju smanjenja vršnjačkog nasilja, roditelj plaća i dodatni vaspitni rad škole sa djetetom“, dodaje ona.

Socijalno, fizičko, verbalno i bilo koje drugo nasilje je problem protiv kojeg se moraju udruženo boriti stručne službe, nastavnici, roditelji i učenici. To je ozbiljan problem koji može ostaviti velike posljedice na psihičko zdravlje djece i s toga mu treba pristupiti ozbiljnije i odgovornije, kako bi se djeca osjećala bezbjedno u školi, a u medijima bilo što manje vijesti na ovu temu.

O. Đuričković

BOLJE LIJEČITI UZROK NEGO POSLJEDICU

Većina roditelja smatra da su za porast verbalnog i fizičkog nasilja među učenicima jednako odgovorni oni, obrazovno-vaspitne ustanove, ali i okruženje. **Maja Đuričković** pojašnjava da su djeca sada u prilici da primjere nasilja koje vide u porodici, komšiluku, na televiziji i društvenim mrežama, ne doživljavaju kao društveno neprihvatljivo ponašanje, već kao model prihvatljivog ponašanja. Prema njenim riječima, manjak empatije, nekultura i bahatost se veličaju kao vrijednosti, dok su skromnost, saosjećajnost i kulturno ponašanje skoro neprihvatljivi.

Maja Sekulović nam je ispričala da je njen sin bio žrtva nasilja u osnovnoj školi. „Prijavila sam razrednoj starješinki, koja je neadekvatno odreagovala. Pokušala je zaštititi nasilnika, iao je već bilo prijava zbog njegovog nasilja nad drugom djecom, a očigledno iz nekih privatnih razloga, i prijave su prečutno zataškane. Obratila sam se i direktorici škole i zahtijevala sastanak na kome bi makar kroz zapisnik ostalo zabilježeno da nasilje postoji. Pomenutom danu nije napisana ni opomena, kako mu se ne bi pokvarila Diploma 'Luča'. Moj savjet svim roditeljima sa sličnim iskustvom je da prijave nasilje i zahtijevaju pisani dokument o tome da se desilo, a nakon toga, ako se ponovi, da se prijavi prosvjetnoj inspekciji i policiji“, iznijela je svoje iskustvo Maja Sekulović.

Na pitanje kako vidi rješenje problema vršnjačkog nasilja, ona kaže: „Smatrala sam da je vaspitanje i razgovor na tu temu svakako dobro rješenje. Do danas sam vaspitavala svoje dijete da se u slučaju nasilja ne brani, već da to prijavi profesorima i nama, roditeljima. Ovakav odnos ocijenjen je od strane profesorice da je takvo dijete 'nesnađeno' i da treba da se brani, iako je na radionicama o nasilju to striktno zabranjeno. Za rješenje ovakvog problema moraju biti veće kazne za djecu i za roditelje koji takvo ponašanje opravdavaju, ali i za profesore i institucije koji iz bilo kojih razloga prikrivaju i, na prečutni način, čak i nagrađuju djecu nasilnike. U suprotnom, doći ćemo u situaciju da na nasilje moramo odgovoriti nasiljem čime se problem samo produbljuje.“

Iako nije imala iskustva sa vršnjačkim nasiljem, Maja Đuričković s obzirom na učestalost problema, svakodnevno razgovara s djetetom o tome, i savjetuje ga da ako vidi da neko trpi nasilje, odmah reaguje i prijavi slučaj učiteljici, da pomogne djetetu koje je napadnuto i da zna da takvo ponašanje ne smije da se prečuti.

Sanja Bojović smatra da od ranog uzrasta roditelji treba djecu da uče moralnim vrijednostima, da je bitno kakav je neko čovjek, a ne to da li ima marfirane patike ili trenerku, koje je vjere, da li ima lijepe zube ili kosu. „Neka djeca bivaju ismijavana zbog boje kože, imena i prezimena, zbog starih patika i torbe, koja nije moderna. To je psihičko nasilje. Ta djeca nemaju vidljive modrice, ali je povrijeđena njihova duša i to može ostaviti velike posljedice na žrtvu“, upozorava Bojović.

Roditelj koji je insistirao na anonimnosti ispričao je svoje iskustvo: „Nasilje nad djetetom je trajalo cijelu prošlu godinu i jedan dio ove školske godine. Kao roditelji smo potpuno nezadovoljni reakcijom škole, koja nije uradila ništa da riješi problem, naprotiv, napravili su da situacija bude još gora. Pojedini ljudi koji su trebali da riješe problem u školi su se prema nama, kao roditeljima, ponašali neprofesionalno i vrlo neljubazno. Uprava škole i stručna služba trebalo bi da imaju nultu toleranciju na ovakva dešavanja i da svaki takav primjer shvataju vrlo ozbiljno, da ga rješavaju hitno, da se problem sasiječe u korijenu. Ukoliko se ne reaguje na vrijeme, problem se samo uvećava i usložnjava.“

Marina Merdović kaže da njena djeca, tinejdžeri, koji pohađaju osnovnu školu, do sada nijesu osjetila neki vid vršnjačkog nasilja, ali su bili svjedoci fizičke i psihičke torture nad svojim drugarima iz razreda.

„U razgovoru sa njima često čujem da pominju kako pojedina djeca tuku vršnjake, rugaju im se zbog izgleda, socijalnog statusa ili zbog toga što su djeca s posebnim potrebama. Razgovarajući sa njima saznajem da imaju svijest o tome šta je nasilje i da osuđuju postupke onih koji na bilo koji način maltretiraju druge. Rješavanju ovog problema treba pristupiti ozbiljno i sistemski. Prije svega, treba roditeljima i djeci razvijati svijest o potrebi prepoznavanja vršnjačkog nasilja, kako bi se od malih nogu pokušala zaustaviti primjena nasilnih obrazaca ponašanja. Svjesni smo da nasilje često počinje u porodici i da djeca nasilnih roditelja usvajaju nasilne obrasce ponašanja, kao normalne, čak i poželjne, a roditelji ih ne sprečavaju u tome. Društvo i institucije reaguju, ali često kasno i nedovoljno efikasno i tako nastaju problemi. Veoma je značajna i uloga medija, koji nam na različite načine približavaju ovaj problem. Potrebno je da pojedinci i institucije djeluju još više, efikasnije. Bolje liječiti uzrok nego posljedicu“, poručuje Merdović.

Kako se u nikšičkoj Prvoj srednjoj stručnoj školi nose s problemom vršnjačkog nasilja

PORODIČNO I ŠKOLSKO OKRUŽENJE KAO POZITIVAN MODEL PONAŠANJA

- **Marija Draganić, pedagogica:** „Organizujemo radionice u cilju prevencije nasilja, podstičemo vršnjačku edukaciju na ovu temu. Pored toga, radimo na razvijanju socio-emocionalnih kompetencija”
- **Ana Delić, nastavnica:** „Potrebno je da se stvori atmosfera u kojoj svaki učenik osjeća pripadnost školi, zajednici”
- **Helena Jovanović, učenica:** „Koliko je potrebna pomoć žrtvi vršnjačkog nasilja, toliko je potrebna i nasilniku, onome koji vrši nasilje”

U posljednjih nekoliko mjeseci učestala je pojava vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama, a taj fenomen nije zaobišao ni Prvu srednju stručnu školu u Nikšiću. Krajem prošle godine tamo je zabilježena upotreba biber-spreja, zbog čega su neki đaci zatražili medicinsku pomoć. Ovaj i slični slučajevi zabrinuli su širu javnost i iznova pokrenuli ono nezaobilazno pitanje kako preventivno djelovati, odnosno kako učiniti da se ova loša praksa iskorijeni, ili barem svede na najbezazledniju moguću mjeru.

Na pitanje gdje vidi uzrok vršnjačkom nasilju, pedagogica u Prvoj srednjoj stručnoj školi **Marija Draganić** ukazuje na nekoliko stvari.

„Naime, školsko okruženje je mjesto gdje se susrijeću djeca koja dolaze iz različitih porodičnih i socijalnih okruženja, različitih su stavova, pogleda na svijet. Prirodno je da onda dolazi do sukoba i konflikata. Pored toga, pandemija korone je uticala na to da se vršnjačko nasilje u velikom broju slučajeva 'preseli' na internet, pa je u posljednje vrijeme elektronsko nasilje počelo da uzima sve više maha”, naglašava ona.

Kada je konkretni slučaj s upotrebom biber-spreja u pitanju, ona napominje da je riješen u skladu s procedurom, onako kako se rješavaju svi slični slučajevi.

„U našoj školi postoji Tim za prevenciju nasilja i vandalizma. Tim se odmah nakon nemilog događaja sastao, veoma brzo smo došli do podatka o tome koji je učenik koristio biber-sprej. Postupili smo po Uputstvu o podjeli odgovornosti i postupanju u slučaju prevencije i u slučajevima pojave nasilja koje je Ministarstvo prosvjete uputilo školama”, kaže pedagogica.

Više mogućih uzroka

Osim onih konkretnih okidača nasilničkog ponašanja među mladima, treba obratiti pažnju na dublje, suštinske uzroke.

„Uzrok nasilnog ponašanja među učenicima može da bude nedostatak samopouzdanja, empatije, tolerancije, samokontrole. To može da bude i ljubomora. Nekada nasilno ponašanje bude posljedica takvog ponašanja u porodičnom okruženju. Uzrok se može tražiti i u praćenju neprimjerenih i nasilnih sadržaja putem medija”, ističe naša sagovornica.

Ona smatra da je najvažnije da djeca u porodičnom i školskom okruženju imaju pozitivan model ponašanja.

„Prije svega, veoma je važno da roditelji budu odgovorni i da kod djece njeguju prave vrijednosti, razvijaju njihove socio-emocionalne kompetencije, njeguju asertivnu komunikaciju, stvaraju atmosferu povjerenja i povjerenja. U vaspitno-obrazovnim ustanovama takođe treba stvarati atmosferu povjerenja i povjerenja, razvijati

Marija Draganić

VRŠNJAČKA EDUKACIJA

Prema riječima Marije Draganić, u Prvoj srednjoj stručnoj školi godinama se radi na prevenciji i suzbijanju vršnjačkog nasilja.

„Organizujemo radionice u cilju prevencije nasilja, podstičemo vršnjačku edukaciju na ovu temu. Pored toga, radimo na razvijanju socio-emocionalnih kompetencija. Prošle godine smo imali projekat pod nazivom 'Socio-emocionalno kompetentni mladi'. Taj projekat je podržan od strane Opštine Nikšić, a tokom njega su realizovane radionice za vršnjačke edukatore koji su nakon toga realizovali radionice za razvoj empatije, tolerancije, optimizma, samokontrole i samopouzdanja”, naglašava Draganić, dodajući: „Takve radionice se realizuju i tokom ove školske godine. Pored toga obavljaju se i individualni razgovori sa učenicima. U školi su organizovana dežurstva učenika i nastavnika.”

socio-emocionalne kompetencije, realizovati programe prevencije nasilja i vandalizma. Porodica i vaspitno-obrazovna ustanova treba da kontinuirano saraduju i potrebno je da se ta saradnja zasniva na povjerenju. Dobro bi bilo i realizovati radionice na temu prevencije nasilja i drugih rizičnih oblika, ne samo za učenike, već i za njihove roditelje”, zaključuje Marija Draganić.

Zakazalo cjelokupno društvo

Njena koleginica, nastavnica **Ana Delić**, zabrinuta je zbog porasta vršnjačkog nasilja „jer ta činjenica pokazuje da nijesmo, kao društvo, uradili dovoljno da do toga ne dođe”.

„Napredak tehnike i tehnologije učinio je djeci, još od najranijeg uzrasta, dostupnim sadržaje koji promovišu nasilje. Kod djece se razvija agresija, potreba da se nasiljem rješavaju konflikti i slično. Roditelji posvećeni obezbjeđivanju što boljih uslova za život ne provode dovoljno vremena sa djecom, ne usmjeravaju ih i ne razvijaju kod njih prave vrijednosti. Porodica, kao osnovna ćelija društva, sasvim je ugrožena, društvena zajednica se ne bavi ovim problemom u kontinuitetu, a često 'zakaže' i škola,

ne reagujući blagovremeno, tako da se suočavamo sa sve češćim slučajevima vršnjačkog nasilja”, navodi ona.

Uloga nastavnika, prema njenom mišljenju, jeste da dobro osmišljenim aktivnostima (nastavnim i vannastavnim) svakodnevno podižu svijest o vršnjačkom nasilju i razvijaju socio-emocionalne vještine učenika.

„Kada je riječ o srednjim školama, učenici provode sa nastavnicima pet-šest sati dnevno, što je vrlo često više vremena nego što ga provode sa roditeljima”, naglašava ona. „Zbog toga je obaveza svakog od nas da sa učenicima uspostavi bliske odnose, zasnovane na povjerenju, tako da oni mogu slobodno da izraze svoje mišljenje, iznesu probleme,

STRANPUTICE KOJE NIKUDA NE VODE

I nastavnica **Stanka Marojević** smatra da je osnovni razlog vršnjačkog nasilja kombinacija nekoliko znakovitih faktora.

„U pitanju je nerazumijevanje, u porodici, školi, među vršnjacima... Nesklad između onoga što dijete jeste i onoga što želi biti. 'Tamna strana' instagrama i sličnih društvenih mreža kojima su naša djeca 'opterećena'. Potreba da u danima svoje 'krhkosti' stvore idealnu, 'moćnu' sliku sebe. I onda se dese stranputice koje nikuda ne vode, osim u začarani krug nasilja, poroka i gubljenja identiteta”, pojašnjava ona.

Ana Delić

strahove, nade. Potrebno je da se stvori atmosfera u kojoj svaki učenik osjeća pripadnost školi, zajednici. Na razvoj kvalitetnog odnosa nastavnik – učenik i učenik – učenik, ali i na otvaranje novih vidika, djeluju zajednička druženja, odlasci u pozorište, bioskop...”

Inače, predmetnim programima nijesu predviđene konkretne aktivnosti kojima bi se preveniralo nasilje, ali, kako podsjeća Delić, postoji otvoreni dio programa (10%) kojim je ostavljena sloboda svakom nastavniku da odabere sadržaje koje smatra značajnim.

„Naravno, i prilikom realizacije ishoda učenja obaveznog dijela programa nastavnici osmišljavaju aktivnosti koje doprinose razvijanju: empatije, tolerancije, samokontrole, kreativnosti, timskog rada, a samim tim i preveniranju nasilja. Kada je u pitanju predmet crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, otvara se čitav spektar djelovanja. Temne književnih djela koja se izučavaju tokom školovanja obuhvataju sva područja

ljudskog života, što učenicima omogućava da im bude dostupan čitav svijet. Dok čitaju o ljubavi, slobodi, običajima, mržnji, osveti, postupcima književnih junaka zasnovanim na sukobima dobra i zla, ljubavi i mržnje, stiču vrline i razvijaju moralna načela”, naglašava sagovornica **Prosvjetnog rada**.

Usmjeravati djecu ka pravim vrijednostima

Na kraju, budući da se radi o pojavi koja se tiče

cjelokupnog društva, postavlja se pitanje šta kao društvo možemo učiniti da joj napokon stanemo na kraj.

„Kao društvo možemo učiniti mnogo, ako svi budemo najbolje moguće obavljali svoj dio 'posla'. Roditelji, nastavnici, psiholozi, pedagozi, mediji, odnosno svi članovi društvene zajednice jedino zajednički, usklađenim radom, mogu dovesti do smanjenja, pa i iskorjenjivanja nasilja u školama”, kaže Delić i dodaje: „Potrebno je usmjeravati djecu ka pravim vrijednostima, od najranijeg uzrasta, jer smo svjedoci pojave nasilja i u vrtićima. Roditelji moraju biti svjesni da svako dijete može postati i nasilnik i žrtva ukoliko se izgubi ona najznačajnija nit kojom su djeca vezana za porodicu i vrijednosti koje ona njeguje. Djeca ne smiju biti prepuštena sama sebi. U školama nastavnici, psiholozi, pedagozi moraju realizovati što više aktivnosti sa ciljem preveniranja nasilja. NVO sektor, društveno odgovorni pojedinci, glumci, sportisti, muzičari, osobe na koje se mladi ugledaju, moraju biti uključeni u rješavanje ovog problema.”

Ovaj gorući problem, kaže nastavnica **Stanka Marojević**, moguće je riješiti kontinuiranim zajedničkim radom na prevenciji nasilja, kroz predmet, kroz svaku nastavnu jedinicu, „a mi, prosvjetni radnici, znamo da je to moguće, jer smo dovoljno vremena prisutni u njihovim životima da naš doprinos bude vidan i plodonosan”.

„Obožavam svoj posao. Doživljavao ga kao misiju. Zahvaljujući jeziku i književnosti i knjigama kao svjetionikima i putokazima mogu na različite načine i kroz sudbine književnih junaka uticati na stvaranje jedne pozitivne klime u učionici”, ističe

Stanka Marojević

Helena Jovanović

Aleksandar Guzina

Marojević. „Učenici veoma pozitivno reaguju na takav, ‘otvoreni’ pristup književnom djelu gdje se nerijetko desi da se otvore mnoge Pandorine kutije i kroz učeničke radove otkrijem njihov senzibilitet, probleme, strahove i moguće buduće reakcije.”

Vršnjačko nasilje samo je po načinu ispoljavanja povezano sa školom. Pošto je u pitanju fenomen koji je duboko ukorijenjen u drugim, neškolskim okolnostima, pristup njegovom rješavanju mora biti sveobuhvatan – mora uključiti više aktera.

„Doprinos roditelja i društvene zajednice može biti veoma značajan. Saradnja, povjerenje i sinergija, svijest da smo svi u istom timu su ključne stvari koje moramo uvrstiti u svakodnevnu komunikaciju. Različite aktivnosti na nivou lokalne zajednice, uključivanje stručnjaka iz oblasti psihologije, pedagogije, medicine i svih onih relevantnih institucija, naravno, rano i preventivno, prije nego što se dese nemili događaji, kojih na veliku žalost u regionu

sve više”, zaključuje Marojević.

Nasilje se može ispoljiti na više načina

Kod ove osjetljive teme važno je šta misle i sami učenici, oni koji su bili ili mogu biti žrtva ovog vida nasilja. Učenica **Helena Jovanović** upozorava na činjenicu da je pojam vršnjačkog nasilja „veoma kompleksan i može se izraziti na više načina”.

„Smatram da je većina djece, u određenom periodu školovanja (samom ulasku u pubertet), doživjela neku vrstu vršnjačkog nasilja, bilo to verbalno, socijalno, psihičko, fizičko... Svjedočila sam mnogim primjerima gnusnog nasilja između vršnjaka i adekvatno sam reagovala, zauzimajući jasan stav i braneći osobu koja se u tom momentu nalazila u imaginarnom svijetu i nije mogla svjesno da rezonuje situaciju u kojoj se nalazi, uprkos svim rizicima, koji mogu dovesti do jezivog ishoda. Koliko je potrebna pomoć žrtvi vršnjačkog nasilja, toliko

je potrebna i nasilniku, onome koji vrši nasilje”, naglašava ona.

Prema njenom shvatanju, postoje mnogobrojni razlozi koji dovode do nasilnog čina.

„Neki od njih su sama nesigurnost i manjak samopouzdanja osobe koja kreće da vrši nasilje i pokušava svoju reputaciju izgraditi postavljajući sebe u dominantan položaj, gdje sama okolina nasilnika strepi i boravi u strahu. Takođe, jedan od faktora može biti i odrastanje u nezdravoj porodici, okolini ili društvu, koje se odražava kroz buntovno ponašanje”, kaže Helena.

Kada je riječ o prevenciji ove pojave, naša sagovornica navodi da adekvatne mjere treba da krenu još u predškolskom uzrastu, „prilikom oblikovanja osnovne dječje ličnosti, jasnim razgovorom kroz zanimljive radionice prošarane mnogobrojnim igricama, koje će djeci držati pažnju, a ona će u podsvijesti naglasiti i upamtiti bitne pojmove”.

„Naravno, roditelji igraju važnu ulogu, jer još u ranom djetinjstvu treba djeci da sugerišu pravilno ponašanje, da ih socijalizuju, sklanjanju od nasilnih sadržaja i navode da što više vremena provode u prirodi, jer je priroda

čovjekovo najprirodnije okruženje. Bitno je raditi na kampanjama širenja svijesti i promovisanja zdrave komunikacije i pravilne socijalizacije”, kaže ona.

Isidora Đukanović napominje kako nikad nije bila meta vršnjačkog nasilja, ali poznaje učenike koji, nažalost, jesu.

„Vršnjačko nasilje nikada nije i ne smije biti rješenje. Po mom mišljenju, nasilnici prvenstveno nijesu zadovoljni sobom i iz ljubomore djeluju na one koji su drugačiji od njih, da li po vjeri, nacionalnosti, odjeći, ponašanju ili uspjehu. Takve osobe, nažalost, povlače i druge u svoj krug, te zajedno vrše nasilje nad pojedincem ili grupom”, naglašava ona i dodaje: „Ovu pojavu, nažalost, vjerovatno ne možemo iskorijeniti, ali možemo uticati da je bude manje. Sprovedenjem radionica ili časova na ovu temu, pogotovo u osnovnim školama, možemo uticati na smanjenje vršnjačkog nasilja. Ako tim djelujemo i na jednu osobu, na dobrom smo putu.”

Potrebno je razgovarati

I učenik **Aleksandar Guzina** priznaje da zna više mladih osoba koje su bile žrtve ovog vida nasilja.

Jelena Milović

„Po mom mišljenju, do nasilja dolazi u afektu. Znači, pokrenuto je nekim spoljašnjim događajem ili emocionalnim stanjem zlostavljača”, ističe on, dodajući da treba uvesti strože sankcije prema onima koji vrše nasilje.

„Treba pričati o nasilju, njegovim posljedicama, treba razgovarati, kako sa zlostavljačima, tako i sa žrtvama nasilja, kako bi im se pomoglo, i kako bi vremenom utihnulo vršnjačko nasilje”, smatra Guzina.

Slična priča ponavlja se i kod **Jovane Korać**. Ona, na sreću, nije bila u situaciji da trpi nasilje, ali zna one koji su osjetili to neugodno iskustvo i kojima je bilo teško da kasnije pričaju o njemu, jer su osjećali strah.

„Po mom mišljenju, do vršnjačkog nasilja dolazi kada je neko drugačiji od ostalih, kada se neko ne uklapa u masu ili ne želi da bude kao i oni. Mislim da se kod pojave ove vrste nasilja treba odmah javiti roditeljima ili nadležnima u školi, kako bi se što prije riješio taj problem i kako ne bi došlo do još većeg”, naglašava ona.

Njena drugarica **Jelena Milović** nije prisustvovala scenama vršnjačkog nasilja, ali uzrok ovog fenomena takođe vidi u različitostima koje se ne tolerišu.

„Iz meni nepoznatih razloga, djeci i mladima to smeta, pa maltretiraju tu osobu. Najčešće nasilje trpe osobe koje su povučene, takozvane ‘lake mete’, za koje nasilnici znaju da su nemoćne i da im ne mogu nauditi na bilo koji način”, podsjeća ona.

Milović smatra da je porodica važna karika kod preveniranja nasilničkog ponašanja mladih.

„Vaspitanje djece je ključno, po mom mišljenju. Takođe, i porodična situacija. Ukoliko nasilnik ima problema u porodici, to rezultira pobunom i nezadovoljstvom, koje on ispoljava prema drugima. Upravo zato nasilnicima treba pružiti podršku isto koliko i žrtvama. Koliko je bitno sasjeci kod djece nasilništvo iz korijena, toliko je bitno i, kao potencijalna žrtva, kloniti se takvih ljudi i situacija”, zaključuje sagovornica našeg lista.

N. N.

Isidora Đukanović

Jovana Korać

Ispitni centar Crne Gore: Državno takmičenje znanja

NADMETALO SE OKO 600 UČENIKA

- Osnovci su se takmičili u VI razredu iz matematike, a u IX iz matematike, fizike, hemije, biologije, engleskog, ruskog, francuskog, italijanskog i njemačkog jezika
- Srednjoškolci su bili podijeljeni u dvije kategorije: učenici I i II razreda prva, te đaci III i IV razreda

Na Državnom takmičenju znanja, koje je u organizaciji Ispitnog centra Crne Gore održano u Podgorici, takmičilo se oko 600 učenika – 359 osnovaca i 242 srednjoškolca.

Da podsjetimo, đaci osnovnih škola nadmetali su se u VI razredu iz matematike, a u IX iz matematike, fizike, hemije, biologije, engleskog, ruskog, francuskog, italijanskog i njemačkog jezika. Srednjoškolci su bili podijeljeni u dvije kategorije: učenici I i II razreda prva, te đaci III i IV razreda.

Oni su se u obje kategorije takmičili iz: matematike, fizike, hemije, biologije, engleskog jezika, ruskog jezika, francuskog jezika, italijanskog jezika, njemačkog jezika i istorije. Takmičenje iz geografije i programiranja organizuje se u jednoj kategoriji (IV razred), s tim što pravo učešća imaju i učenici nižih razreda.

OSNOVNE ŠKOLE

U konkurenciji učenika osnovnih škola, na takmičenju iz matematike u VI razredu niko od učesnika nije ispunio uslov za prvo i drugo mjesto, dok treće dijele **Petar Ivanović**, OŠ „Sutjeska“ u Podgorici (mentorka **Branka Vujadinović**), i **Novak Savić**, OŠ „Jugoslavija“ u Baru (mentorka **Elma Škrijelj**). Iz matematike u IX razredu nijedan takmičar nije imao neophodan

broj bodova za jedno od prva tri mjesta.

Na nadmetanju iz fizike drugo mjesto osvojio je **Aleksa Radulović**, OŠ „21. maj“ u Podgorici (mentor **Velibor Ilić**).

Katarina Dragičević, OŠ „Milorad Musa Burzan“ u Podgorici (mentorka **Dara Pešlić**), prva je na takmičenju iz hemije. Druga je **Isidora Mrdak**, OŠ „Sutjeska“ (mentorka **Ivana Đurišić**), a treća **Asja Dragašević**, OŠ „Ristan Pavlović“ u Pljevljima (mentorka **Ana Milović**).

Prvo mjesto iz biologije pripalo je **Heleni Vuković**, OŠ „Risto Manojlović“ u Kolašinu (mentorka **Danica Bulatović**), dok drugo dijele **Vuk Samardžić**, OŠ „Drago Milović“ u Tivtu (mentorka **Suada Bešković**), i **Nađa Vukčević**, OŠ „Jugoslavija“ u Baru (mentorka **Enisa Belkić**).

Prvo mjesto iz engleskog jezika osvojila je **Helena Blažić**, OŠ „Sutjeska“ u Podgorici (mentorka **Ana Janičić**), drugo **Miroslav Vujnović**, OŠ „Savo Pejanović“ u Podgorici (mentorka **Danijela Radoman**), a treće **Una Vujadinović**, OŠ „Vladimir Nazor“ u Podgorici (mentorka **Milena Turković**).

Prvo i drugo mjesto iz ruskog jezika pripalo je učenicima OŠ „Risto Ratković“ u Bijelom Polju (mentorka **Vera Joksimović**). Prvi je **Vladimir Šiljak**, a drugi **Lazar Lopušina**, dok je treća **Ljubica Jovanović**, OŠ

„Oktoih“ u Podgorici (mentorka **Nevena Tomović**).

Prvo mjesto iz francuskog jezika dijele **Sofija Ivanović**, OŠ „Milorad Musa Burzan“ u Podgorici (mentorka **Suzana Šalja**), i **Tara Simonović**, OŠ „Oktoih“ (mentorka **Milica Šćepanović**), dok je treća **Dunja Marković**, OŠ „Milorad Musa Burzan“ (mentorka **Suzana Šalja**).

Manja Vušanović, OŠ „Sutjeska“ (mentor **Nemanja Vuković**), prva je iz italijanskog jezika. Druga je **Dunja Petričević**, OŠ „Pavle Rovinski“ u Podgorici (mentorka **Angela Baturan**), a treća **Azra Mujić**, OŠ „Srbija“ u Baru (mentorka **Alma Lukolić**).

Na takmičenju iz njemačkog jezika prvo mjesto osvojila je **Mina Vuksanović**, OŠ „Oktoih“ (mentorka **Gabriela Strugar-Schneider**), drugo **Sara Pelević**, OŠ „Bedri Elezaga“ u Vladimiru – Ulcinj (mentor **Memli Kurtić**), a treće **Stela Bošković**, OŠ „Milorad Musa Burzan“ (mentorka **Vanja Marković-Đurović**).

SREDNJE ŠKOLE

U konkurenciji srednjoškolaca, prvo mjesto iz matematike u kategoriji I–II razred, osvojila je **Željana Stamatović**, Matematička gimnazija u Beogradu, drugo **Đorđe Perišić**, Gimnazija u Kotoru (mentorka **Jelena Vukšić**), a treće **Vladislav Serkizyuk**, Srednja elektrotehnička škola „Vaso Aligrudić“ u Podgorici (mentorka **Svetlana Knežević**).

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV razred treće mjesto dijele **Egor Georgievski**, Srednja mješovita škola „Mladost“ u Beogradu, drugo **Snežana Delić**, i **Nikola Popović**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ u Podgorici (mentorka **Gordana Pejović**).

U kategoriji I–II razred, iz fizike su sva tri prva mjesta pripala učenicima Gimnazije „Slobodan Škerović“ – prvo **Jovanu Jankoviću** (mentor **Nikola Bučković**), a treće **Vuku Čuroviću** (mentor **Vladimir Popović**), dok je u kategoriji III–IV razred iz istog predmeta drugo mjesto osvojio **Luka Ristanović**, takođe Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Tatjana Pejanović**).

Aleksa Damjanović, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Dragana Ilić**), prvi je iz hemije u kategoriji I–II razred. Druga je **Vanja Lazarević** iz iste škole (mentorka **Ranka Jelić**), a treća **Jelena Orbović**. Prva srednja stručna škola u Nikšiću (mentor **Ljubodrag Samardžić**). Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV razred treća je **Lana Bigović**, Prva srednja stručna škola u Nikšiću (mentorka **Ana Đurđević**).

Sva tri prva mjesta iz biologije u konkurenciji I–II razred pripala su đacima iz Gimnazije „Slobodan Škerović“. Prva je **Asija Ećo** (mentorka **Marijana Laković**), drugi je **Ognjen Ognjanović** (mentorka **Marijana Laković**), a treći **Vuk Bezmarević** (mentorka **Sanja Ognjanović**).

Učenici Gimnazije „Slobodan Škerović“

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV razred prvo mjesto pripalo je **Anelu Memiću**, Gimnazija „Panto Mališić“ u Beranama (mentorka **Sanja Vešović**), drugo **Amilu Kalaču**, Gimnazija „30. septembar“ u Rožajama (mentorka **Suzana Dacić**), a treće dijele **Uroš Bajčić**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Ljiljana Jovičević**), **Monika Mitrčić**, Gimnazija „Stojan Cerović“ u Nikšiću (mentorka **Draga Koprivica**), i **Nikolina Novaković**, Srednja mješovita škola „Danilo Kiš“ u Budvi (mentorka **Marina Grgurević**).

Iz istorije, u kategoriji I–II razred prva je **Elena Vemić**, Gimnazija „Tanasije Pejatović“ u Pljevljima (mentorka **Ljiljana Bajčetić**), drugi je **Pavle Goceviski**, Gimnazija Cetinje (mentorka **Milena Kaluđerović**), dok je treća **Jovana Martinović**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentor **Danilo Popović**).

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV razred drugo mjesto dijele **Aleksa Cvijović**, Gimnazija „Tanasije Pejatović“ (mentorka **Ljiljana Bajčetić**), i **Mitar Janković**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentor **Predrag Ražnatović**).

Prvo mjesto iz geografije osvojila je **Zada Medunjanin**, SMŠ „Bećo Bašić“ u Plavu (mentor **Željko Đuričanin**), a drugo dijele **Dajana Đuranović**, Gimnazija „Petar I Petrović Njegoš“ u Danilovgradu (mentor **Ivan Stanišić**) i **Marija Jovičević**, Gimnazija Cetinje (mentorka **Svetlana Ivanović**).

U konkurenciji srednjoškolaca, iz engleskog jezika u kategoriji I–II prvo mjesto pripalo je **Đorđiju Raduloviću**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ u Podgorici (mentor **Slobodan Butorović**), a drugo dijele **Andrej Barba**, Srednja mješovita škola „Danilo Kiš“ u Budvi (mentorka **Maja Jovičević**), i **Aleksandra Jeknić**, Srednja elektrotehnička škola „Vaso Aligrudić“ u Podgorici (mentorka **Lidija Lazarević**).

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV prva je **Lara Kovačević**, Srednja mješovita škola „Ivan Goran Kovačić“ u Herceg Novom (mentorka **Anica Radan**), a drugo mjesto dijele učenici Gimnazije „Slobodan Škerović“ **Ilija Ivanov** (mentorka **Dragana Četković**) i **Ena Kujović** (mentorka **Tatjana Lučić**).

Mina Bošković, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Selena Jovanović**), prva je iz ruskog jezika, u kategoriji I–II, druga je **Jovana Bugarin**, Gimnazija

Gimnazijalci iz Podgorice

„Miloje Dobrašinović“ u Bijelom Polju (mentorka **Nataša Aničić**), a treća **Jovana Knežević** iz iste škole (mentorka **Bojana Bošković**).

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV prvo mjesto osvojila je **Marjana Aleksosić**, Gimnazija „Panto Mališić“ u Beranama (mentor **Pavle Novović**), drugo **Katarina Lončar**, Gimnazija „Petar I Petrović“ u Nikšiću (mentorka **Vesna Vuković**), dok treće dijele **Katarina Peković**, Srednja mješovita škola „Braća Selić“ u Kolašinu (mentorka **Branka Golubović**), i **Isidora Stanić**, Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“ u Mojkovcu (mentorka **Danijela Damjanović**).

Iz francuskog jezika, u kategoriji III–IV prva je **Ljubica Čipranić**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Dragana Tasić**). Druga je **Ivona Banović** iz iste škole (mentorka **Žana Bojanić**), a treća **Zorica Knežević**, SMŠ „Ivan Goran Kovačić“ (mentorka **Spomenka Mišeljić**).

Prvo mjesto iz italijanskog jezika u kategoriji I–II, dijele **Stefan Popović**, Gimnazija u Kotoru (mentorka **Valerija Jokić**), i **Ilaria Vukčević**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentorka **Nikolina Đurović**), dok je treća **Milica Rančić**, Srednja mješovita škola „Mladost“ u Tivtu (mentorka **Tamara Božinović**).

Iz istog predmeta, u kategoriji III–IV prvo mjesto pripalo je učenica Gimnazije „Slobodan

Škerović“ **Katarini Lakić** i **Uni Radulović** (mentorka **Milica Usancević**), a treće **Milici Srzentić**, SMŠ „Danilo Kiš“ (mentorka **Snežana Bošković**).

Na takmičenju iz njemačkog jezika, u kategoriji III–IV prvo mjesto osvojila je **Sofija Đurović**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ (mentor **Nemanja Mašović**), a drugo dijele **Aida Čelebić**, Srednja stručna škola „Sergije Stanić“ (mentorka **Milena Kičović**) i **Amina Deraviš**, Srednja mješovita škola „Bratstvo-jedinstvo“ u Ulcinju (mentorka **Irma Četković**).

Srednjoškolci su se takmičili i iz programiranja, i to đaci svih razreda. Prvo mjesto pripalo je **Egoru Georgijevskom**, SMŠ „Mladost“ (mentor **Miša Klep**), drugo **Luki Kankarašu**, Gimnazija „Stojan Cerović“ (mentor **Milislav Kosović**), a treće **Marku Petroviću**, Gimnazija u Kotoru (mentor **Nenad Meštrović**).

Da podsjetimo, rangiranje kandidata vrši se od prvog do trećeg mjesta, pri čemu se određeno mjesto može dodijeliti samo jednom takmičaru. Izuzetno, ukoliko dva takmičara imaju isti broj bodova, oni dijele osvojeno mjesto. Sljedeći takmičar neće osvojiti prvo sljedeće, već naredno mjesto. Na primjer: ako dva takmičara imaju po 100 bodova, oni su osvojili prvo mjesto; naredni takmičar osvojio je treće mjesto, jer su dva takmičara imala više bodova od njega.

Lj. V.

Đorđe Perišić, Gimnazija Kotor

Stefan Popović, Gimnazija Kotor

Takmičari iz Gimnazije „Tanasije Pejatović“

Razgovor: Novica Gačević, direktor OŠ „Štampar Makarije“ u Podgorici

KVALITET NAŠEG RADA NAJBOLJE POTVRĐUJU USPJESI UČENIKA

- Nastava organizovana u pet smjena. Đaci su raspoređeni u 67 odjeljenja
- Učenici osvajaju prva mjesta na Državnom takmičenju znanja, Olimpijadi znanja, sportskim takmičenjima (košarka, šah, plivanje), kao na i takmičenjima recitatora, likovnim i literarnim konkursima – i na državnom i međunarodnom nivou

OŠ „Štampar Makarije“ u Podgorici počela je da radi prije skoro tri decenije (1994. godine). Školska zgrada projektovana je za mnogo manje učenika nego što ih sada ima. Na početku ju je pohađao 751 đak, danas 1.685. Kako uspijevate da organizujete nastavu?

– Položaj naše škole takav je da njoj gravitira velik broj stanovnika Podgorice. Tokom prethodnih godina izgrađena su i nova naselja, što nije praćeno i izgradnjom dovoljnog broja obrazovno-vaspitnih ustanova, tako da smo došli do sadašnjeg broja učenika. Nadamo se da je uzrok velikog interesovanja za upis u OŠ „Štampar Makarije“ kvalitet rada i dobra osnova koju djeca stižu, i za dalje školovanje i za život uopšte. Nastava je organizovana u pet smjena. Naravno da bismo voljeli da su kapaciteti i naše i drugih škola veći, ali mislimo da to ne utiče na kvalitet našeg rada.

U koliko su odjeljenja đaci raspoređeni i da li je broj učenika/učenica u odjeljenjima u skladu sa pedagoškim standardima?

– Đaci su raspoređeni u 67 odjeljenja u kojima ima u prosjeku od 25 do 30 učenika/

učenica. To je na nivou drugih škola koje su sa sličnim brojem djece i u velikim naseljima. Nadamo se da će se ta situacija poboljšavati dinamičkom kojom se i u drugim sferama života podiže kvalitet.

Ove školske godine počela je da radi novoizgrađena škola „Novka Ubović“. Ipak, dosta učenika opredijelilo se da ostane u vašoj obrazovno-vaspitnoj ustanovi. Kako to komentarišete?

– Teško je precizno odrediti razloge kojima su se rukovodili učenici i njihovi

roditelji prilikom izbora u kojoj će školi nastaviti školovanje. Na to su sigurno uticali i navika, i vezanost za drugove i nastavnike. Neki su, opet, izabrali da pređu u novu školu. Vidjećemo kako će se opredjeljivati generacije koje dolaze.

Za kvalitetnu nastavu potrebni su dobro opremljeni kabineti. Kakva je situacija u OŠ „Štampar Makarije“?

– U školi se stalno trudimo da unaprijedimo uslove rada i učenja. U tome imamo podršku Ministarstva prosvjete. Takođe razvijamo saradnju i sa drugim institucijama, domaćim i stranim. Nedavno smo, na primjer, uz donaciju Ambasade NR Kine rekonstruisali rasvjetu i u svim kabinetima ugradili novu i savremenu opremu, kao što su projektori, projekciona platna, laptopovi i televizori.

Uprkos velikom broju đaka, u školi organizujete puno vannastavnih aktivnosti. Koje su najvažnije?

– Broj đaka, kad su vannastavne aktivnosti u pitanju, zapravo je prednost u našem slučaju, jer omogućava mnogo više ideja i prilika za kreativnost, druženje i sveukupan razvoj mladih ličnosti. Naši učenici aktivni su u mnogim sekcijama, u okviru kojih razvijaju svoje afinitete prema nauci, umjetnosti i sportu. Te aktivnosti treba da ojačaju kod njih svijest da je škola mjesto gdje oni ne stižu samo znanje i vještine, nego se pripremaju za život i za učešće u napretku naše zajednice.

Od više sekcija izdvojio bih i ovom prilikom preduzetnički klub, šahovsku i robotičku sekciju.

Posvećen rad daje rezultate. Vaši učenici stalno bilježe uspjehe na takmičenjima.

– Sa ponosom mogu reći da naši učenici često, i u raznim oblastima, postižu odlične rezultate. To govori i o kvalitetu našeg rada i o trudu da im omogućimo da razvijaju svoje talente. Neki od tih uspjeha jesu prva mjesta na Državnom takmičenju znanja u organizaciji Ispitnog centra Crne Gore, Olimpijadi znanja u organizaciji PMF-a, na sportskim takmičenjima (košarka, šah, plivanje), kao na i takmičenjima recitatora, likovnim i literarnim konkursima – i na državnom i međunarodnom nivou.

Moderna nastava nije moguća bez nastavnika koji prate savremene metode rada. Zato je važna njihova stalna edukacija. Koliko pažnje poklanjate stručnom usavršavanju nastavnika?

– Naši nastavnici kontinuirano rade na svom usavršavanju. To im je i obaveza. Ne samo da često idu na seminare i na druge oblike usavršavanja, nego su i inicijatori mnogih od tih aktivnosti (autori programa za stručno usavršavanje, treneri itd.).

Za funkcionisanje škole bitan je partnerski odnos sa lokalnom zajednicom. Kako taj segment funkcioniše u vašoj školi?

– Budući da je dvorište škole na neki način „dio dvorišta“ Bloka pet, u saradnji sa lokalnom zajednicom organizovane su radne akcije na uređenju i čišćenju zelenih površina u krugu škole. Saradnja se realizuje i kroz posjete naših učenika ustanovama kulture, javnim institucijama i sportskim organizacijama (pozorište, bioskop, univerziteti, Skupština, aerodrom u Golubovicima, Željeznica Crne Gore) i učestvovanjem u raznim manifestacijama (maskenbal, maraton...).

Razmjena iskustava sa kolegama veoma je važna. Kakva je saradnja sa školama u Crnoj Gori i u regionu?

– Prethodni period je, nažalost, bio obilježen smanjenjem mnogih aktivnosti usljed epidemiološke situacije izazvane koronavirusom. To je odložilo uspostavljanje saradnje sa školama iz regiona, ali je dugogodišnja saradnja sa lokalnim školama realizovana kroz više zajedničkih aktivnosti, prije svega učeničkog parlamenta. Kao direktor u stalnom sam kontaktu sa kolegama iz drugih obrazovno-vaspitnih ustanova i sa nadležnim institucijama, a to se odnosi i na ostale članove uprave škole. Naši nastavnici takođe su uključeni u više projekata, u okviru kojih saraduju sa kolegama, i u Podgorici i u Crnoj Gori. Planiramo i da ostvarimo

DOBRA SARADNJA SA RODITELJIMA

Za uspjeh u radu sa učenicima veoma je važna saradnja sa roditeljima. Kako ste zadovoljni tim aspektom, i koji su najčešći vidovi saradnje?

– Kako je i predviđeno propisima, u okviru škole postoji Savjet roditelja. To je tijelo koje ima važnu ulogu u naporu da opšti kvalitet našeg rada stalno provjeravamo i unapređujemo. Roditelji, između ostalog, odgovoraju na naše pozive i učestvuju u svim akcijama koje škola organizuje (humanitarne, tribine, predavanja, obuke i drugo). Takođe, samoinicijativno pokreću donacije, a sve kako bi se njihova djeca, a naši učenici, osjećala prijatnije i bezbjednije.

Implementacija projekata „Automatizacija sistema za održavanje biljnog fonda školskog rasadnika“

Sa promocije knjige „Rimski grad Dokleja“

Sa sajma robotike

tješnju saradnju sa školama u regionu.

Šta planirate da uradite radi poboljšanja kvaliteta nastave i međunarodne saradnje?

Za naredni period planirana je, prije svega, podrška talentovanim učenicima

kroz posjete institucijama i drugim školama u regionu, posebno onima koje se prepoznate po dobrim rezultatima u nastavi. Zahvaljujući saradnji sa školama u okruženju nastavnici mogu da steknu nova iskustva koja će primjenjivati u svom radu.

Lj. Vukoslavović

PROJEKTI KAO PODSTICAJ

U cilju modernizacije nastave, jačanja kompetencija nastavnika i podsticanja učenika da razvijaju različite vještine, škola je uključena u više projekata...

– U školi se svakodnevno realizuju različite aktivnosti. Prije svega, želim da da istaknem da smo ponosni na naše učenike koji kroz razne humanitarne akcije pokazuju empatiju, plemenitost i spremnost da pomognu onim kategorijama kojima je to najpotrebnije.

Škola se trudi da boravak učenicima i nastavnicima učini što prijatnijim i kvalitetnijim, pa je uključena u razne projekte, kao što su: „Energija podvučena zelenom“, „Zelena učionica na otvorenom (Eko gumno)“ i „Školski (Eko) rasadnik“. U saradnji sa Ambasdom NR Kine realizovan je projekat unapređenja vaspitno-obrazovnog procesa opremanjem škole multimedijalnom tehnikom, instaliranjem led rasvjete i preuređenjem zbornice. Započeli smo i implementaciju projekta „Automatizacija sistema za održavanje biljnog fonda školskog rasadnika“.

Jedna od prioritarnih aktivnosti jeste obuka svih zaposlenih o tome kako treba da reaguju u vanrednim situacijama (plan evakuacije i pružanje prve pomoći) radi sigurnosti svih u školi.

Ne manje važne aktivnosti jesu organizovanje tribina i predavanja o aktuelnim temama, kako za roditelje, tako i za učenike. U cilju praćenja savremenih društvenih trendova, u školi radi robotički i mikro: bit klub. U okviru redovne nastave realizuje se i inicijativa „Moje vrijednosti, vrline i vještine“ kojom se potencira vaspitna uloga škole.

Sa izložbe predmeta iz prošlosti

Velik broj crnogorskih osnovnih škola suočava se sa nedostatkom prostora. To posebno važi za obrazovno-vaspitne ustanove u gradovima u centralnom i južnom dijelu Crne Gore. Jedna od njih je OŠ „Radojica Perović“ u Podgorici. O tome kako funkcioniše nastava u uslovima kada imaju duplo više đaka od predviđenog broja, razgovarali smo sa direktoricom **Snežanom Tomanović-Dakić**.

U svom višedecenijskom radu OŠ „Radojica Perović“ (osnovana 1961. godine) prepoznata je kao ustanova koja uspješno obavlja svoju prosvjetnu misiju. Riječ je o tradiciji koja obavezuje...

OŠ „Radojica Perović“ dobitnik je najvećeg priznanja iz oblasti prosvjete – Državne nagrade „Oktoih“ i rasadnik je talentovane djece kako za nauku, tako i za sport i umjetnost. Danas ovu

obrazovno-vaspitu ustanovu pohađaju 1.594 đaka, a predviđena je za 800. Oni su raspoređeni u 61 odjeljenje, gdje je u prosjeku po 26 učenika/učenica. Međutim, u višim razredima u odjeljenjima ima i po 30 đaka, a u nekima čak i više. Veoma je izazovno rukovoditi školom sa toliko djece, posebno zato što njen dosadašnji ugled obavezuje.

I u vašoj školi nastava je zbog nedostatka prostora organizovana u više smjena. Kako to funkcioniše, i koliko se to odražava na kvalitet rada?

Nastava je organizovana u tri smjene i jednoj međusmjerni. Nemamo prostoriju za jutarnje čuvanje prvaka, niti prostoriju za produženi boravak. Isto tako, prostor biblioteke je izuzetno mali, bez mogućnosti da se napravi čitaonica. Roditelji koji dolaze da opravdaju časove primamo u holu jer nemamo prostoriju za tu namjenu.

PREPOZNATLJIVI PO ENTUZIJAZMU

U školi se stalno realizuju brojni projekti. Za to su potrebni entuzijasti. Kako to funkcioniše, i koji su programi aktuelni?

Već sam pomenula donatorsko veče, a upravo je u pripremi jedan zanimljiv projekat koji ćemo realizovati u saradnji sa Savjetom roditelja. U pitanju je obilježavanje Dana planete – 22. aprila, kada ćemo nizom aktivnosti pokazati kako vodimo računa o životnoj sredini i koliko je važno njeno očuvanje. Inače, za sve vannastavne aktivnosti i projekte važna je pokretačka energija, mnogo truda i vremena. Na sreću, naša škola ima nastavnika koji su prepoznati po entuzijazmu.

Prve na opštinskom takmičenju: Ženska odbojkaška sekcija

Intervju: Snežana Tomanović-Dakić, direktorica OŠ „Radojica Perović“ u Podgorici

TRADICIJA KOJA OBAVEZUJE

- Školu ove godine pohađaju 1.594 učenika, a predviđena je za 800. Oni su raspoređeni u 61 odjeljenje
- Stalno rade na osavremenjivanju nastave. Prošle godine su adaptirali jednu učionicu u kabinet informatike i nabavili 15 kompjutera
- U okviru vannastavnih aktivnosti organizovano je više sekcija: šahovska, mladi ekolozi, veseli fizičari, hor, recitatorska, dramska...

Naravno da prostorna ograničenost utiče na kvalitet rada, i to na onaj dio koji se tiče vannastavnih aktivnosti. Kada je redovna nastava u pitanju, nastavnici uspijevaju da održe kvalitet i u takvim uslovima.

U Tološima je počela da radi OŠ „Novka Ubović“. Koliko je to rasteretilo OŠ „Radojica Perović“, tj. koliko je učenika prešlo u novootvorenu obrazovno-vaspitu ustanovu, i da li je to bio očekivan broj?

Prošlog septembra počela je da radi škola „Novka Ubović“ i donekle nas rasteretila, jer je 200 djece, računajući i upisane prvake, prešlo u tu obrazovno-vaspitu ustanovu. Ipak, to nije dovoljno da bismo funkcionisali na željeni način, tj. da možemo obezbijediti potrebne uslove za sve segmente rada. Nadamo se da će sljedeće školske godine više roditelja odlučiti da njihova djeca pohađaju nastavu u novoj školi.

Kvalitetna nastava i njeno stalno unapređivanje u skladu sa potrebama 21. vijeka podrazumijeva modernu opremu. Kakva je situacija u vašoj školi?

U školi imamo dvije računarske učionice koje su opremljene sa po 15 kompjutera. Računari nijesu novi, uglavnom su to donacije od raznih firmi, ali su funkcionalni. Od ukupno 29 učionica, u 27 imamo projektor, platno i kompjuter, a za svaki aktiv obezbijeđen je laptop i desetak tablet računara.

Imate li u planu nabavku dodatnih nastavnih sredstava?

Stalno radimo na osavremenjivanju nastave. Prošle godine jednu učionicu adaptirali smo u kabinet informatike i nabavili 15 kompjutera. Ove godine kupili smo šest laptopova, pet učionica opremili projektorima, a nadam se da ćemo do kraja godine kupiti bar jednu interaktivnu tablu.

Koliko škola ima zaposlenih, da li je nastava stručno zastupljena? Koliko je pažnje posvećeno njihovom stručnom usavršavanju?

U ovoj obrazovno-vaspitu ustanovi radi 120 nastavnika. Nastava je u potpunosti stručno zastupljena,

Sa promocije medijske pismenosti

a nastavnici se redovno usavršavaju u skladu sa interesovanjima i potrebama.

OŠ „Radojica Perović“ poklanja dosta pažnje talentovanoj djeci. U tom cilju organizujete različite vannastavne aktivnosti. Koje su najvažnije, i kako uspijevate da uskladite redovnu i dodatnu nastavu s obzirom na to da imate veliki broj đaka?

Naša škola ima mnogo talentovane djece, i trudimo se da im omogućimo da iskažu svoje talente i dalje ih razvijaju, ali smo često ograničeni prostornim uslovima. U školi postoje više sekcija: šahovska, mladi ekolozi, veseli fizičari, hor, recitatorska, dramska... Nedavno smo se predstavili široj publici na donatorskoj večeri koja je održana u KIC-u „Budo Tomović“. Tom prilikom naši učenici i učenice pokazali su glumačke, recitatorske i muzičke sposobnosti.

Saradnja sa roditeljima i lokalnom zajednicom veoma je važna aktivnost svake škole. Kakva su vaša iskustva?

Sa roditeljima imamo dobru komunikaciju i zajedno učestvujemo u različitim aktivnostima. Sa Savjetom roditelja naše škole, koji je organizovan kao nevladina organizacija, realizujemo više projekata, a nedavno smo potpisali memorandum o saradnji. Pripremili smo zajednički projekat za izgradnju đakčkog gumna kojim smo konkurisali za novčana sredstva kod Glavnog grada. Građevinske radove izvešće Srednja građevinsko-geodetska škola „Inž. Marko Radević“

Maštoviti i kreativni: Detalj sa maskenbala

USPJESI SE NASTAVLJAJU

OŠ „Radojica Perović“ iznjedrila je brojne uspješne generacije. Učenici i danas postižu dobre rezultate na takmičenjima...

Uspjesi na takmičenjima se nastavljaju. Aktuelno je da su naše odbojkašice osvojile prvo mjesto na Opštinskom takmičenju. Učenicima ove škole pripala su sva tri prva mjesta na Državnom takmičenju u govorenju stihova na ruskom jeziku. Naša učenica III razreda **Anika Milošević** zauzela je prvo mjesto na Državnom takmičenju „Kengur bez granica“ u kategoriji 'Pre-ecolier-3', a učenik osmog razreda **Vuk Delibašić** drugi je na istom takmičenju u kategoriji 'Benjamin'.

sa kojom je potpisan sporazum o saradnji.

Zajedničke aktivnosti realizujemo i sa Glavnim gradom, sa kojim je nedavno organizovano uređenje školskog dvorišta. Saradujemo i sa drugim službama – Centrom za prava djeteta, Upravom policije, kao i sa nekim društveno odgovornim firmama koje nam pomažu u realizaciji aktivnosti. Tu je i saradnja sa ustanovama kulture, prvenstveno sa KIC-om „Budo Tomović“, koji nam je ustupio prostor za donatorsko veče, Narodnom bibliotekom „Radosav Ljumović“ koja

nam je organizovala radionice na kojima su naši učenici informisani o izbornom predmetu Medijska pismenost.

Na čelu ove obrazovno-vaspitne ustanove ste od 2021. godine. Kakvi su planovi za njenu modernizaciju, i uopšte kakva je vaša vizija ove škole?

Za osamnaest mjeseci, koliko sam na ovom mjestu, uspjela sam da realizujem više projekata koji su predviđeni Razvojnim planom škole. Betonirana je staza pored sale, zamijenjena ograda oko škole, dvorište je osvijetljeno i oplemenjeno sa više od 70 sadnica, rekonstruisan je dio krova, obezbijeđena je nova rasvjeta u svim učionicama i holovima, opremljen kabinet informatike, dobili smo himnu škole, a uskoro ćemo objaviti prvi broj školskog časopisa „Radosnica“...

Dosta toga me još čeka, i nadam se da ću odraditi sve ono što sam planirala, kako u pogledu obezbjeđivanja boljih uslova i savremenih nastavnih sredstava u školi, tako i u okviru kvalitetnije saradnje sa lokalnom zajednicom. Vizija škole je jasna – zadovoljno dijete koje se u školi osjeća lijepo i sigurno, koje dobija kvalitetno znanje, ali i uči o pravima i obavezama poštujući sve ljude i vodeći brigu o životnoj sredini.

Lj. Vukoslavović

Oplemenjavanje školskog dvorišta

Mirosava Mira Bojović, direktorica Srednje medicinske škole „Dr Branko Zogović“ u Beranama

VELIKO INTERESOVANJE MLADIH ZA HUMANI MEDICINSKI POZIV

■ **Iskreno vjerujem da nas je pandemija naučila da volimo i poštujemo ljudski život, da poštujemo profesore i njihovo zalaganje, posebno farmaceute i ljekare – naše saradnike koji su znali da iz noćnih dežurstava dođu na nastavu, da znanjem i primjerom pokažu kakav treba da bude zdravstveni radnik**

Kako gledate na protekli period u SMŠ „Dr Branko Zogović“, otkako ste izabrali za direktoricu?

Period od imenovanja do danas bio je ispunjen mnogim radnim zadacima kojima sam pristupala sa puno odgovornosti. Rad u učionici, odakle sam došla, u potpunosti se razlikuje od ovog, rekla bih menadžerskog posla. Zamislite kada vas pošlje 30 godina rada u učionici i kazivanja o Andriću, Puškinu, Ani Karenjinoj odjednom ujutro dočekaju učenici u bijelim mantilima... Ali, dobra saradnja sa zaposlenima u školi, kao i sa učenicima, stvorila je dobru radnu atmosferu, a meni pomogla da se adaptiram u novoj sredini. Kada imate dobar tim, kada je profesionalnost na prvom mjestu, kada ste posvećeni učenicima i više nego što posao zahtijeva, onda i posao u školi mora da „cvjeta“.

Kakvo ste stanje zatekli po dolasku na čelo ustanove, šta vam je bilo najizazovnije?

Pandemija je izazvala „šok“ u čitavom sistemu, pa i školstvu, a posljedice su se morale osjetiti. Dvije godine otkako je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila pandemiju

kovida 19 proveli smo poštujući preporuke zdravstvene struke. To je podrazumijevalo i novi način organizacije rada – sa tradicionalne koja se odvijala u učionici, prešli smo na onlajn nastavu – nastavu na daljinu, ali smo sačuvali učenike. Prilagođavanje časovima koji traju 30, a kasnije i 45 minuta nije bilo lako ni učenicima, a ni njihovim predavačima. Ono što je učenicima nedostajalo jeste živa riječ, povratna informacija, sekcije, akcije, klubovi, druženje na odmoru, praktična nastava...

Medicinska škola je pravi izazov. Sama po sebi specifična – po profilima za koje se učenici osposobljavaju, osobljaju, učenicima, praktičnoj nastavi. Naši učenici, budući zdravstveni radnici, suočili su se s nemogućnošću obavljanja praktične nastave – tu vrstu nastave nije moguće izvoditi ni posredstvom Zoom aplikacije, Vibera, platforme e-učenje ili Uči doma. U dogovoru sa direktorom bolnice, postupno je organizovano obavljanje praktične nastave, ali samo na određenim odjeljenjima u bolnici. Važno je bilo nadoknaditi propušteno. Sada sve teče svojim tokom.

Iskreno vjerujem da nas je pandemija naučila da

volimo i poštujemo ljudski život, da poštujemo profesore i njihovo zalaganje, posebno farmaceute i ljekare – naše saradnike koji su znali da iz noćnih dežurstava dođu na nastavu, da znanjem i primjerom pokažu kakav treba da bude zdravstveni radnik.

Školu, pored onih iz grada, pohađaju i učenici-putnici iz drugih gradova, a imamo i učenike koji su smješteni u đačkom domu – svima njima, kao i njihovim potrebama treba se ozbiljno posvetiti.

Da li je odlaganje drugog polugodišta poremetilo planove i kako ste zadovoljni tempom nadoknađivanja zaostatka?

U svakoj školi, pa i u našoj, uvijek je dolazilo do nepredviđenih situacija. Kada je odložen početak drugog polugodišta, sazvali smo nastavničko vijeće i dogovorili plan za nadoknađivanje nastave subotama, poštujući preporuke Ministarstva prosvjete. Do sada su svi izgubljeni časovi nadoknađeni.

Koji su to aktuelni projekti koje biste izdvojili?

Škola živi, u njoj se uvijek nešto dešava, a đaci su osnovna karika u tom

lancu – njima i treba da budemo posvećeni. U proteklom periodu realizovani su mnogi projekti sa NVO i organizacijama đačkog parlamenta, a njihovo učesće rezultiralo je brojnim nagradama – pametna tabla, projektori, laptop, projektno platno...

Trenutno radimo na obilježavanju Svjetskog dana zdravlja i pripremi novog broja školskog časopisa Aura vitalis. Intenzivirana je i saradnja sa socijalnim partnerima prilikom obavljanja profesionalne prakse, kao i volonterskog rada za vrijeme ljetnjeg raspusta. Pokrenuti su projekti prekogranične saradnje i saradnja sa Medicinskom školom u Podgorici.

Šta je ono što planirate za naredni period?

Prioriteti postoje u svemu, a naši su dobijanje ISO standarda u oblasti obrazovanja za Školu, nastavak saradnje sa Domom starih u Bijelom Polju, ali i saradnja sa Dječijim domom „Mladost“ u Bijeloj. Tu je i osavremenjavanje nastave novim nastavnim sredstvima, osavremenjavanje i opremanje kabineta za izvođenje nastave iz informatike, a ukoliko dobijemo dozvolu, opremanje i otvaranje stomatološke

ordinacije (koja je već postojala u školi), sređivanje školskog dvorišta. Želja nam je i da riješimo pitanje zajedničke sale koju, za izvođenje nastave fizičkog vaspitanja, u isto vrijeme koriste tri srednje škole – Gimnazija, Medicinska i Srednja stručna škola.

Budući da se bliži period upisa, zašto smatrate da je vaša škola pravi izbor za polumaturante?

Prethodnih godina interesovanje za upis u prvi razred srednje medicinske škole bilo je veliko. Vjerujem da je jedan od razloga interesovanja upravo postražnja ovog kadra u našoj zemlji, a posebno u Evropi.

Osim toga, školovanje ne mora biti završeno dobijanjem diplome o završenoj medicinskoj školi. Naprotiv, oni koji su zainteresovani mogu da nastave obrazovanje na nekom od fakulteta koji obrazuju medicinski kadar – Visoka medicinska škola, Fizioterapeutska škola, Medicinski, Stomatološki ili Farmaceutski fakultet, ili da se nakon završetka ove škole uposle u svojoj struci. Preduslov njihovog kvalitetnog osposobljavanja sigurno leži u dobroj praktičnoj nastavi, osposobljenosti da pomažu ljudima, da budu humani. Uzori su pred njima, pa neka iskoriste njihovo znanje i iskustvo.

N. N.

Srednja ekonomska škola „Mirko Vešović“ obilježila vijek postojanja

MJESTO GDJE SE SANJAJU VELIKI SNOVI

■ **Svečanost povodom stogodišnjice od osnivanja održana je u velikoj sali Muzičkog centra Crne Gore, a prisustvovala joj je nekoliko stotina zvanica iz prosvjetnog, kulturnog i političkog života naše zemlje**

Dijana Vučinić, direktorica SEŠ „Mirko Vešović“

Srednja ekonomska škola „Mirko Vešović“ u Podgorici obilježila je veliki jubilej – 100 godina uspješnog rada. Riječ je o obrazovnoj ustanovi koja je kroz svoje dugotrajno postojanje mijenjala ime, adresu i „životni prostor“, ali je uvijek uspijevala da savlada izazove i na put izvede desetine generacija.

Svečanost povodom stogodišnjice od osnivanja održana je u velikoj sali Muzičkog centra Crne Gore, a prisustvovala joj je nekoliko stotina zvanica iz prosvjetnog, kulturnog i političkog života naše zemlje.

Ministar prosvjete **Miomir Vojinović** čestitao je upravi škole, profesorima i učenicima jubilej, obećavši da će država nastaviti da ulaže napor kako bi obrazovanje bilo dostupno svima.

„Učinićemo sve da svaki pojedinac dobije priliku da uči kvalitetno, te da se lično i profesionalno razvija. To znači da će Ministarstvo prosvjete nastaviti sa aktivnostima unapređenja, osavremenjavanja uslova za učenje kako

Detalj sa svečanosti

bi naša mladost imala bolju i ljepšu budućnost i bila dostojan dio savremenih evropskih tokova“, naglasio je on.

Direktorica Srednje ekonomske škole „Mirko Vešović“ **Dijana Vučinić** istakla je kako ovu ustanovu odlikuju

mnogi uspjesi, postignuća, priznanja i nagrade, „a njenu priču nije lako ispričati“.

„Ako postoji mjesto gdje se sanjaju veliki snovi, onda je to naša škola. Koliko je samo uspješnih ekonomista i pravnika, preduzetnika i bankara, sudija, tužilaca, advokata, profesora i sportista, ljekara i glumaca koji su ostvarili svoje profesionalne i životne snove izašavši iz ovih klupa. Hvala vam što ste svojim uspjesima proslavili ime škole koja će uvijek biti najljepši odjek vaše mladosti“, navela je ona.

Stogodišnjica ove podgoričke škole obilježena je i raznim pratećim programima, koje su kreirali profesori i učenici.

N. N.

Odabrani pobjednici konkursa za izradu eseja povodom Međunarodnog dana maternjeg jezika

NAJBOLJI NIKŠIČKI GIMNAZIJALAC ILIJA BACKOVIĆ

Na osnovu unaprijed utvrđenih kriterijuma za najbolji literarni rad na konkursu „Jezik je moć, život i oruđe kulture – oruđe nadmoći i oslobođenja“, koji je povodom Međunarodnog dana maternjeg jezika raspisao Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju (FCJK), objavljeni su sljedeći rezultati:

1. mjesto **Ilija Backović**, Gimnazija „Stojan Cerović“ Nikšić;
2. mjesto **Andrija Starčević**, Gimnazija „Slobodan Škerović“ Podgorica;
3. mjesto **Nađa Vučević**, Srednja mješovita škola Andrijevica.

Osim glavnih, dodijeljeno je i nekoliko specijalnih

nagrada: – Nagrada za originalnost: **Milica Vujović**, Gimnazija „Slobodan Škerović“; – Nagrada za kreativnost: **Ilija Mićanović**, Gimnazija „Stojan Cerović“, i **Aleksa Joksimo-vić**, Srednja građevinsko-geodetska škola „Inž. Marko Rap-dević“ Podgorica; – Nagrada za pismenost: **Jovan Lasica** i **Jovana Mićanović**, Gimnazija „Stojan Cerović“; – Nagrada za stil: **Novak Koprivica** i **Vladana Lalatović**, Gimnazija „Stojan Cerović“.

„S obzirom na velik broj pristiglih radova koji nesumnjivo zaslužuju priznanje, FCJK je i ostale učenike nagradio izdanjima iz svoje izdavačke djelatnosti“, saopštili su iz te ustanove.

N. N.

Treći donatorski koordinacioni sastanak za sektor obrazovanja

ULAGANJE U OBRAZOVANJE NIJE TROŠAK

- **Premijer Dritan Abazović:** Od kvaliteta obrazovanja direktno zavisi ishod učenja naše djece
- **Šef predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Huan Santander:** Potrebno efikasnije trošiti novac iz budžeta za obrazovanje
- **Šef Sektora za saradnju Delegacije EU u Crnoj Gori Ingve Engstrom:** EU će nastaviti da podržava reformske procese u Crnoj Gori
- **Ministar prosvjete Miomir Vojinović:** Ovo je strateški iskorak u pravcu koji obrazovnom sektoru treba da omogući sistemsko, na činjenicama zasnovano planiranje investicionih ciklusa

Radi podrške tekućim i dugoročnim potrebama za unapređenje nivoa kvaliteta, pravičnosti i dostupnosti obrazovanja u Crnoj Gori, u Podgorici je u organizaciji Ministarstva prosvjete i Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori održan III donatorski koordinacioni sastanak za sektor obrazovanja.

Otvorajući skup, premijer **Dritan Abazović** istakao je da su reforma i strateško planiranje u okviru obrazovnog sistema, ali i neophodnost njegove decentralizacije, postavljeni kao prioriteta 43. Vlade.

„Od kvaliteta obrazovanja direktno zavisi ishod učenja naše djece, i zato ova Vlada kontinuirano podržava sve napore Ministarstva prosvjete da intenzivira realizaciju obrazovnih investicionih ciklusa”, rekao je on.

Prema njegovim riječima, naredna će biti godina realizacije više projekata izgradnje i adaptacije predškolskih i školskih objekata, kao i direktnog ulaganja u poboljšanje obrazovne infrastrukture, a time i kvaliteta uslova za obrazovanje djece u Crnoj Gori.

„Crnogorski sektor obrazovanja odgovoran je za šestinu populacije, ili oko 120.000 djece, i upravo je tu skoncentrisana perspektiva da Crnu Goru pozicioniramo kao društvo znanja, kao stabilnu

i inovativnu ekonomiju, sa snažnom privredom i kreditibilnim institucijama”, zaključio je premijer Abazović.

KVALITETNO OBRAZOVANJE ZA SVU DJECU

Šef predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori **Huan Santander** istakao je da hitno treba obezbijediti novac za finansiranje izgradnje novih školskih objekata i adekvatno opremanje svih škola novim tehnologijama, kao i redovno stručno usavršavanje nastavnika.

„Za smanjenje siromaštva u Crnoj Gori neophodno je omogućiti kvalitetno obrazovanje svoj djeci – iz siromašnih porodica, romskoj i djeci sa smetnjama u razvoju, i to od prvih godina života. Da bi se ove preporuke sprovele, potrebno je efikasnije trošiti budžet za obrazovanje”, naglasio je on, i dodao: „Ulaganje u obrazovanje nije trošak, već najbolja investicija u razvoj jedne zemlje”.

Šef Sektora za saradnju Delegacije EU u Crnoj Gori **Ingve Engstrom** kazao je da je obrazovanje temelj demokratije i ključno je za ekonomski rast i zapošljavanje, te da je EU snažan partner i najveći donator Crne Gore kada je modernizacija obrazovnog sistema u pitanju.

„Obezbijedili smo milione eura podrške iz Instrumenta pretpristupne pomoći, kao i drugih programa poput Zapadnobalkanskog investicionog okvira, Erazmusa, Evropske fondacije za obuku itd. Sada je vrijeme da Crna Gora usvoji plan za sveobuhvatnu reformu obrazovanja s fokusom na unapređenje inkluzivnog obrazovanja i pristup kvalitetnom obrazovanju na svim nivoima. EU će nastaviti da podržava reformske procese u zemlji, u saradnji sa UNICEF-om i drugim međunarodnim partnerima”, rekao je on.

PROCES PROCJENE ŠKOLSKE INFRASTRUKTURE

Ministar prosvjete **Miomir Vojinović** istakao je da investicije u infrastrukturu, obuku i sredstva za rad u Crnoj Gori iznose 15 odsto ukupnog budžeta za obrazovanje.

„To treba da mijenjamo, jer je nedostatak investicija u korelaciji sa lošim obrazovnim ishodima, ishodima ispod očekivanja i potencijala učenika. Da bismo našu obrazovnu infrastrukturu unapređivali, potrebno je da znamo u kakvom je ona stanju, gdje nedostaju škole i vrtići, gdje se postojeći kapaciteti mogu unapređivati i dograđivati, a gdje se neiskorišćeni

(Autor fotografija: Ministarstvo prosvjete)

moju bolje potrijebiti”, poručio je on, i dodao da je zato Ministarstvo prosvjete odlučilo da ove godine počne detaljnu analizu školske infrastrukture, što je direktna preporuka iz „Analize sektora obrazovanja”. Za inicijalnu fazu izdvojeno je 300.000 eura, što je malo manje od polovine neophodnog novca.

Ministar Vojinović je ocijenio da je ovo strateški iskorak kojim obrazovanju treba da se omogući sistemsko, na činjenicama zasnovano planiranje investicionih ciklusa, da obezbijedi efektivno i racionalno zaduživanje radi unapređenja kvaliteta obrazovanja.

On je podsjetio da predstoji izrada strategije

sveobuhvatne reforme obrazovanja u Crnoj Gori, za čije će dobro sprovođenje biti potrebno uključivanje cjelokupne javnosti i svih ključnih zainteresovanih strana, od obrazovnih institucija, univerziteta, nastavnika, roditelja, djece, do nevladinog sektora i privrede, ali i podrška međunarodnih organizacija. **Lj. V.**

Ministarstvo prosvjete

IZABRANE DOBITNICE STIPENDIJA UJEDINJENIH SVJETSKIH KOLEDŽA

Dobitnice stipendija stipendija ujedinijenih svjetskih koledža (United World Colleges, UWC) za školsku 2023/2024. i 2024/2025. godinu su **Nikolina Gvozdenović**, učenica II razreda Gimnazije „Niko Rolović” u Baru, i **Elena Vemić**, učenica II razreda Gimnazije „Tanasije Pejatović” u Pljevljima. Za rezervne kandidate izabrane su **Manja Čalija**, učenica II razreda Gimnazije „Slobodan Škerović” u Podgorici, i **Anastasiya Pajović**, učenica II razreda Gimnazije Cetinje, saopšteno je iz Ministarstva prosvjete.

Nikolina Gvozdenović će školovanje nastaviti na UWC Adriatic u Duiinu (Italija), a Elena Vemić na UWC Mostar (Bosna i Hercegovina).

Kako je istaknuto, izbor učenika izvršila je selekciona komisija sastavljena od predstavnika Ministarstva prosvjete, Zavoda za školstvo i bivšeg stipendiste UWC u Hong Kongu.

Inače, nakon završetka nekog od 17 ujedinijenih svjetskih koledža, đaci stiču poznatu i priznatu diplomu međunarodnog bakalaureata srednjih škola (International Baccalaureate Diploma), koja će im omogućiti nastavak

univerzitetskog obrazovanja u Crnoj Gori ili inostranstvu.

„Selekciona komisija je birala kandidate na osnovu više kriterijuma: crnogorsko državljanstvo, odličan uspjeh, iskazana zainteresovanost učenika za ovaj vid školovanja, spremnost učenika i roditelja da prihvate bilo koju od ponuđenih stipendija, bez obzira na lokaciju koledža, učenik generacije, do bro znanje engleskog jezika

(nije presudno), široka interesovanja učenika, učešće u vannastavnim aktivnostima, osvojene nagrade sa raznih takmičenja, završeni kursevi (strani jezici, kompjuteri, sportske aktivnosti i dr.), spremnost učenika da učestvuju u raznim humanitarnim aktivnostima (rad sa osjetljivim grupacijama stanovništva, jedna sedmica godišnje)”, stoji u saopštenju.

Lj. V.

Potpisan memorandum o saradnji Ministarstva prosvjete i Mašinskog fakulteta

PODRŠKA U IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE ZA SREDNJOŠKOLCE

■ **Predviđena zajednička izrada stručnih publikacija i organizovanje konferencija iz oblasti mašinstva, drumskog saobraćaja i mehatronike**

Ministar prosvjete **Miomir Vojinović** i dekan Mašinskog fakulteta prof. dr **Radoje Vujadinović** potpisali su memorandum o saradnji, kojim se ta visokoobrazovna ustanova obavezala da će pružiti podršku Ministarstvu prosvjete u izradi strateških dokumenata, metodologija, smjernica, studija, zakona i podzakonskih akata, ekspertiza i elaborata u vezi sa istraživanjima i održivošću, kao i inovacijama u oblastima koje su u nadležnosti tog Vladinog resora.

Kako je saopšteno sa sastanka, posebno značajnom smatra se realizacija praktičnih vježbi za učenike srednjih škola iz oblasti mašinstva, drumskog saobraćaja i mehatronike u laboratorijama Mašinskog fakulteta. Ministarstvo prosvjete je prepoznalo potencijal Mašinskog fakulteta za organizovanje i realizaciju obuka predavačima teorijske nastave, instruktorima vožnje

Mašinski fakultet

i članovima ispitnih komisija u auto-školama.

Memorandumom je predviđena zajednička izrada stručnih publikacija i

organizovanje konferencija iz oblasti mašinstva, drumskog saobraćaja i mehatronike.

O. Đ.

Predsjednik Mensa Crne Gore Danilo Vorotović

TRUDIMO SE DA PREPOZNA MO POTENCIJAL NAŠEG STANOVNIŠTVA

■ **Testiranja se organizuju u Podgorici šest do osam puta godišnje, dok u nekim manjim sredinama dva puta**

Direktor Mensa Crne Gore **Danilo Vorotović** potpisao je nedavno ugovor o poslovnoj saradnji s direktoricom Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica (ZUNS) mr **Aleksandrom Hajduković**. S Vorotovićem smo razgovarali o tome kako ova međunarodna organizacija, koja okuplja najinteligentnije ljude svijeta, funkcioniše u Crnoj Gori, zatim o aktuelnim i budućim aktivnostima.

Kada je osnovana Mensa Crne Gore i s kojim ciljem?

Na inicijativu dr **Ranka Rajovića**, i pod njegovom supervizijom, organizovano je prvo testiranje na teritoriji Crne Gore decembra 1998. godine, u zgradi tehničkih fakulteta. Na testiranju je bilo 80 kandidata, a prolaznost je bila nevjerojatnih 50 posto. Testiranje inteligencije izazvalo je veliko interesovanje mladih, pa je sljedeće održano u februaru 1999. godine, na kojem je prolaznost bila iznad 40 odsto. Stvorena je kritična masa, tj. odgovarajući broj članova da priča „Mensa u Crnoj Gori“ dobije svoj početak.

Nakon testiranja pristupilo se aktivnostima za sazivanje osnivačke skupštine. Prva skupština održana je 17. juna 2000. godine u Podgorici, gdje je izabrano rukovodstvo i usvojen predlog Statuta.

U Hong Kongu 2007. godine Mensa Internacional je priznala i registrovala Mensu Crne Gore kao provizornu Mensu. Period od 2007. pa do sada karakteriše velika aktivnost naših članova u promociji i širenju ciljeva ove organizacije. Rezultati nisu izostali. S ponosom ističemo da je danas Mensa opštepoznata organizacija u Crnoj Gori i naši članovi su rado viđeni sagovornici.

U junu 2017. Mensa Crne Gore je od strane Mensa Internacional priznata kao punopravni član, što je došlo kao nagrada za vrlo naporan rad i trud članova na afirmaciji ove organizacije u

proteklom periodu. Kruna angažovanja i prepoznatosti Mensa Crne Gore ostvarena je 2022. godine kada je u Budvi održan Svjetski kongres Mensa na kojem je bilo prisutno preko 200 delegata iz čitavog svijeta.

Kako se postaje član ove međunarodne organizacije i koliko ona ima članova u Crnoj Gori?

Da bi neko postao član Mensa Crne Gore, mora da ostvari uslov na testiranju koji ga svrstava u visoko natprosječnu kategoriju s rezultatom koji može postići samo dva posto svjetske populacije.

Da li je taj broj mali ili veliki u odnosu na broj stanovnika? Gdje smo u tom smislu u odnosu na druge zemlje?

U Crnoj Gori je testirano oko jedan odsto ukupne populacije, a uslov je ispunilo 670 kandidata. Veliki procenat prolaznosti proističe iz činjenice da se na testiranjima uglavnom prijavljuju kandidati koji kod sebe prepoznaju inteligenciju. Mi se trudimo da testiramo što veći broj kandidata kako bismo prepoznali potencijal kod našeg stanovništva i tako doprinijeli ciljevima koje je Mensa postavila pred sobom.

U kojim crnogorskim gradovima imate svoje ogranke i kakva je saradnja među njima?

Mensa se sastoji od lokalnih ogranka koje imamo u skoro svim gradovima. Oni imaju svoje grupe članova koje zajedno i sačinjavaju Mensu Crne Gore. Bez jakih lokalnih zajednica ne bi bilo ni jake Mensa Crne Gore. Oni preko lokalnih koordinatora saraduju među sobom, kao i s Predsjedništvom Mensa, organizuju razne aktivnosti, druženja, radionice...

Koliko se puta godišnje organizuju testiranja i ko sve može da učestvuje?

■ Sa potpisivanja ugovora u ZUNS-u: Stefan Rabrenović, mr Aleksandra Hajduković i Danilo Vorotović

Testiranja se organizuju u Podgorici šest do osam puta godišnje, dok u nekim malo manjim gradovima budu dva testiranja. U malim sredinama se testiranja organizuju jedanput godišnje.

Koliko košta testiranje i da li postoje neke povoljnosti pri likom plaćanja?

Mensa Crne Gore se trudi da organizuje testiranja u saradnji, u prvom redu, s opštinama, koje pokrivaju osnovne troškove testiranja i tada bude veliki broj kandidata. Kada sami organizujemo testiranja, prinuđeni smo da ih zbog troškova naplaćujemo. Tada je ta cijena više simbolična i podrazumijeva popuste za učenike, studente i stariju populaciju.

Da li postoji ograničenje koliko puta neko može da radi testove?

Test je svuda u svijetu isti i može se raditi najviše tri puta u životu, a tada između svakog testiranja mora proći najmanje godinu dana.

Koje su još aktivnosti Mensa osim testiranja?

Spektar aktivnosti Mensa je zaista širok. Prvo bih pomenuo lokalna okupljanja i druženja. Onda bi na red došla dvodnevna druženja, kampovi uz jezera, ski-vikendi, rafting na Tari. Sva ova

SARADNJA SA ZAVODOM ZA UDŽBENIKE I NASTAVNA SREDSTVA

Na osnovu ugovora o saradnji, ZUNS će u svojim knjižarama davati popust prilikom kupovine 20 posto prilikom kupovine vanudžbeničke literature i školskog pribora svim članovima Mensa, dok će ta međunarodna organizacija omogućiti testiranje bazične inteligencije za kupce u Zavodovim knjižarama.

Kako Vi vidite saradnju sa ZUNS-om?

Novoostvorena saradnja je velika čast, motiv i uspjeh. ZUNS je velika institucija i za nas ova saradnja predstavlja motiv više. Veliki je spektar aktivnosti i zajedničkih interesovanja i učinimo sve da u narednom periodu svi osjete koristi koje ovakva saradnja nosi. Ujedno čvrsto vjerujemo da će naša saradnja biti prepoznata u državnim okvirima i da neće izostati rezultati u projektima koji su pred nama. Ruke su pružene i zajedno zaista jesmo jači.

Osim saradnje s opštinama i prijateljima Mensa Crne Gore, ova sa ZUNS-om i sa Univerzitetom Crne Gore je veoma značajna za sve aktere.

druženja se organizuju radi upoznavanja i povezivanja članova i stvaranja prijateljske podloge u organizaciji. Dalje, aktivnosti se odvijaju kroz manja udruženja u kojima se članovi istih interesovanja nalaze i zajedno rade na projektima koji ih povezuju.

Mensa Crne Gore učestvuje i na međunarodnim dešavanjima, organizuje i učestvuje u raznim radionicama i seminarima. Samostalno, ili s drugim subjektima, učestvuje u državnim ili međunarodnim projektima.

Moramo napomenuti da su sve aktivnosti Mensa otvorene i za članove porodica i prijatelje članova, kao i za prijatelje ove organizacije.

Šta za Crnu Goru znači održavanje Svjetskog kongresa Mensa u Budvi 2022?

Mensa Crne Gore je na posljednjem svjetskom kongresu direktora ove organizacije dobila mnogo prijatelja na državnom, kao i na svjetskom nivou. Događaj, koji je globalno prepoznat, doveli smo u Crnu Goru i učinili je na svjetskoj mapi prepoznatljivom. Dobili smo na taj način i svjetsku turističku promociju, kao država.

Kada je sljedeći kongres i kako se Crna Gora priprema za to učešće?

Sljedeće okupljanje će biti organizovano u SAD u oktobru ove godine. Crna Gora

će imati svog predstavnika koga će delegirati Predsjedništvo ove organizacije. U koordinaciji s Mensa Internacional obezbjeđujemo sredstva da put i boravak, kao i nastup našeg predstavnika bude dostojan zemlje iz koje dolazi.

Da li je zahtjevno biti predsjednik Mensa?

Biti predsjednik Mensa Crne Gore je bez lažne skromnosti velika čast, ali ujedno i velika obaveza. Mensa je organizacija koja živi, diše, širi se i koja bi stalno trebalo da bude u fokusu onoga ko je vodi, a to je osim mene još šest članova Predsjedništva. U našem fokusu su svi članovi, od najmlađeg do najstarijeg. **O. Đ.**

Saradnja sa Univerzitetom Crne Gore

BESPLATNO TESTIRANJE ZA STUDENTE I ZAPOSLENE

■ **U Crnoj Gori oko 600 ljudi je položilo test inteligencije. Oni čine dva odsto ukupne populacije svijeta čiji je koeficijent inteligencije veći od 130 i članovi su Mensa Crne Gore**

Univerzitet Crne Gore (UCG) omogućioće studentima i zaposlenima u toj visokoobrazovnoj ustanovi besplatno polaganje IQ testa

i ulazak u redove prestižnih članova međunarodne organizacije Mensa, najavio je rektor UCG prof. dr **Vladimir Božović**.

On je danas s predsjednikom Mensa Crne Gore **Danilom Vorotovićem** potpisao protokol o saradnji, kojim su se te institucije, kao društveno odgovorne, obavezale na podršku promociji znanja i razvoja svih sfera u društvu.

Božović je kazao da će Univerzitet nastojati da stimuliše studentsku populaciju i zaposlene da se uključe u aktivnosti Mensa kroz informisanje i promociju programa u kojima je Univerzitet pokrovitelj i partner.

„Članstvo u organizaciji Mensa svakako je prestižna preporuka za studente koji nastavljaju školovanje ili apliciraju za posao, pogotovo u internacionalnim

kompanijama koje već imaju praksu prepoznavanja ovog članstva, kao preporuke koja daje značajnu prednost“, rekao je Božović.

Vorotović je istakao da je za Mensu veoma značajna saradnja sa UCG upravo zbog prepoznavanja inteligencije i njene upotrebne vrijednosti kako za pojedince, tako i za društvo.

U Crnoj Gori, dodao je Vorotović, oko 600 ljudi je položilo test inteligencije. Oni danas čine dva odsto ukupne populacije svijeta čiji je IQ veći od 130 po Vekslerovoj ili 148 po Katelovoj skali i članovi su Mensa Crne Gore.

Na sastanku je objašnjeno da se test može polagati tri puta u životu, te da oni koji pokušaju jednom i iz psihološkog ili drugog razloga nijesu uspjeli uči u redove Mensa, a prepoznaju kapacitet kod sebe, mogu pokušati ponovo, nakon pauze od godinu dana. Prolaznost na testu koji čini 45 pitanja, iznosi 25 posto, a presudno je praćenje uputstava datih u petnaestominutnom uvodnom objašnjenju testa.

Na sastanku je razmatrano i organizovanje prvog testiranja za studente, čiji će pokrovitelj biti UCG, a koje

će se održati krajem ovog mjeseca.

Prorektorica za nauku prof. dr **Irena Orović** predstavila je mogućnosti saradnje i podrške UCG, kada je riječ o motivisanju studenata i uključivanju u aktivnosti Mensa.

Mensa Crne Gore je dio međunarodne organizacije. Prošle godine je bila i domaćin sastanka direktora i predsjednika punopravnih ogranka Mensa iz cijelog svijeta koji se svake godine održava na drugoj lokaciji i okuplja oko 300 delegata iz različitih djelova svijeta.

O. Đ.

Položen kamen temeljac za rekonstrukciju i dogradnju Arhitektonskog fakulteta Univerziteta Crne Gore

STUDENTI I PROFESORI ZASLUŽUJU DA IMAJU ADEKVATAN PROSTOR

■ **Planiranim radovima proširiće se prostorni kapaciteti sa postojećih 800 metara kvadratnih na oko 5.000 kvadrata. Vlada je za ovaj projekat izdvojila iz Kapitalnog budžeta 3,5 miliona eura**

Predsjednik Vlade Crne Gore dr **Dritan Abazović**, rektor Univerziteta Crne Gore (UCG) prof. dr **Vladimir Božović** i dekanka Arhitektonskog fakulteta prof. dr **Svetlana Perović** svečano su položili kamen temeljac za rekonstrukciju i dogradnju Arhitektonskog fakulteta.

Planiranom rekonstrukcijom i dogradnjom, nakon 17 godina, Arhitektonski fakultet će proširiti prostorne kapacitete sa postojećih 800 metara kvadratnih na oko 5.000 kvadrata. Vlada je za ovaj projekat izdvojila iz Kapitalnog budžeta 3,5 miliona eura.

Nakon sprovedenog postupka javne nabavke u prošloj godini, preko Uprave za kapitalne projekte, ovim svečanim događajem je označen početak radova na realizaciji ovog projekta.

Studenti i profesori Arhitektonskog fakulteta zaslužuju da imaju adekvatan prostor za rad i učenje, rekao je premijer Abazović.

On je naveo da mu je žao što do rekonstrukcije i dogradnje zgrade tog fakulteta nije došlo ranije.

„Ali tu smo da ispravljamo greške. Siguran sam da je ovo kamen temeljac u znanje i naku u Crnoj Gori“, saopštio je Abazović.

„Vjerujem da će naša država u narednom periodu pretrpjeti veliki preobražaj i kada je riječ o odnosu prema prostoru, i kada je riječ o samoj gradnji. Crna Gora je unikat u svakom smislu i njena arhitektura treba da govori o tome. Nadam se da će ovo

(Foto: Vlada CG)

danas biti samo simboličan početak izgradnje Crne Gore onakvom kakvom je svi vidimo u budućnosti – razvijene i moderne države koja sažima uticaj zapada i istoka, ali i svoju glavnu komponentu ekološke države“, naglasio je on.

Ministar prosvjete **Miomir Vojinović** ocijenio je da je Crna Gora zemlja u kojoj je obrazovanje jedan od prioriteta. On je dodao da je visoko obrazovanje okosnica svakog društva, kao i da njegov kvalitet direktno utiče na kvalitet ljudskih resursa u zemlji.

Rektor Božović je napomenuo da se na ovaj dan dugo čekalo.

„Prostor oko nas jeste slika nas samih. Izgradnjom ovog fakulteta mi gradimo i nas same, uljepšavamo prostor oko nas. Tako izgledamo i tako se predstavljamo svijetu“, rekao je Božović.

On je kazao da polaganje kamena temeljca nesumnjivo dokazuje nekoliko puta isticanu izjavu da će Univerzitet postati veliko gradilište.

Dekanka Perović istakla je da projektantski koncept zgrade tog fakulteta do danas nije realizovan, iako je odavno verifikovan i više puta prilagođavan.

„Jasno je da koncept prostora nije prostor. Od koncepta do stvarnog prostora nerijetko je dug put a nekada, čini se, nigdje duži nego u Crnoj Gori, čak i kada je odavno ozvaničen kao prioritetan“, navela je Perović.

Ona je rekla da paradoksalno zvuči da se razvija kultura arhitektonskog obrazovanja, da se stvara intelektualni kapital za planiranje i projektovanje prostora, a da se pritom nema sopstvena kuća.

„Zahvalnost je veća što su se desili ljudi u Crnoj Gori, koji su na pozicijama odlučivanja, a nemaju problem da u vrlo turbulentnoj realnosti prepoznaju važnost ovog trenutka i opredijele sredstva za nastavak prije više od deceniju i po započetog posla“, poručila je Perović.

O. Đ.

Podrška tri ministarstva Univerzitetu Crne Gore

REKONSTRUKCIJA ZGRADE TEHNIČKIH FAKULTETA TREBA DA BUDE PRIORITET

■ **„Pokušaćemo da zajedničkim i udruženim snagama dođemo do izvora sredstava, posebno uvažavajući činjenicu da se u zgradi koja je stara pola vijeka, u neadekvatnim uslovima, sprovodi nastava i obavlja naučnoistraživačka djelatnost“, kazao je ministar finansija Aleksandar Damjanović**

Ministarstva prosvjete, finansija i kapitalnih investicija iskazala su punu podršku Univerzitetu Crne Gore (UCG) da se univerziteti kampus, a prvenstveno zgrada tehničkih fakulteta, kandiduje za rekonstrukciju kroz neki model finansiranja koji se odnosi na unapređenje energetske efikasnosti.

Opredijeljenost ka realizaciji zajedničkog cilja potvrđena je na sastanku rektora Univerziteta prof. dr **Vladimira Božovića** s ministrom prosvjete **Miomrom Vojinovićem**, ministrom finansija **Aleksandrom Damjanovićem** i predstavnicima Ministarstva kapitalnih investicija.

Božović je kazao da je zgrada tehničkih fakulteta čvorište univerzitetskog života u Crnoj Gori, najznačajnije obrazovno i naučno zdanje koje posjeduje Univerzitet, ali koja je, budući da je izgrađena 70-ih godina, izložena značajnim problemima usljed izloženosti zubu vremena.

„Intervencije na zgradi su se svodile na otklanjanje gorućih problema, enterijerske rekonstrukcije sala i amfiteatara, ali se nikada nije pristupilo temeljnijoj rekonstrukciji, od useljenja u zgradu 70-ih godina“, kazao je Božović dodajući da su, uz napor uprave Elektro-tehničkog fakulteta i Alumnih kluba, obnovljene sale i amfiteatri, te da je u toku rekonstrukcija sale 106 uz

podršku UCG, kao i pokretanje drugih inicijativa. Međutim, ukazao je on, sve je to malo u odnosu na ono što je potrebno zdanju koje, u arhitektonskom i estetskom smislu, predstavlja simbol jednog vremena i društva, te samim tim zaslužuje da se nađe na listi prioritarnih kapitalnih projekata.

Ministar Damjanović je kazao da će Ministarstvo finansija razmotriti model finansiranja i pružiti svu moguću institucionalnu podršku iza koje bi stala i država.

„Pokušaćemo da zajedničkim i udruženim snagama dođemo do izvora sredstava, posebno uvažavajući činjenicu da se u zgradi koja je stara pola vijeka, u neadekvatnim uslovima, sprovodi nastava i obavlja naučnoistraživačka djelatnost“, kazao je on.

Ministar Vojinović je iskazao jednaku spremnost za pružanje podrške UCG.

„Na način koji je moguć u okviru naših zakonskih mogućnosti bilo koji dio tima Ministarstva prosvjete spreman je da pruži podršku za sve ono što predstavlja značajnu zgradu za nas, kao institucije. Imate i moju punu podršku, kao resornog ministra“, kazao je ministar Vojinović.

Na sastanku je ocijenjeno da bi zgrada tehničkih fakulteta, budući i na materijalnoj i pružiti svu moguću institucionalnu podršku iza koje bi stala i država.

O. Đ.

Ekonomski fakultet u Podgorici

PREDSTAVLJEN PRVI PROGRAM OSNOVNIH STUDIJA EKONOMIJE I BIZNISA NA ENGLJSKOM JEZIKU

■ **Predavanja će držati domaći profesori i gostujući predavači sa partnerskih institucija, kojih je više od 50 širom svijeta**

Na Sajmu studiranja u inostranstvu, koji je održan u Podgorici u organizaciji prve crnogorsko-američke agencije za razmjenu srednjoškolaca ISEM, predstavljen je novi studijski program na Ekonomskom fakultetu. Riječ je o prvom programu osnovnih studija na engleskom jeziku na Univerzitetu Crne Gore (UCG) – Akademskom programu za biznis i ekonomiju (MONTEB) koji će prvu generaciju studenata upisati u junu.

U razgovoru sa zainteresovanim srednjoškolcima i njihovim roditeljima, dekan Ekonomskog fakulteta prof. dr **Mijat Jocović** je istakao da su Osnovne studije ekonomije i biznisa na Ekonomskom fakultetu usmjerene ka obrazovanju savremenih ekonomista.

„Program MONTEB je usklađen sa programima prestižnih evropskih univerziteta, omogućavajući studentima da na engleskom jeziku, koji se posljednjih decenija afirmisao kao *lingua franca* (nerazumljiv jezik) međunarodne komunikacije, steknu znanja i vještine za moderno međunarodno

tržište rada, i to studirajući u Podgorici“, kazao je Jocović.

On je poručio i da program na engleskom jeziku mogu upisati srednjoškolci iz svih srednjih škola u Crnoj Gori, dok strani državljani koji se odluče za ovaj program imaju iste uslove studiranja i prava koja važe za studente sa prebivalištem u Crnoj Gori.

Studentska razmjena veoma značajna

Prodekanka za međunarodnu saradnju docent dr **Tamara Backović** odgovorila je na pitanja srednjoškolaca u vezi sa mogućnostima nastavka studija u inostranstvu. Ona je tom prilikom istakla da, zahvaljujući programima mobilnosti,

studenti imaju priliku da dio studija provedu na nekom partnerskom fakultetu u inostranstvu.

„U prosjeku oko 40 akademaca godišnje provede semestar ili cijelu studijsku godinu na nekom programu studentske razmjene, stižući na taj način nova znanja, iskustvo studiranja na inostranom fakultetu, kao i

neprocjenjive kontakte“, istakla je prodekanka Backović.

Profesor Ekonomskog fakulteta dr **Nikola Milović** je poseban akcenat stavio na to da će na studijskom programu MONTEB predavati profesori iz te visokoobrazovne ustanove i gostujući predavači sa partnerskih institucija, kojih je više od 50 širom svijeta.

„Predavači će biti i predstavnici uspješnih biznisa, koji će studentima prenijeti svoja iskustva u upravljanju međunarodnim kompanijama, a zahvaljujući bogatoj mreži partnera iz privrede i institucija javnog sektora, za određeni broj studenata biće obezbijedene stipendije“, naglasio je profesor Milović.

Stručna praksa u više od 70 preduzeća

Na Ekonomskom fakultetu je od ove godine pokrenut program stručne prakse za sve studente završne godine osnovnih studija kod više od 70 partnerskih institucija iz privatnog i javnog sektora.

Tim povodom, u razgovoru sa srednjoškolcima, prodekan za naučnoistraživački

rad docent dr **Jovan Đurašević** je kazao: „Osim stručne prakse koja studentima omogućava da se adekvatno pripreme za buduću karijeru, na Fakultetu gotovo svakodnevno organizujemo brojne vannastavne aktivnosti koje omogućavaju studentima da steknu dodatna znanja, vještine i kompetencije na osnovu kojih će efikasno i pravovremeno odgovoriti zahtjevima savremenog tržišta rada. Sve aktivnosti sprovodimo kroz rad četiri centra Ekonomskog fakulteta (Centra za razvoj karijere, Centra za biznis, Centra za međunarodnu saradnju i Centra za statističku analizu), projekat Akademija mekih vještina, kao i kroz program strateške saradnje sa privredom i javnim sektorom“, zaključio je on.

Sajmu je prisustvovao veliki broj srednjoškolaca i njihovih roditelja koji su, u razgovoru sa profesorima i saradnicima Ekonomskog fakulteta, dobili brojne informacije o prednostima studiranja na novom studijskom programu na engleskom jeziku.

O. Đ.

Rektor Univerziteta Crne Gore prof. dr Vladimir Božović

NAJVEĆI KAPITAL KOJI IMAMO JE INVENTIVNOST I GENIJALNOST MLADIH LJUDI

■ **Budžet UCG je u posljednje tri godine znatno uvećan. Planirani državni budžet za 2023. godinu je 34,3 miliona eura, međutim za uspješno funkcionisanje visokoškolske institucije, koja pored obrazovne ima i naučnoistraživačku djelatnost i odgovornost, potrebna su mnogo veća ulaganja. Na UCG smo u završnoj fazi digitalizacije brojnih servisa. Kada je riječ o infrastrukturnim projektima, slobodno možemo da kažemo da je UCG veliko gradilište na kojem ili tek treba, ili se realizuju višemilionski poduhvati**

Izmjene Zakona o visokom obrazovanju, ulaganja u poboljšanje kvaliteta studijskih programa, modernizacija studija... samo su neke od tema o kojima smo razgovarali s rektorom Univerziteta Crne Gore (UCG) prof. dr Vladimirom Božovićem.

Prije skoro dvije godine počela je izrada novog zakona o visokom obrazovanju. Radna grupa je radila godinu dana na tom dokumentu, kojem se poslije gubi trag. Potom je potpredsjednica i poslanica u Skupštini Crne Gore Branka Bošnjak inicirala izradu nacrtu izmjena zakona o visokom obrazovanju. Da li je, po Vašem mišljenju, neophodna njegova izmjena i u kojim djelovima?

Univerzitet Crne Gore (UCG) imao je velika očekivanja od izmjena ovog Zakona i aktivno je učestvovao u blagovremenom dostavljanju svih svojih predloga nadležnom ministarstvu, tokom prethodnog perioda. Imajući u vidu da je ovaj zakon važan za cjelokupno funkcionisanje UCG, a da se njegove izmjene direktno odnose, prije svega, na studente, izmjene su neophodne.

Mi smo, između ostalog, istakli pitanje postojećeg modela studiranja 3 + 2 + 3, koji je pokazao mnoge slabosti kada je aktuelizovan, pogotovo kada je riječ o postdiplomskom ciklusu. Na našem tržištu rada trogodišnje bachelor studije, sa svojih 180 ECTS, percipiraju se kao nekompletne i nezaokruženo obrazovanje, pa se iz tog razloga najveći broj studenata opredjeljuje za nastavak obrazovanja na postdiplomskim studijama u trajanju od dvije godine (120 kredita), što ponovo tržište rada optimalno ne vrednuje. U praksi se pokazao najprihvatljiviji model stečenog obrazovanja u obimu od četiri godine ili 240 ECTS kredita. Upravo iz tog razloga predlog izmjena koji je ranije UCG dao kroz rad radnih grupa odnosio se upravo na mogućnost da se postdiplomski ciklus podijeli na model 3 + 2 (1 + 1) + 3. Šta bi to zapravo značilo? Da studenti mogu na polovini postdiplomskih studija dobiti diplomu sa 240 kredita, ukoliko to žele. S postojećim modelom studija, studenti su praktično primorani na izbor petogodišnjih studija, odnosno na model od 300 ECTS.

Moram vas ispraviti, jer je poslanica Bošnjak inicirala izmjenu postojećeg, važećeg zakona i to samo u dijelu koji se odnosi na način izbora rektora. Kao što je već istaknuto, mi smo se zalagali za donošenje potpuno novog zakona koji bi sveobuhvatnije rješavao mnoga pitanja.

Šta je glavni problem u visokom obrazovanju? U javnosti se stekao utisak da je, prema zakonskom rješenju, to izbor rektora državnog univerziteta. Šta Vi mislite o tome?

Mislim da je upitan i taj utisak kad je u pitanju

ukupna javnost, moguće je da ste mislili na jedan dio „političke javnosti“.

U svakom slučaju, ne može izbor rektora državnog univerziteta biti glavni problem visokog obrazovanja, pored tema kao što su finansijska ulaganja u obrazovanje i nauku, kvaliteta studijskih programa, modernizacija studija i slično. Postoji sijaset drugih pitanja koja su po sadržaju neuporedivo bitnija od načina na koji će se birati bilo koji organ Univerziteta, pa i rektor.

Ipak, kad govorimo o izboru rektora državnog univerziteta, onda je vjerovatno najizazovnije pitanje nalaženja balansa između zaštite interesa osnivača, Vlade Crne Gore, i principa zaštite autonomije. Međutim, ova jednačina je nešto sa čim se suočavaju mnogi državni univerziteti s bogatijom tradicijom.

Radna grupa UCG imala je u vidu upravo ta iskustva, predlažući novi model koji bi značio da su u izbor rektora uključeni svi članovi akademske zajednice UCG: profesori, saradnici u nastavi i istraživanju, ali i predstavnici studenata, kojih je najmanje 20 odsto u

vijećima jedinica. Naš predlog bi bio da po objavi javnog konkursa za izbor rektora, vijeće svake jedinice UCG bira svog kandidata za rektora. Predlozi bi se upućivali Senatu, koji bi na kraju imao ključnu ulogu u odabiru rektora, koji bi opet bio izabran iz grupe onih kandidata koji su dobili najveću podršku od jedinica UCG.

Vjerujemo da bismo ovako velikim učesćem predstavnika akademske zajednice zaštitili princip autonomije Univerziteta.

Predlog koji je u ime UCG upućen ka Ministarstvu je zapravo stav većine univerzitetskih jedinica. Da li će biti prihvaćen taj ili neki drugi model, zavisi od volje poslanika Skupštine Crne Gore.

Kako komentarišete sve češće ocjene u stručnoj i laičkoj javnosti da visoko obrazovanje u Crnoj Gori nije na cijeni?

Znanje je od neprocjenjive važnosti za razvoj jednog društva i mislim da je javnost toga i te kako svjesna. UCG je imao i ima ključnu odgovornost da stvara uspješne i društveno odgovorne akademske građane,

moraju brzo uhvatiti ukoštac s ovim problemom koji uzrokuje ozbiljan poremećaj na tržištu rada i prijeti da potpuno obesmisli naše napore u pogledu razvoja društva znanja i standarda kvaliteta.

Da li ste zadovoljni budžetom UCG za ovu godinu i da li će ta sredstva biti dovoljna za realizaciju planiranih projekata, isplatu zarada, angažovanja spoljnih saradnika...?

Budžet UCG je u posljednje tri godine znatno uvećan. Planirani državni budžet za 2023. godinu je 34,3 miliona eura, međutim za uspješno funkcionisanje visokoškolske institucije, koja pored obrazovne ima i naučnoistraživačku djelatnost i odgovornost, potrebna su mnogo veća ulaganja. Potreba za većim budžetskim ulaganjima je prisutna i u infrastrukturi u koju se posljednjih godina, pa i decenija, nije mnogo ulagalo. Optimalni uslovi za boravak i rad studenata su nam prioritet i stoga dodatan napor ulažemo na poboljšanje uslova za studiranje i rad zaposlenih na UCG.

Više puta smo isticali uporednu statistiku s budžetima univerziteta u regionu koji su sličnih kapaciteta, u pogledu broja studenata i zaposlenih, a imaju mnogo veće budžete, kao što je to Univerzitet u Splitu s nešto više od 45 miliona eura, dok Univerzitet u Ljubljani ima budžet od oko 324,5 miliona eura.

U ovoj godini, za planirane izdatke na nivou UCG u 2023. godini moraćemo da izdvojimo i 11,9 miliona eura sopstvenih sredstava. Svakako, UCG ima pozitivan trend poslovanja, u skladu s profesionalnim, racionalnim i efikasnim upravljanjem sredstvima iz Budžeta i iz sopstvenih prihoda.

Mi ćemo nastaviti da, kao i do sada, u kontinuitetu, u komunikaciji s nadležnim adresama na državnom nivou i s privrednim partnerima, ukazujemo na važnost

ulaganja u razvoj nauke i obrazovanja.

Šta planirate u cilju osavremenjavanja nastave i rekonstrukcije fakultetskih objekata?

Osavremenjavanje nastave i rekonstrukcija fakultetskih objekata je proces koji se odvija na UCG u kontinuitetu, a u posljednje dvije godine vrlo ubrzanim tempom.

Na UCG smo u završnoj fazi digitalizacije brojnih servisa: uveli smo novi DMS, elektronsko arhiviranje, te savremeni E-indeks, servis koji će značajno olakšati svakodnevni rad studenata, profesora i administracije, a s planiranim nadgradnjom, praktično će odmijeniti studentsku službu.

Kada je riječ o infrastrukturnim projektima, slobodno možemo da kažemo da je UCG veliko gradilište na kojem ili tek treba, ili se realizuju višemilionski poduhvati. Pomenuću, u tom smislu, rekonstrukciju zgrade Filozofskog fakulteta, sale i amfiteatre u zgradi tehničkih fakulteta, infrastrukturni poduhvati na Ekonomskom, Pomorskom, Biotehničkom, Medicinskom, Građevinskom fakultetu. Pokrenuli smo i zaboravljeni projekat izgradnje Filološkog fakulteta u Nikšiću. Nakon uspješne kandidature za kapitalni budžet i dobijanja sredstava, slijedi fazna rekonstrukcija zgrade tehničkih fakulteta, dogradnja zgrade Arhitektonskog fakulteta, zajedničkog prostora za tri akademije na Cetinju, rekonstrukcija toplane...

Ono čemu smo posvetili posebnu pažnju jeste „zele-na komponenta“ Univerziteta, kroz izgradnju tri veoma lijepa parka sa svim pratećim sadržajima, u okviru centralnog univerzitetskog kampusa. Njihova ukupna površina je preko 30.000 kvadrata.

Stvaranje dobrih uslova za studiranje i dalje usavršavanje je osnov za zaustavljanje odliva mozgova. Koji su to nedostaci kada je riječ o kvalitetu studija na UCG?

Razlog za „odliv mozgova“ nije u kvalitetu našeg visokog obrazovanja, koje zaista nudi široku lepezu profesija i kvalitetnog usavršavanja, već razloge za to treba tražiti u sredini koja (ne)omogućava kvalitetne uslove za život i rad, a koji su preduslov za zadržavanje našeg visokoobrazovanog kadra.

Kvalitet studijskih programa UCG je dominantno na visokom nivou. Naravno, uvijek ima prostora za poboljšanje, a ka tome stremimo upravo kroz internacionalizaciju Univerziteta i usklađivanje s evropskim standardima. Nastojimo da kreiramo uslove koji će omogućiti studentima, pogotovo onim najboljim, da se povežu s prestižnim naučnoistraživačkim centrima i visokoškolskim institucijama, da kroz lični rast doprinesu i rastu univerziteta i zemlje u kojoj žive i rade.

O. Đuričković

UDRUŽENO PREVAZIĆI IZAZOVE DANAŠNJICE

Kakvi su Vam planovi za poboljšanje istraživačkih kapaciteta?

Krajem 2022. godine postali smo dio Uliseus mreže, konzorcijuma evropskih univerziteta čiji je cilj povezivanje najrazvijenijih institucija visokog obrazovanja u Evropi kako bi se, kreiranjem kapaciteta za inovacije i formiranjem teritorijalnih i digitalnih inovacionih ekosistema, udruženo prevazišli najveći izazovi današnjice. Takođe, nedavno smo postali dio i Evropskog koledža za bezbjednost i odbranu (European Security and Defence Colledge – ESDC). On će Univerzitetu Crne Gore obezbjeđivati stručnu i finansijsku podršku u sprovođenju istraživanja, organizaciji edukativnih aktivnosti, kao i organizaciji konferencija i događaja kojim se promoviju primijenjena istraživanja na polju informacione bezbjednosti. Time je UCG ovlašćen da sprovodi treninge i izdaje sertifikate po programima ESDC-a.

Još jedan projekat koji će pozicionirati Univerzitet, kao mjesto okupljanja elitnih stručnjaka iz informaciono-komunikacionog sektora, gdje će se izvoditi savremeni obrazovni programi u saradnji s evropskim i regionalnim partnerima, jeste Regionalni centar za borbu protiv sajber kriminala.

To su sve zaista veliki uspjesi za UCG.

Mi smo danas i međunarodno prepoznati kao promoteri stimulatnog i privlačnog radnog okruženja za istraživače, samim tim što smo zadržali status koji dodjeljuje Evropska komisija, a to je status institucije s logoom izvrsnosti Ljudskih resursa u istraživanju (HR EXCELLENCE IN RESEARCH, HRS 4 R), do 2025. godine.

Kada je riječ o organizacionim promjenama, uspostavili smo Centar za interdisciplinarnu i multidisciplinarnu studije i Institut za napredne studije. Novoosnovani Institut za napredne studije već je opravdao svoje postojanje kroz rezultate rada mladih naučnika instituta. Osnovan je radi doprinosa razvoju multidisciplinarnih osnovnih, primijenjenih i razvojnih istraživanja iz prioritarnih naučnih oblasti, a posebno u segmentu društvenih i humanističkih nauka, informaciono-komunikacionih tehnologija i biomedicine.

Centar za interdisciplinarnu i multidisciplinarnu studije će, pored realizacije nastavnog procesa za sve nivoe studija, kao i programe cjeloživotnog učenja, biti nadležan i za organizovanje istraživanja multidisciplinarnog i interdisciplinarnog karaktera.

Osnovali smo i univerzitetsku kompaniju „Unispektrum“ u svrhu komercijalizacije stručnih i naučnih potencijala Univerziteta i povezivanja s privredom.

Mnogo je toga što je pokrenuto i što će se tek pokrenuti na UCG, sa oslanjanjem na najveći potencijal i kapital koji imamo, a to je inventivnost i genijalnost mladih ljudi.

Susret ministarke Šćepanović i princa Nikole Petrovića

PROMOCIJA NAUKE I INOVACIJA PUTEM FONDACIJE PETROVIĆ NJEGOŠ

■ **Veoma je važno razvijanje partnerstva i zajedničkih naučnoistraživačkih i inovativnih projekata radi očuvanja prirodnih resursa Crne Gore**

Princ Nikola Petrović Njegoš, predsjednik Fondacije Petrović Njegoš, sastao se s ministarkom nauke i tehnološkog razvoja prof. dr. Biljanom Šćepanović radi razmatranja različitih vidova saradnje, kao i međusobne podrške, saopšteno je iz tog Vladinog resora.

Na sastanku je bilo riječi o statusu nauke i inovacija u Crnoj Gori. Istaknut je značaj ovih oblasti za ekonomski i društveni razvoj države, kao i važnost inovacija koje se tiču ekologije i cirkularne ekonomije, te da je važno zajednički raditi na afirmaciji koncepta Crne Gore kao ekološke države.

Princ Nikola je predstavio aktivnosti Fondacije Petrović Njegoš, kao i inovativne projekte na kojima rade. Takođe je iskazao interesovanje

da kroz Fondaciju promovise crnogorsku nauku i inovacije. On je istakao da je od velike važnosti razvijanje partnerstva i zajedničkih naučnoistraživačkih i inovativnih projekata radi očuvanja prirodnih resursa Crne Gore. Ministarka Šćepanović je iskazala zadovoljstvo

posjetom princa Nikole Ministarstvu nauke i tehnološkog razvoja, te mogućnošću saradnje. Ona je izrazila uvjerenje da će Fondacija inovativnim idejama i projektima doprinijeti popularizaciji koncepta Crne Gore kao ekološke zemlje. O. Đ.

Profesorice Prirodno-matematičkog fakulteta u Evropskoj kući

NAUČNICE POMJERAJU GRANICE

■ **Šefica Delegacije EU u Crnoj Gori, ambasadorica Oana Kristina Popa, poručila je djevojkama da budu aktivne i glasne, da ostvaruju svoje snove čak i ako im drugi kažu da tako ne treba**

Nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika (STEM) jesu za djevojke, poručeno je s nesvakidašnjeg događaja STEM kafe, koji su organizovale Evropska kuća i Delegacija EU u Crnoj Gori, a na kojem su učestvovali profesorice Prirodno-matematičkog fakulteta (PMF) Univerziteta Crne Gore (UCG) dr. Danka Caković i dr. Nevena Mijajlović.

Caković je profesorica na studentskom programu Biologija i bavi se izučavanjem biljaka. Ona se prisjetila svog prvog istraživačkog poduhvata, koji je zabilježen u predgovoru Biologije za VI razred, udžbenika čija je autorka upravo ona.

„Moja kućica ispod drveta, vješto sakrivena na obodu djedovog pašnjaka, poslije jakog ljetnjeg pljuskua dobila je novog stanara. Kretao se veoma sporo, bio je sive boje, pa je dobio ime Sivko. Iza sebe je ostavljao mokri trag i ličio je na mog starog poznanika puža Prugicu, koji je dva dana bio zarobljen u tegli s

izbušenim poklopcem. Ali, nije puž, nema kućicu? I, šta se uopšte nalazi u Prugičinoj kućici? Tog dana sam odlučila da postanem biolog i odgovorim na ova i mnoga druga pitanja”, objašnjava Caković kako je ušla u svijet nauke.

Prema globalnim statistikama, vrlo mali broj djevojkama se odlučuje za studiranje u STEM oblastima. Zato su žene veoma malo zastupljene u profesijama koje su u vezi s tehnologijom. Tako samo 33 odsto istraživača širom svijeta čine žene, dok svega 12 posto njih su članice nacionalnih akademija nauka.

Smatra se da su glavni razlozi da ovako mali broj djevojkama bira STEM studije ustaljeni stereotipi koji ih udaljavaju od ovih oblasti, rečeno je na skupu.

Prof. dr. Nevena Mijajlović prkosi statistici, svoje prve STEM korake napravila je još u osnovnoj školi.

Ova talentovana matematičarka je uz kafu razgovarala s djevojkama i mladićima u Evropskoj kući. O. Đ.

Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja

MINISTARKA ŠĆEPANOVIĆ NA GODIŠNJOJ KONFERENCIJI EUREKA MREŽE

■ **Naglašen značaj naučno-tehnološke saradnje, te puna spremnost Crne Gore u tom domenu, u cilju prevencije posljedica i razaranja usljed prirodnih katastrofa**

Ministarka nauke i tehnološkog razvoja prof. dr. Biljana Šćepanović učestvovala je na redovnoj godišnjoj konferenciji Eureka mreže, koja je održana u Letoniji, pod pokroviteljstvom Ministarstva obrazovanja i nauke i Naučnog savjeta te zemlje. Konferenciji je prisustvovalo preko 120 delegata, koordinatora i visokih predstavnika zemalja članica Eureka mreže iz Evrope, Sjeverne i Južne Amerike, Afrike i Azije.

Kako je saopšteno iz Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja, Šćepanović je prenijela punu podršku Crne Gore mjerama u okviru Eureka mreže, koje će u domenu istraživanja, razvoja i inovacija biti definisane s ciljem saniranja kako posljedica zemljotresa koji je tokom februara 2023. godine pogodio Tursku, tako i posljedica ostalih katastrofa i razaranja širom svijeta. Ona je naglasila i značaj naučno-tehnološke saradnje, te punu spremnost Crne Gore u tom domenu, u cilju prevencije nesrazmjernih posljedica i razaranja usljed prirodnih katastrofa.

Eureka je program za finansiranje tržišno orijentisanih projekata istraživanja i razvoja, a sastanak mreže je prilika za usaglašavanje agende za predstojeći period, pregled sprovedenih aktivnosti, zajedničko odlučivanje o unapređenju

instrumenata i rada u okviru Eureka programa, te usvajanje i potvrđivanje projekata.

U okviru konferencije održani su brojni bilateralni sastanci učesnika, čime se kreira prostor za definisanje potencijalnih zajedničkih poziva u budućnosti i povezivanje partnera radi kandidovanja zajedničkih projekata u Eureka programu.

Predstavnik Savjeta za naučno i tehnološko istraživanje Turske najavio je program rada Eureka mreže u okviru turskog predsjedavanja konferenciji Eureka mreže u periodu 2023–2024, gdje su prioriteta orijentisani na održivost, harmonizaciju i globalizaciju. Zemlje članice Eureka mreže su iskazale podršku predloženim mjerama za korišćenje potencijala tog programa. O. Đ.

Mješovita komisija za naučnu i tehnološku saradnju Crne Gore i Kine

PODSTICAJ ZA NOVE MODELE SARADNJE

■ **Izražena spremnost za jačanje zajedničkog rada na projektima. Sljedeće okupljanje 2025. godine u Podgorici**

Mješovita komisija za naučnu i tehnološku saradnju između Crne Gore i Narodne Republike Kine zasjedala je nedavno onlajn, saopšteno je iz ovdašnjeg Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja. Crnogorsku stranu predvodila je Smilja Kažić-Vujačić, načelnica Odeljenja za međunarodnu saradnju u Ministarstvu nauke i tehnološkog razvoja, dok je u ime Kine Sun Jian, zamjenik generalnog direktora Odeljenja za međunarodnu saradnju Ministarstva nauke i tehnologije te zemlje, bio na čelu komisije.

Konstatovano je da rad komisije predstavlja potvrdu da intenzivna saradnja u oblasti nauke i tehnološkog razvoja zauzima veoma važno mjesto u kontinuiranom jačanju bilateralnih odnosa Crne Gore i Kine, koju odlikuje kvalitetan dijalog, međusobno razumijevanje i poštovanje, uprkos poteškoćama koje je u prethodnom periodu uzrokovala pandemija koronavirusa.

Razmjenjujući informacije o ključnim strategijama i prioritetima u oblasti

naučno-tehnološkog razvoja, delegacije su ukazale na ključne prioritete u oblasti istraživanja i tehnološke saradnje dviju država, prepoznajući veliki potencijal za uspostavljanje novih modela zajedničkog rada. Kineska strana je posebno istakla veliku zainteresovanost za rad Fonda za inovacije, te za aktivnije uključivanje biznis sektora, naročito startapova.

Na sastanku je takođe predložen pregled realizacije 14 projekata dogovorenih na prošlom zasjedanju, koji su posebno pohvaljeni, imajući u vidu da je saradnja između crnogorskih i kineskih

istraživača nastavila da se razvija, bez obzira na situaciju s pandemijom. Upravo iz tog razloga izražena je spremnost za njeno dalje jačanje, te podsticanje novih modela saradnje. Iskazana je i jasna namjera da se sljedeći konkurs za projektne predloge objavi u 2023. godini za naredni dvogodišnji period.

Delegacije dviju zemalja su dogovorile da naredno, peto zasjedanje Mješovite komisije za naučnu i tehnološku saradnju između Crne Gore i NR Kine bude održano 2025. godine u Podgorici, dodaje se u saopštenju resornog ministarstva. O. Đ.

Razgovor sa urednikom u Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica Dimitrovom Popovićem

OBIMAN MATERIJAL PROZNOG I POETSKOG STVARALAŠTVA NA ALBANSKOM JEZIKU

■ *Knjiga posvećena učenicima osnovnih i srednjih škola, a jedan od njenih ciljeva jeste da ublaži nedostatak književnih tekstova albanskih autora iz Crne Gore za nastavu iz Albanskog jezika i književnosti*

U biblioteci „Savremenik“ Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica objavljena je knjiga književnika **Hajra Ulčinakua** „Grana mudrog stabla“ („Degë e trungut të urtë“). Tim povodom razgovarali smo sa urednikom izdavanja **Dimitrovom Popovićem**.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica objavio je prošle godine knjigu književnika **Hajra Ulčinakua** „Grana mudrog stabla“ („Degë e trungut të urtë“). Riječ je o antologiji proze i poezije albanskih autora koji žive u Crnoj Gori. Šta vas je motivisalo da inicirate objavljivanje tog djela?

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica posljednjih godina obavio je vrijedan posao koji se odnosi kako na udžbenike za škole u kojima se nastava odvija na albanskom jeziku, tako i na vannastavnu literaturu, koje do sada nije bilo. Rad na udžbenicima je redovna aktivnost, te stoga vannastavna literatura ima poseban značaj. U pitanju su uglavnom izdanja albanskih autora koji žive u Crnoj Gori, autora proze i poezije, koji su se proslavili svojim stvaralaštvom i čija djela sve više postaju dio obrazovno-vaspitnog rada u našim školama.

Najnovije takvo izdanje, koje smo objavili prošle godine, jeste knjiga „Grana mudrog

stabla“ autora **Hajra Ulčinakua**. Riječ je o antologiji proze i poezije od 230 strana u kojoj su predstavljeni autori: Esad Mekuli, Nol Beriša, Bahri Brisku, Mehmet Kraja, Basri Čaprići, Hajro Ulčinaku, Ali Lunji, Idriz Uljaj, Zuvdija Hodžić, Ali M. Mehmeti, Aslan Biša, Šaban Osmanaj, Ibrahim Berjaši, Ali Đečbritaj, Gazmend Čitaku, Fran Camaj, Anton Gojčaj, Hadži Šabani, Anton Berišaj, Žef Đuravčaj, Nikola Berišaj, Mark Paško Ljucdonaj, Ali Daci, Hasnije Kukaj Đonbalaj, Flutra Mustafa, Hajredin Kovači i Anton P. Đuravčaj.

Kako je nastavnicima je omogućeno da 20 odsto nastavnog programa posvete izučavanju književnog stvaralaštva iz zavičaja učenika, nastavnici su tražili da im se obezbijede knjige na osnovu kojih će realizovati taj dio nastave. Njihov zahtjev podržao je Nacionalni savjeta Albanaca, a uvršten je i u primjedbe Radne grupe za pripremu obrazovnih programa na albanskom jeziku pri Ministarstvu prosvjete. To nas je podstaklo da pripremimo ovu antologiju.

ZAVOD ZA UDŽBENIKE RASPISAO KONKURS ZA UDŽBENIČKE KOMplete ZA ALBANSKI JEZIK OD 1. DO 9. RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica objavio je konkurs za udžbeničke komplete za albanski jezik od prvog do devetog razreda osnovne škole.

Naime, na osnovu zaključaka Radne grupe, koju je formiralo Ministarstvo prosvjete na predlog Nacionalnog Savjeta Albanaca, Nacionalni savjet za obrazovanje odobrio je 2017. godine predmetni program za Albanski jezik i književnost.

U prvoj fazi, koju smo započeli 2020. godine, a očekujemo da se završi do kraja jula ove godine, objavili smo sve čitanke i dnevnik čitanja od prvog razreda osnovne škole do četvrtog razreda gimnazije.

S obzirom na izmjene koje su sastavni dio novog programa, kao i polazeći od toga da su u njima definisani ishodi učenja, a ne ciljevi, kako je bilo u prethodnom programu, Zavod za udžbenike je odlučio da raspiše konkurs za dobijanje rukopisa udžbenika, radnih svesaka i priručnika za nastavnike. Cilj nam je da svi kompleti budu spremni za školsku 2025/2026. godinu.

Kojim se kriterijumima priredivač rukovodio prilikom izbora književnika koje je uvrstio u ovu antologiju?

Savez stvaralaca Albanaca u Crnoj Gori objavio je 2018. godine u Ulcinju antologiju koju je pripremio Hajro Ulčinaku, jedan od najistaknutijih albanskih pisaca u Crnoj Gori i jedan od autora koji se izučava u okviru obrazovnog programa za albanski jezik i književnost. Tako smo došli na ideju da on pripremi i ovu antologiju.

Proučili smo sadržaj knjige iz 2018. i utvrdili da ona može biti dobra osnova za pripremu nove, s tim što je bilo potrebno osavremeniti pristup, što smo i sugerisali autoru. Kao prvo, knjiga je trebalo da bude sveobuhvatnija, da uvrsti stvaraoce ne samo iz Ulcinja, već i iz svih krajeva Crne Gore gdje žive Albanci i gdje imamo škole na albanskom

jeziku. Drugo, trebalo je uključiti sve autore koji se obrađuju predmetnim programom, jer su neki bili izostavljeni. I treće, bilo je potrebno zastupiti i spisateljice, kojih u prethodnoj antologiji nije bilo, ali i odraditi izmjene da se ne bi pravile razlike po pitanju vjere. S tim prijedlozima saglasili su se i autor Ulčinaku i Nacionalni savjet Albanaca. U antologiju je, pored 13 autora, uglavnom iz Ulcinja, uključeno još 15 drugih, i ona je sada kompletnija. Antologiju su recenzirali dr **Hadži Šabani** i profesorice albanskog jezika **Sahibe Hodža**.

Od svih autora u antologiji izabrana su najbolja djela, i oni su predstavljeni kratkom biografijom s fotografijom i najznačajnijim bibliografskim podacima. Na taj način svako mjesto u kojem se nalazi škola sa nastavom na albanskom jeziku ima nekog svog predstavnika u ovoj antologiji.

Promocija knjige „Grana moga stabla“ održana je u Ulcinju, u Gradskoj biblioteci, u oktobru prošle godine. Prezentaciji je prisustvovao velik broj direktora škola i albanskih intelektualaca, kao i čelnici Zavoda za udžbenike – direktorica **Aleksandra Hajduković** i glavni urednik **Radule Novović**. Na promociji su govorili Hajro Ulčinaku, recenzenti, kao i urednik izdanja, dok je moderator bila direktorica Gradske biblioteke **Ardita Rama**. Tom prilikom ukazano je da se radi o vrijednoj publikaciji. Autor Ulčinaku je ocijenio da je to „najbolja knjiga koja je ikada napravljena za škole na albanskom jeziku“.

U čemu se ogleda posebnost ove knjige?

Ova knjiga je posebna iz više razloga, a prije svega zbog odabira građe i sadržaja. Predstavljeni su autori iz svih krajeva Crne Gore, kako iz Dacića, tako i iz Vusanja, kao i iz Krajine, Zatrijepča, Tuzi i Ulcinja.

Koliko je ovo djelo korisno za škole na albanskom jeziku u Crnoj Gori?

Ova, kao i druge knjige koje su objavljene u posljednjih deset godina, ima veliku vrijednost za škole na albanskom jeziku, jer im je na taj način obezbijeden kvalitetan umjetnički materijal. Za njih je to važno zato što im je kao manjinskom narodu u Crnoj Gori omogućeno obrazovanje na svom jeziku i uvažavaju se njihovi književni stvaraoći. U budućnosti bi trebalo obezbijediti bolju distribuciju ovih knjiga po školama, jer ih one nemaju u svojim bibliotekama zato što im nedostaje novac da ih kupe. Smatra da ti naslovi nijesu objavljeni da bi bili u magacinu Zavoda za udžbenike, već u školskim bibliotekama.

I dr Hadži Šabani naveo je u svojoj recenziji da je ova knjiga osmišljena tako da pomogne učenicima osnovnih škola da izučavaju autore albanske književnosti koji žive u Crnoj Gori ili su porijeklom iz Crne Gore. Shodno tome, škole i relevantne institucije Ministarstva prosvjete treba da omoguće da ova antologija postane dio udžbeničke literature. S druge strane, ovo je samo jedna od knjiga koje učenicima Albancima u Crnoj Gori omogućavaju da stiču znanja o svojoj kulturi i umjetnosti kao i svi njihovi vršnjaci u ovoj zemlji“.

Lj. Vukoslavović

KONTINUIRANI RAD

Zavod za udžbenike posvećuje dosta pažnje izdavaštvu na albanskom jeziku. Koja su najvažnija djela objavljena u proteklom periodu i aktivnosti koje su u fokusu.

Tokom proteklih godina na albanski jezik prevedene su i objavljene sljedeće knjige: „Passio“ – Anton Gojčaj (roman); „Došljaci – Pjesme Ali Binaka“ – Radovan Zogović (poezija); „Ja, tvoj vjerni sin i tvoj poeta“ – Esad Mekuli (poezija); „Jezerska sirena“ – Ibrahim Berjaši (pripovijetke za djecu); „Slavujev gnijezdo“ – Aslan Biša (pripovijetke); „Lunarno crtanje sa sjajem zvijezda“ – Hadži Šabani (poezija); „Fenomenologija smrti“ – Anton Berišaj (poezija); „Godišnja doba“ – Ali Đečbritaj (poezija); „Grana mudrog stabla“, antologija albanskih pisaca – Hajro Ulčinaku i u „U kraljevstvu slova“ – Blaga Žurić (roman za djecu).

Objavljene su i dvije knjige koje su s albanskog jezika prevedene na crnogorski: „Vječnost u zakup“ – Moikoma Zeća (pjesme) i „Vučji urlik – Aga Apolonija (roman).

Izdavačkim planom za 2023. godinu planirano je objavljivanje prevoda romana Ridvana Dibre „Legenda o samočini“ na crnogorski jezik.

Rad na izdanjima na albanskom jeziku odvija se kontinuirano. Udžbenički kompleti za književnost za osnovnu školu prema važećem programu završeni su prije dvije godine. Stečeno iskustvo biće korisno za budućnost. Za septembar 2023. pripremamo čitanke za gimnaziju, a 5. aprila ove godine raspisan je konkurs za udžbenike albanskog jezika u osnovnim školama, sa ciljem da oni budu završeni do septembra sljedeće, 2024. godine.

Zavod za udžbenike organizovao poetsko več

U POEZIJI ZA DJECU SE SVI SNALAZE I OSJEĆAJU DOBRO

- „Svrha proslavljanja Svjetskog dana poezije je da se promoviraju čitanje, pisanje i objavljivanje književnosti u stihu“, kazala je urednica u ZUNS-u Jadranka Đerković, koja je osmislila i organizovala ovaj događaj
- U programu su učestvovali prof. dr Svetlana Kalezić-Radonjić, prof. dr Jelena Martinović-Bogojević i pjesnik Dragiša L. Jovović

U prepunoj knjižari Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva Podgorica (ZUNS) održano je poetsko več „Na dar – Čas poezije!“, povodom Svjetskog dana poezije 21. marta.

Zavod za udžbenike se tako pridružio brojnim institucijama širom svijeta koje obilježavaju ovaj značajan datum. U programu su učestvovali prof. dr **Svetlana Kalezić-Radonjić**, prof. dr **Jelena Martinović-Bogojević**, autorka zbirke „Doći ću iz šume čak“, i pjesnik **Dragiša L. Jovović**, autor zbirke „Poetska bašta“.

Poseban akcent programa stavljen je na poeziju za djecu, iz razloga što u djetinjstvu počinje da klija zrno ljubavi prema poeziji i od tog trenutka za poeziju kraja nema.

Svjetski dan poezije proglasio je Unesco 1999. godine.

„Svrha proslavljanja ovog datuma je da se promoviraju čitanje, pisanje i objavljivanje književnosti u stihu. Da se podstakne na povratku tradicije recitovanja, učenika o poeziji, da se pokrene ponovo 'dijalog' poezije sa drugim umjetnostima, te da se konačno promijeni imidž poezije, kao prevaziđene umjetnosti, kako je često nove generacije vide. Ono što je najvažnije – da se njome ponovo potvrđuje identitet naroda i društva“, kazala je urednica u ZUNS-u **Jadranka Đerković**, koja je osmislila i organizovala ovaj događaj.

Ona je podsjetila da je Zavod za udžbenike i nastavna sredstva izrastao u modernu izdavačku kuću, jednu od najvažnijih u Crnoj Gori, te da je jedini izdavač udžbenika za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. Zavod je osnivač i dva glasila sa višedecenijskom tradicijom – „Prosvjetnog rada“, lista prosvjetnih, naučnih i kulturnih radnika Crne Gore, i „Vaspitanja i obrazovanja“, časopisa za pedagošku teoriju i praksu.

Čitanje je bijeg od besmisla

Svetlana Kalezić-Radonjić je izlaganje počela pitanjem za učenike šta najviše vole da

čitaju od neobavezne literature, na šta su uslijedili odgovori u kojima je primat dat prozi u odnosu na poeziju.

„U vezi sa poezijom za djecu stvari su malo drugačije nego u vezi sa poezijom za odrasle, kod kojih ona ima hermetičku pojavnost, nije je lako dokučiti, treba se malo pomučiti da čitalac sazna šta se krije iza onoga šta je pisac saopštio. I ta vrsta učenika koje poezija zahtijeva od čitaoca, naročito danas, jeste nešto što ga udaljava od poezije, jer smo malo postali lijeni. A takvi čitaoci vole da im se nešto brzo da zauzvrat. Poezija iziskuje vrijeme i komunikaciju koja podrazumijeva dubinu, a savremena komunikacija sve više odustaje od dubine i kreće se u pravcu površnosti. Međutim, ostavljajući sve to po strani, poezija za djecu figurira kao nešto u čemu se svi snalaze i osjećaju dobro. Zato što se svako osjeća dovoljno kompetentnim i dovoljno samopouzdanim da kaže nešto o dječjoj pjesmi, jer ona nije toliko hermetična, nedostupna, što se tiče smisla i značenja. Pogled na svijet koji promoviraju jeste pogled vedrine, optimizma, za razliku od onoga šta najčešće cijenimo u poeziji za odrasle. A to je potvrda tragike života“, ocijenila je Kalezić-Radonjić.

U tom smislu, nastavila je ona, „poezija za djecu se javlja kao jedan od rijetkih bastiona odbrane poetske riječi u kojoj se čak i odrasli javljaju kao vrlo redovni i kao pouzdani čitaoci. Neko bi rekao da nema logike da se odrasli javljaju kao čitaoci poezije za djecu. Upravo ima logike, jer kao što je rekao čuveni Milovan Danajlić, koji je bio poznat i kao pisac za odrasle i za djecu, kad god se umori od složenosti svijeta, od nekog poraznog osjećanja života, on bježi u dječju književnost, naročito u dječju pjesmu, koja nudi jedan duhovit, vedar, optimističan pogled na život i svijet.“

ZA DJECU TREBA PISATI VEDRIJE, MAŠTOVITIJE, SLIKOVITIJE

Potom su uslijedila brojna zanimljiva pitanja učenika učesnicima ove poetske večeri. Na interesovanje učenika kakva je razlika između pisanja za djecu i odrasle, Jovović je odgovorio da ne pravi razliku „samo što za nekoga što tek raste i upoznaje život treba pisati malo vedrije i maštovitije, slikovitije i kitnjastije, jednostavnije i razumljivije, ali ne i djetinjastije“.

Na pitanje da li se gubi rima kada se pjesma prevede na strani jezik, Svetlana Kalezić-Radonjić kaže da u prevodenju postoje dvije mogućnosti. Da on bude vjeran, ili da bude lijep.

„Ako želimo da prevod bude vjeran, on neće biti tako lijep, jer će biti u duhu drugog jezika. Ako želimo da bude u duhu našeg jezika, onda ga moramo malo poboljšati. To znači da prevodilac, naročito ako prevodi poeziju, uvijek mora po svojoj psihološkoj i kreativnoj strukturi na neki način biti pjesnik i mora dodati malo svog poetskog dara tom piscu kojeg prevodi. Milorad Pavić je rekao da prevoditi tuđi tekst znači isto što i davati svoju krv tuđem tijelu“, objasnila je ona.

A zašto je odlučio da piše za djecu, Jovović poručuje: „Zavičaj i djetinjstvo su isprepletane niti koje prolaze kroz cijeli čovjekov život. Ono što se doživi u djetinjstvu ima značaja na kasniji život. Šta je, u stvari, naš život nego produženo djetinjstvo. Istina ono s vremenom poprima šire tematske koordinate, ali se iz njega ne može izbrisati trag iskrenosti. Djetinjstvo i zavičaj su neiscrpna vrela tematskih motiva za sve one koji se bave pisanjem za djecu. Tako i mene dosta tih događaja i pojava podsjeća na djetinjstvo kada pišem za djecu.“

„Čitajući takvu poeziju mi se vraćamo u prapostojbinu djetinjstva, kada je svijet bio jedna cjelina, kada nije bilo osjećanja traganja za smislom, jer se smisao davao sa svakim izlaskom sunca potpuno prirodno. U vezi sa tim Milovan Danajlić, kao jedan od najčuvenijih teoretiraca koji je promišljao fenomen

dječje poezije, kaže da bi za tu poeziju najtačniji naziv bio zapravo naivna pjesma. Zbog toga što promoviraju specifičnu naivnost koja se još uvijek nije upozнала sa tragizmom postojanja, ili sa nekim teškim stranama života“, istakla je Kalezić-Radonjić.

Prema njenim riječima, čitanje dječje poezije se javlja kao bijeg od besmisla, kao potreba za osvajanjem radosti i kao potreba da se primaknemo onome što je još uvijek u uzrastu 12-13 godina dato samo po sebi, a to je da se život doživljava na ljepši način nego što ga doživljavaju odrasli.

Profesorica književnosti za djecu i omladinu je svoje izlaganje završila Danajličevom pjesmom „U operi“.

Poetsko u muzici

Jelena Martinović-Bogojević je naglasila da je njena primarna vokacija muzika, međutim da je oduvijek privlačila i poezija, što nije ništa neobično, jer puno toga poetskog ima u muzici i obratno.

„Pozijom sam počela da se bavim spontano. Igrajući se sa svojom djecom počela sam da pišem neke pjesme obračujući se njima i kada sam se sjetila ideje da sve to prikažem muzikom, odlučila

da napravim ovu zbirku pjesama za djecu. Riječ je o 15 pjesama posvećenih životinjama. Ova zbirka želi da prikaže djeci da se umjetnosti uzajamno prožimaju i da im se na taj način pruži holistički pristup književnosti, muzici i likovnom izrazu. To je bila osnovna ideja za objavljivanje zbirke Doći ću iz šume čak“, objasnila je ona.

„Neko se voli predstaviti stihom, neko muzikom, a neko i slikom. Sve su to plodovi ljudske kreacije, tragovi mašte i inspiracije, što dođu u jednom nadahnutom trenu i slobodno krenu. Zato otvori stranice što prije, životinjsko carstvo u njima se krije. Da bi se likovi predstavili bliže, za svakim od njih se i muzika niže. I na kraju, nemoj da te mnogo čudi što njihovih čudi ima i kod ljudi“, navodi se u prologu zbirke koji je pročitala Martinović-Bogojević.

Priča duše čovjekove

Dragiša Jovović smatra da je poezija lijepa književnost. „To je priča duše čovjekove. Dječji pisac je odrednica oboje, posebno danas kada mnogi misle da se djeci može svašta ponuditi. Dijete čitalac zna da odabere štivo koje plijeni njegovo interesovanje. Djecu ne treba lagati, jer samo iskrenim pristupom može se doprijeti do njihove duše. Biti dječji pisac je poseban kompliment, ali i kompliment publici koja odrasta uz takvu literaturu. Da bismo pisali za djecu, treba mnogo više od talenta. Nije dovoljno samo ih voljeti, već ih moramo na pravi način i razumjeti. To znači sa njima dijeliti i radost i tugu. Biti maštovit, veseo, nepredvidiv. Čovjek je najveće umjetničko djelo, poezija je desert života. Pa, probajte!“, poručio je Jovović.

Na kraju su učenici osnovnih škola „Radovića Perović“, „Novka Ubović“ i „Pavle Rovinski“ iz Podgorice čitali i recitali stihove iz djela pomenutih stvaralaca, kao i knjiga „Žab'ilijska“ **Bosiljke Pušić**, „Balšine pjesme“ Branka Banjevića i „Iščašene bajke“ Dragana Radulovića.

O. Đuričković

Razgovor sa Zoranom Kralj, PR menadžerkom Crnogorskog narodnog pozorišta

TEATAR MORA POŠTOVATI SVAKOG GLEDAOCA

■ Ono što publika vidi jesu glumci na sceni, predstava koju mogu cijeniti dobrom ili lošom, ali iza svega toga stoji jedna velika mašinerija koju čine brojna i raznorodna zanimanja, neka svojstvena samo pozorištu

Navršile su se dvije godine **Notkako je Marko Bačović izabran za direktora CNP-a. Kako gledate na dosadašnji dio njegovog mandata?**

Jako je važan trenutak u kojem se nađete na čelu neke institucije. Marko Bačović je došao nakon iscrpljujućeg perioda za sve u pozorištu, koji je obilježio sukob prethodne uprave sa velikim dijelom ansambla, izašli su na površinu mnogi problemi koji su dugo postojali, usložnjavali se i čekali na rješavanje. U tom kontekstu, upravljanje Marka Bačovića i njegov pristup pozorištu donio je izvjesnu stabilnost u radu i povratio povjerenje najvećeg broja zaposlenih.

Realizacija repertoara teče nesmetano, sa relevantnim brojem programa u toku mjeseca, umjetnička politika podrazumijeva klasičan repertoar jednog narodnog pozorišta uz otvorenost za nove i alternativnije izraze, što se desilo u tekućoj pozorišnoj sezoni sa predstavom „Ujka Vanja“, a slijedi još jedan projekat koji ne pripada klasičnom teatarskom izrazu. Intenziviranje saradnje sa drugim pozorištima iz regiona i veća prisutnost na drugim scenama u Crnoj Gori je nešto što je veoma pozitivno. Takođe, iako se čini nezanimljivim i ne tako bitnim, u normativnom smislu napravljen je velik pomak – donešena su brojna akta koja uređuju rad pozorišta i odnose se upravo na ono što je funkcionisanje pozorišta u svim segmentima.

Kao nekadašnja čelnica najvažnije teatarske ustanove u zemlji, a sadašnja PR menadžerka, recite nam nešto o svakodnevnoj dinamici pozorišnog života – koje su to tekuće stvari nužne za rad jednog pozorišta, koje se odvijaju iza scene, daleko od očiju javnosti?

Ono što publika vidi jesu glumci na sceni, predstava koju mogu cijeniti dobrom ili lošom, ali iza svega toga stoji jedna velika mašinerija koju čine brojna i raznorodna zanimanja, neka svojstvena samo pozorištu. Da bi jedna predstava bila izvedena, potrebno je zaista vrlo precizno planiranje i savršeno uvezivanje ključnih elemenata – administracije, tehnike i na kraju, a najvažnije – umjetnika. Pozorište nema klasično radno vrijeme jer ima svoje zakonitosti, svoj prirodni ritam. Nažalost, percepcija većeg dijela javnosti jeste da postoji izvjesna ležernost u radu pozorišta, a obavljanju poslova. Međutim, to je zaista stereotip koji proističe iz elementarnog nepoznavanja prirode pozorišne djelatnosti. Pozorište se, kao i sve druge javne ustanove koje su dio državnog sistema, suočava svakodnevno sa zahtjevima države i državnih organa da ispunjava često složene i iscrpljujuće birokratske procedure, da poštuje zakone i procedure koji

nažalost u velikoj mjeri ne doprinose efikasnijem i zakonitijem radu, već usporavaju a nekada i obesmišljavaju same procese i obavljanje djelatnosti, i naravno dužni smo da ispostavimo rezultate u svim segmentima.

Svaki dan u pozorištu je dinamičan, naročito kada je u toku proces rada na novoj predstavi. Tada pozorište u stvari živi.

Koje biste projekte iz prethodnog perioda izdvojili?

Nove predstave iz prethodne dvije sezone, predstave koje pokazuju da i bez posebne reklame „prebacuju rampu“ i stižu do publike: „Pokojnik“ Branislava Nušića, u režiji i adaptaciji **Egona Savina**, „Bladi mun“ po tekstu i u režiji **Ane Đorđević**, „Jerma“ Sajmona Stouna, u režiji **Ane Tomović**, a od predstava koje dugo traju na repertoaru izdvaja se „Šćeri moja“ **Maje Todorović**, u režiji **Ane Vukotić**.

Šta je aktuelno u CNP-u? Recite nam nešto o gostovanjima, nagradama, programskim segmentima itd.

Pored tekućeg repertoara, aktuelna su brojna gostovanja, učešća na festivalima... Nedavno smo učestvovali na Danima komedije u Jagodini sa predstavom „Bladi mun“, i naše učešće je označilo regionalizaciju ovog važnog festivala. Vratili smo se sa nagradom, **Stevan Vukotić** dobio je nagradu za najboljeg mladog glumca. Nakon toga tri večeri smo bili u punim salama u Beogradskom dramskom pozorištu (sa „Pokojnikom“, „Šćeri moja“ i „Bladi munom“ u okviru mini festivala „Naši dani“), a krajem aprila očekuje nas dolazak BDP-a sa svoje tri produkcije. Slijedi gostovanje u Zrenjaninu, učešće na Nušićevim danima u Smederevu, nakon puno godina uvršteni smo u glavnu takmičarsku selekciju jednog od najznačajnijih pozorišnih festivala na ovim prostorima – Sterijinom pozorju. To nije sve, već imamo pozive za gostovanja i festivale do početka sljedeće pozorišne sezone.

U godini jubileja – 70 godina postojanja i rada CNP-a, organizovaćemo i jedini nacionalni pozorišni festival čiji smo nosilac – Bijenale crnogorskog teatra – i intenzivirati izdavačku djelatnost. Muzički i filmski programi stalni su segment repertoara CNP-a.

Šta planirate za naredni period? Koji su novi komadi u planu, i zašto ste se odlučili baš za njih?

Nakon premijere „Ujka Vanje“ A. P. Čehova, u režiji **Mirka Radonjića**, počele su čitaće probe za

predstavu „Nesporazum“ A. Kamija, u režiji **Damjana Pejanovića**. „Ujka Vanja“ je predstava koja je već označena i od kritike i publike kao hrabar iskorak jednog klasičnog nacionalnog teatra u istraživačko i nekonvencionalno pozorište, potez naizgled rizičan ali suštinski potpuno opravdan i, u krajnjem, dio naše misije kao krovne pozorišne institucije u državi.

Damjan Pejanović je tek na početku procesa, ali se takođe može očekivati autentična rediteljska estetika i uzbudljivo pozorište.

Moguće je i koprodukciski projekat tokom ljeta, a trenutno u pozorištu rade i mladi glumci i autori koji će uskoro prezentovati Savjetu svoj rad, nakon čega će biti definisan repertoarski plan do kraja ove godine.

Aktuelni menadžment prepoznat je po tome što daje prostora mladim autorima. Zašto smatrate to važnim?

Moram da istaknem da je CNP i ranije, još od 1997. godine, kada je otvorena nova zgrada, bilo prostor za stasavanje mladih glumaca, reditelja, drugih pozorišnih autora, producenata... Prve generacije glumaca cetinjskog Fakulteta dramskih umjetnosti našle su, sasvim prirodno, svoje mjesto u ansamblu. Saradnja sa FDU je kontinuirana, njihovi najbolji studenti izvode svoje diplomske predstave upravo u CNP-u, uvijek smo otvoreni za pomoć mladim ljudima, davanje prostora za probe, pripreme, ispite. Ono što je i Marko Bačović istakao više puta, u posljednjih par godina pojavile su se izuzetno talentovane generacije glumaca, od kojih mnogi svoje prve profesionalne korake prave upravo u predstavama CNP-a. Trenutno nastojanje uprave jeste da neki od njih u što skorije vrijeme nađu svoje mjesto u našem ansamblu.

Da li takva teatarska politika donosi nužno kvalitet, ili sa sobom nosi i određene rizike?

Svaka predstava je rizik, i to će vam reći bilo ko sa iole iskustva u pozorištu. Možete imati odličan tekst, najboljeg reditelja i autorski tim, najpoznatije glumce i budžet bez ograničenja, i opet može doći do toga da se predstava prosto ne desi. Ne komunicira sa publikom, ne donosi katarzu, ne živi... Zato pozorište, između ostalog, i jeste uzbudljivo i nepredvidivo. Mladi autori uvijek donose novu energiju, entuzijazam, svježinu... Šta na kraju ispadne, zavisi od toliko raznih činilaca. Svakako je naša misija da damo prostor onim najdarovitijima.

Kako ste zadovoljni repertoarom i posjećenošću predstava? Možete li procijeniti da li je u tom smislu period pandemije pomogao ili odmgogao?

Postojao je tokom pandemije velik strah da je publika izgubljena, da je ogroman broj ljudi izgubio naviku i potrebu za dolaskom u pozorište, i da će strah od okupljanja u zatvorenim prostorima potrajati i nakon zvaničnog kraja korone. Međutim, pokazalo se potpuno suprotno – ljudi su se sasvim prirodno vratili pozorištu, a stekli smo i neku novu publiku, što je jako važno. Kao toliko puta do sada u svom dugom trajanju, pozorište je potvrdilo svoju vitalnost, sposobnost obnavljanja i opstanka.

Zbog čega smatrate pozorište važnim segmentom duhovnog života, pogotovo u kontekstu opšte virtualizacije, ali i trivijalizacije kulturnog sadržaja?

Pozorište je trenutak, jedina umjetnost koja se dešava sada i ovdje na način koji više nikada ne može biti isti. Zato je najteže i sačuvati pozorište, pozorišnu predstavu, sjećanje na nešto što se desilo u određenom momentu i nepovratno prošlo. Kada govorimo o značaju pozorišta, onda moramo govoriti o dobrom pozorištu. A to je ono koje se zaista tiče gledaoca, bilo da progovara o intimnim, ljudskim pričama ili, što je uvijek jako važno, prepoznaje sadašnji trenutak, kontekstualizuje dramski tekst, kritikuje i poziva na prepoznavanje svih društvenih anomalija, svega što nas tišti i muči... Pozorište, naravno, ne može da promijeni svijet, ali može da utiče na pojedinca, i to je sasvim dovoljno. Pozorišni kritičari često podsjećaju na ono što je velika opasnost, a to je kreiranje repertoara koje povlađuje ukusu gledaoca, nedovoljno razvijenom, nedovoljno kritičkom. Zadatak pozorišta jeste da podiže estetski standard, poštuje svakog pojedinca u publici.

N. N.

GLUMCI ZASLUŽUJU BOLJI POLOŽAJ

Glumci su nedavno protestovali zbog svog materijalnog položaja. Kako gledate na status glumaca i uopšte umjetnika u Crnoj Gori?

Mislim da ne postoji nijedan pozorišni čovjek, kojim se god poslom bavio u pozorištu, a da nije svjestan da smo svi mi tu zbog scene, zbog predstave koja svake večeri treba da bude izvedena pred publikom, a koje nema bez glumaca, i da je izlaskom na scenu njihova odgovornost najveća. Glumci zaslužuju jednak tretman kao i umjetnici iz bilo koje druge oblasti, a da ne govorimo o tome da zaista postoje brojne nelogičnosti u razlikama u koeficijentu odnosno zaradi između glumaca i kolega koje se bave administracijom, naročito rukovodilaca. Ne treba banalizovati stvari, pozorište je složen mehanizam u kojem svoj dio odgovornosti i stručnosti nose sva druga zanimanja, ne samo umjetnička. Ali tolike razlike jesu problem i moraju se ispravljati. Status glumaca nije samo pitanje zarade, već i mogućnosti za napredak i rast u profesiji. U tom kontekstu, moram da podsjetim da je, kada sam bila na čelu CNP-a, jedan od prioriteta i zahtjeva glumaca bilo upravo poboljšanje njihovog statusa, pa smo tako transformisali ugovore glumaca koji su u ansamblu bili angažovani i po 10 godina u ugovore na neodređeno. Takođe, nakon više od 20 godina uspjeli smo da se izborimo za ono što glumcima po zakonu pripada, a to je rangiranje po grupama i sticanje statusa prvaka odnosno prvakinje. Dobra okolnost u CNP-u jeste da smo jedina institucija koja ima i poseban kolektivni ugovor, te da on otvara mogućnost da se, uz apsolutnu podršku uprave, isprave sve nelogičnosti i nepravilnosti iz granskog kolektivnog ugovora koji je trenutno na snazi.

U centralnoj knjižari Zavoda za udžbenike obilježen Međunarodni dan knjige za djecu

VAŽNOST KNJIŽEVNOSTI U FORMATIVNOM PERIODU

■ Predstavljene dvije knjige za djecu – „Zovem se Vil“ Nenada Vujadinovića i „Zovu me Čupa“ Nataše Nelević

U centralnoj knjižari Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica organizovan je zanimljiv program pod nazivom „Zovem se... Zovu me. Hoću knjigu!“, kojim je obilježen Međunarodni dan knjige za djecu.

Na samom početku programa prisutnima se obratila **Jadranka Đerković**, organizatorica književne večeri i urednica u Zavodu. Ona je ukazala na važnost književnosti, posebno u formativnom periodu, podsjetivši da se ovaj dan obilježava u znak sjećanja na Hansa Kristijana Andersena, kultnog stvaraoća književnosti za djecu, koji je rođen 2. aprila.

Učiteljica **Vesna Vešović** napomenula je kako mnogi misle da je pisati za djecu lak posao.

„Međutim, samo oni koji suštinski poznaju djecu svjesni su kolika je tu odgovornost zbog specifičnosti dječje psihe. Svi volimo bajke, i djeca i odrasli, jer zahvaljujući njima možemo da maštamo. Zato ih treba i čitati na ispravan način“, naglasila je ona, a zatim pročitala bajku „Crvenkapa“.

Predstavljene su i dvije knjige za djecu – „Zovem se Vil“ **Nenada Vujadinovića** i „Zovu me Čupa“ **Nataše Nelević**.

„Na pitanje da li se može naučiti da se kreativno piše, ja odgovaram da može, jer se sve može naučiti. Kad je riječ o pisanju za djecu, treba da naučimo da privučemo pažnju, da učinimo sve kako bismo im bili interesantni. To nije nimalo lak posao, i zato je on istovremeno velika čast“, kazao je Vujadinović.

Nelević se osvrnula na činjenicu da je od 1914. godine

obrazovanje ženske djece u Crnoj Gori obavezno, što je bila jedna od glavnih inspiracija za knjigu „Zovu me Čupa“.

„Napisala sam priču o djevojčici koja u teškim uslovima pokušava da ostane u školi, da nastavi obrazovanje. Htjela sam da ispričam priču o tome da obrazovanje, koliko god da nam kažu kako je to naše pravo, često bude stvar neke vrste borbe. Za Čupu je obrazovanje nešto što je u potpunosti proživljeno, ono je način da izađe iz sopstvene realnosti. Knjiga

je, u suštini, nastala iz edukativne namjere, da bi djeca shvatila koliko je obrazovanje dragocjeno“, istakla je ona.

Tokom programa izvedena je baletska igra „Crvenkapa i vuk“, učenici su sa učiteljicom **Vešović** razgovarali o bajkama „Crvenkapa“ i „Čudetni svirač“ (čitao učenik **Vuk Đurović**), a učenica **Jelena Jovanović** upotpunila je veče nastupom na flauti. Odlomke iz knjiga „Zovem se Vil“ i „Zovu me Čupa“ čitala je novinarka **Maja Radunović**. **N. N.**

Promovisana zbirka poezije za djecu „Vrapci na raskrsnici“

INTERAKTIVNI DOGAĐAJ HUMANITARNOG KARAKTERA

■ Promocija je bila interaktivnog karaktera, pa su mnogobrojni mališani učestvovali u programu

Novootvorena Podgorička knjižara 3 – dječija knjižara organizovala je promociju zbirke pjesama za djecu „Vrapci na raskrsnici“ autorke **Olivere Banović**.

Promocija je održana povodom Svjetskog dana dječije knjige, koji se širom svijeta obilježava 2. aprila, na dan rođenja najvećeg pisca dječijih bajki Hansa Kristijana Andersena.

Na promociji zbirke pjesama koja je nastala dok je Olivera bila učenica Osnovne škole „Maksim Gorki“, pored autorke govorila je i poznata pjesnikinja i književna kritičarka **Jovanka Vukanović**.

Promocija je bila interaktivnog karaktera, pa su mnogobrojni mališani učestvovali u programu, uz kreativnu pomoć dječijeg animatora **Žarka Stanišića**, poznatijeg kao **Žare Žabac**.

„Kod Olivera nemate 'štoserskih' situacija da bi se dijete na brzinu zasmijalo, već je svoj svijet djetinjstva jednostavno prenijela na papir. Tako da imate jedan stih, a da ne znate što vas čeka u sljedećem stihu. Ili imate postavljeno pitanje i odmah autorka daje odgovor na to pitanje“, istakla je Jovanka Vukanović i dodala: „Sveprisutnost prirode, koja se najčešće prikazuje kroz same

vrapce, prenosi nam emocije, najviše ljubav, koje se na veoma jak način manifestuju kroz ovu poeziju.“

Zbirka pjesama ilustrirana je radovima petnaestak mališana, a pored Podgoričke knjižare u prodaji je i u drugim knjižarama širom Crne Gore.

Prilog od prodaje ove knjige namijenjen je fondaciji „Budi human“.

Izvor: CDM

Preminuo istaknuti slikar i vajar **Ratko Vulanović**

ODLAZAK TVORCA „KAMENOG GRADA“

■ Još kao student počnje da izlaže na važnijim izložbama u Jugoslaviji, a 1965. dobija prvu nagradu za skulpturu na konkursu Saveza omladine Jugoslavije

Istaknuti crnogorski slikar i vajar **Ratko Vulanović** preminuo je nedavno u 82. godini života.

Rođen je u selu Laz kod Nikšića 1941. godine. Osmogodišnju školu završio je u Nikšiću. Godine 1959. upisuje Umjetničku školu u Herceg Novom, koju napušta 1963. da bi upisao Akademiju likovnih umetnosti u Beogradu, gdje i diplomira 1968. godine. Postdiplomske studije završava 1971. godine.

„Još kao student počinje da izlaže na važnijim izložbama u Jugoslaviji, a 1965. dobija prvu nagradu za skulpturu na konkursu Saveza omladine Jugoslavije. Po završetku studija dobija status slobodnog umjetnika. Član ULUS-a postaje 1969. godine, a 1972. dobija stipendiju iz Fonda 'Moša Pijade', nakon

čega odlazi u Grčku, gdje boravi izvjesno vrijeme“, navodi se u saopštenju dostavljenom medijima.

Godine 1973. Vulanović se nalazi u vajarskoj koloniji Beli Venčac, Arandelovac.

„Tamo nastaju skulpture malog formata koje su kasnije izlagane u Beogradu, Ljubljani, Rijeci, Titogradu, Zrenjaninu, Subotici... Na Venčacu radi od 1977. do 1985. godine. U koloniji Kombinata aluminijuma Titograd boravi 1987. godine, nakon čega 1988. godine kao rezultat toga rada nastaje kompleks skulptura 'Veliki predio' za koji dobija 'Političinu' nagradu. Godine 1986. dobija status istaknutog umjetnika grada Beograda.

Godine 1990. boravi u Radavljaku kod Zvornika, gdje nastaju skulpture velikih dimenzija od granita. One se i danas nalaze u Jaloviku, Šapcu, Pančevu“, dodaje se u saopštenju.

U Nikšić dolazi 1992. godine gdje započinje svoje kapitalno djelo – „Kameni grad“. Slikarstvom se bavi intenzivno od 1993. Učesnik je i četvrtog saziva međunarodne likovne kolonije „Akademija Jelena Anžujaska“ u Gradacu kod Raške (2005).

O njegovom djelu i samostalnim izložbama postoji obimna bibliografija koju su sastavili najznačajniji savremeni likovni kritičari i umjetnici.

N. N.

Predmeti iz arheološke zbirke JU Muzeji i galerije Podgorice na izložbi u Čikagu

REZULTAT PARTNERSTVA TRINAEST ZEMALJA

■ Postavka „Prvi kraljevi Evrope“ uključuje arheološke predmete Muzeja grada Podgorice, sa lokaliteta Boljevića gruda

Na izložbi pod nazivom „Prvi kraljevi Evrope“, koja je nedavno otvorena u Field muzeju u Čikagu, zastupljeni su i muzejski predmeti iz arheološke zbirke JU Muzeji i galerije Podgorice.

„Izložba istražuje uspon moći u antičkoj Evropi predstavljajući muzejske predmete iz arheoloških zbirki jedanaest evropskih zemalja – Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Mađarske, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Rumunije, Srbije i Slovenije“, navodi se u saopštenju ove ustanove.

„Međunarodna saradnja na stvaranju 'Prvih kraljeva Evrope' jedan je od najposebnijih i najdragocjenijih aspekata ove izložbe“, izjavio je prilikom otvaranja **Bil Parkinson**, kustos Field muzeja i ove izložbe.

Ovaj zanimljiv projekat realizovan je, osim partnerstva 11 evropskih zemalja, još sa Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadom, uz učesće 26 različitih muzeja.

„Mnogi muzejski predmeti koji su zastupljeni u okviru ove postavke nijesu do sada bili izloženi izvan zemalja njihovog porijekla, a neki od njih do sada nijesu nikada izlagani. 'Prvi kraljevi Evrope' jedinstvena je prilika da vidite ove kulturne predmete jedan pored drugog“, kazao je Parkinson.

Izložba istražuje koliko je drevna poljoprivreda doprinijela najranijim plemenskim kraljevstvima u Evropi.

„Više od 700 predmeta predstavljenih u okviru izložbe datiraju iz neolita, bakarnog, bronzanog i gvozdenog doba. Postavkom su izdvojeni neki od najstarijih zlatnih predmeta sa varnenskog groblja, zlatna kruna Tračana, remek-djela izrade mačeva i oklopa, oružja, nakita i još mnogo toga“, pojasnili su iz JU Muzeji i galerije Podgorice.

Izložba je podijeljena u različita poglavlja koja se fokusiraju na različita hronološka razdoblja. Postavka

„Prvi kraljevi Evrope“ uključuje arheološke predmete Muzeja grada Podgorice, sa lokaliteta Boljevića gruda.

„Bogatstvo arheoloških nalaza sa teritorije Crne Gore ukazuje na tjesnu povezanost sa Bliskim istokom još u periodu bakarnog doba. Artefakti pronađeni na Maloj grudi i Velikoj grudi kod Tivta i Boljevića grudi kod Podgorice ukazuju na ranu pojavu aristokratije i kneževina na našim prostorima. Osim toga, dokaz su jakih kulturnih veza koje su imale odlučujuću ulogu u formiranju posebnih plemena tokom bronzanog i početkom gvozdenog doba, a keramički materijal ukazuje na postojanje lokalne produkcije koja prihvata uticaje sa strane“, kažu iz JU Muzeji i galerije Podgorice.

Izložba u Field muzeju u Čikagu biće otvorena do 28. januara 2024. Nakon toga predstavice se i u Istorijskom muzeju Kanade.

N. N.

Četrdeset pete Limske večeri dečje poezije

NAJBOLJIMA URUČENE NAGRADE

Jovana Čarkić, učenica OŠ „Jovan Sterija Popović“ iz Vršca, pobjednica je 45. Limske večeri dečje poezije (pjesma „Uspavanka za brata“). Drugo mjesto osvojila je **Ena Ramović**, OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ iz Novog Pazara (pjesma „Selica“). Treće mjesto dijele **Jovana Glidžić**, OŠ „Stefan Nemanja“ iz Niša („Nespokojna pesma“), i **Amel Čičić**, OŠ „Branko Radičević“ iz Priboja (pjesma „Pozeleo sam“). Izabrane su najvedrija i najmaštovitija pjesma. Za najvedriju je nagrađen **Vahid Gec**, OŠ „Salko Aljković“ u Pljevljima, a za najmaštovitiju **Milica Perović**, OŠ „Vuk Karadžić“ u Čačku.

Nagrade najboljima uručene su na finalnoj večeri, koja je održana u Domu kulture „Pivo Karamatijević“ u Priboj.

Na konkurs je stiglo 255 pjesama iz Srbije i Crne

Gore, a žiri (**Tode Nikoletić**, **Jadranka Đerković** i **Nataša Ivanović**) odabrao je šestoro finalista koji su se predstavili na završnom programu manifestacije.

Nagrade za učenike obezbijedili su Dom kulture „Pivo Karamatijević“ (prvo mjesto), Zmajevе dečje igre iz Novog Sada (drugo), OŠ „Branko Radičević“ iz Priboja (treće mjesto), Prosvetni pregled – Beograd (najmaštovitija pjesma) i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica (najvedrija pjesma).

Učesnicima manifestacije obratila se urednica u Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica **Jadranka Đerković**.

„Večeras smo svjedoci koliko je poezija lijepa i korisna strana života i koliko je prijatno biti među poetama, učenicima osnovnih škola iz Srbije i

Crne Gore koji kroz stihove otkrivaju bogatstvo svoje duše. Njihove pjesme su razumljive, jednostavne i vedre. A to je znak djetinjstva i znak duhovnog i duševnog stanja pojedinca“, istakla je ona, i dodala da ovaj svečani događaj treba da bude inspiracija i podsticaj ostalim učenicima da se pridruže svijetu poezije.

„Stihovima se može uzletjeti, na više mjesta otići, razigravati mašta, birati riječi da liče na nisku bisera“, naglasila je **Jadranka Đerković**.

Na finalnoj večeri gost programa bio je pjesnik iz Banja Luke **Vid Vukelić**, a u muzičkom dijelu nastupile su sestre **Jana** i **Elena Crnomarković**.

Drugog dana manifestacije upriličeno je druženje i pjesnički susret u OŠ „Branko Radičević“ u Priboj.

Lj. V.

Od početka godine u knjižarama Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica mogu se naći izdanja renomiranog izdavača CID iz Podgorice.

O planovima u ovoj kući nešto više nam je rekao **Ratko Bojanović**, direktor CID-a. „Teško je procjenjivati svoj rad, ali na osnovu onoga

šta su drugi o nama rekli, CID je jedan od najznačajnijih crnogorskih izdavača danas. Trudili smo se da objavujemo kapitalna djela od kojih su se mnoga prvi put pojavila ne samo u Crnoj Gori, nego i u regionu. Trenutno radimo na objavljivanju tetralogije M. Lalića ‘Crnogorska rapsodija’, koja obuhvata

četiri njegova velika romana koji su tematski povezani: (‘Ratna sreća’, ‘Zatočnici’, ‘Dokle gora zazeleni’, ‘Gledajući dolje na drumove’). Drago nam je da ovaj projekat realizujemo sa Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva“, naglasio je on.

Prema njegovim riječima, CID radi i na novom izdanju

Predstavljamo: Izdavačka kuća CID

VELIKI DOPRINOS KULTURNOM IDENTITETU CRNE GORE

■ O planovima u ovoj kući nešto više nam je rekao **Ratko Bojanović**, direktor CID-a

Ovidijevih „Metamorfoza“, koje prevodi i za koje komentare sačinjava **Sinan Gudžević**. Osim toga, pripremljeni su za štampu sljedeći naslovi: „Biografija Garibaldi“ A. Široko, „Filozofska istorija Evrope“ S. Glendining i „Savremena politička misao“ Džona Plamenca itd.

U okviru biblioteke „Svjedočanstva“, gdje se do sada objavljeno oko 80 knjiga, CID priprema dva nova naslova: „Pisma iz Crne Gore“ – Mario Borsari i „Izlet u Crnoj Gori“ – Alfonso Rosi.

Izdavačka kuća CID je prepoznata ne samo u Crnoj Gori, već i šire po svojim značajnim izdanjima. Kako je to svojevrjemenom rekla **Latinka Perović**, „CID je izdavač koji ima strategiju“.

„Nastojali smo da svojim izdanjima obuhvatimo kapitalna djela iz različitih kulturnih tokova Istoka i Zapada. Našu centralnu biblioteku činila su ‘Svjedočanstva’, knjige koje su o Crnoj Gori i Crnogorcima uglavnom pisali stranci- izvanjci. Najveći dio tih naslova prvi put se

pojavljuje u Crnoj Gori. Zato mislimo da je Izdavačka kuća CID svojim knjigama (a objavljeno je od osnivanja 1994. godine oko 700 naslova) dala veliki doprinos kulturnom identitetu Crne Gore.“

Posebno želim da istaknem da su urednici naših biblioteka bili eminentni teoretičari, istoričari i poznavoci različitih oblasti koje čine sazvežđe našeg izdavaštva“, istakao je **Bojanović**.

N. N.